

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ

Штип

Верче Миткова

**ПЕНЗИСКИ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО АКЦЕНТ НА
ТРЕТИОТ ПЕНЗИСКИ СТОЛБ ВО ОПШТИНИТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА
МАКЕДОНИЈА**

-МАГИСТЕРСКИ ТРУД-

Штип, јуни 2014 г.

Верче Миткова

**Пензиски систем во Република Македонија со акцент на третиот
пензиски столб во општините од Југоисточна Македонија**

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Комисија за оценка и одбрана

Ментор: Доц. д-р Андон Мајхошев

Правен факултет – Штип

Член: Проф. д-р Војо Беловски – претседател

Правен факултет – Штип

Член: Доц. д-р Борка Тушевска

Правен факултет - Штип

ПЕНЗИСКИ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО АКЦЕНТ НА ТРЕТИОТ ПЕНЗИСКИ СТОЛБ ВО ОПШТИНИТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА

Апстракт

Главен предмет на обработка во магистерскиот труд е доброволното капитално финансирано пензиско осигурување во општините од Југоисточна Македонија.

Доброволното капитално финансирано пензиско осигурување е дел од повеќестолбната структура на пензискиот систем во Република Македонија. Посебен осврт во трудот е даден на начинот на стекнување на членство во доброволниот пензиски фонд, и тоа на договорот за членство со отворање на индивидуална сметка и договорот за професионална пензиска шема со отворање на професионална сметка.

Со овој магистерски труд е опфатена и кратка анализа на меѓународни документи со кои се гарантира правото на пензиско осигурување. За развојот на доброволното капитално финансирано пензиско осигурување големо влијание има Директивата 2003/41 на Европскиот парламент и совет. Со овој труд направен е и компаративен преглед на пензиските системи во земјите од Западен Балкан.

Главната цел која треба да се постигне со трудот е да се помогне во надминувањето на пропустите кои постојат во функционирањето на доброволното капитално финансирано пензиско осигурување, и тоа за условите за стекнување членство, начинот, постапката, придонесите за стекнување членство во третиот пензиски столб и исплата на пензиски надоместок на членовите во третиот пензиски столб, со посебен осврт на општините од Југоисточна Македонија.

Клучни зборови: пензиски систем, трет пензиски столб, пензија, индивидуална сметка, професионална пензиска шема.

PENSION SYSTEM IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA WITH AN EMPHASIS ON THE THIRD PILLAR IN THE MUNICIPALITIES OF SOUTH MACEDONIA

Abstract

The main subject of processing the Master thesis is voluntary fully funded pension insurance in the municipalities of South Macedonia.

The voluntary fully funded pension insurance is part of multipillar structure of the pension system in the Republic of Macedonia. Special emphasis in the paper is given on the way of gaining membership in voluntary pension fund and the membership contract by opening an individual account and a contract for occupational pension scheme by opening a professional account.

This Master thesis is covering a brief analysis of an international instruments that guarantee the right for pension insurance . For the development of voluntary fully funded pension insurance, great influence has the Directive 2003/41 of the European Parliament and Council. With this paper is made a comparative review of pension systems in the Western Balkans.

The main objective that has to be achieved with this paper is to help overcome the existing shortcomings that exist in the functioning of voluntary fully funded pension insurance and that is for the conditions for obtaining membership , method , procedure, contributions for obtaining membership in the third pillar and payment of retirement benefits to members in the third pillar with special focus on municipalities of South Macedonia.

Keywords: Pension system, the third pillar, pension, individual account, profesional pension schemes.

СОДРЖИНА

Апстракт.....	3
Клучни зборови.....	3
Abstract.....	4
Keywords.....	4
Содржина.....	5
Објаснување на кратенки користени во текстот.....	12
Вовед.....	13
I ДЕЛ - ПЕНЗИСКИ СИСТЕМ.....	15
1. Пензискиот систем како социјална категорија.....	15
2. Системи на социјална сигурност и пензиско осигурување.....	16
3. Влијанието на факторите врз пензискиот систем.....	18
3.1. Демографски фактори.....	18
3.2. Социјални фактори.....	19
3.3. Економски фактори.....	20
4. Функции на пензискиот систем.....	22
5. Видови пензии.....	23
6.Компаративен преглед на пензиските системи во ОЕЦД државите и некои од државите членки на Европската унија	24
7. Пензиски систем во земјите од Западен Балкан.....	27
7.1. Пензискиот систем во Србија.....	27
7.2. Пензискиот систем во Хрватска.....	29
7.3. Пензиски систем на Албанија.....	30

7.4. Пензиски систем на Босна и Херцеговина.....	32
7.5. Пензискиот систем во Косово.....	33
7.6. Пензиски систем на Црна Гора.....	35
7.7. Компаративен преглед на пензискиот систем на земјите од Западен Балкан.....	38
II ДЕЛ - ПЕНЗИСКИ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	43
1. Историски развој на пензискиот систем.....	43
2. Реформи на пензискиот систем.....	45
3. Структура на пензискиот систем.....	49
4. Институции на пензискиот систем.....	51
4.1. Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување.....	52
4.2. Пензиски друштва.....	53
4.3. Пензиски фонд.....	55
4.4. Банки-чувари на имот.....	55
4.5. Министерсво за труд и социјална политика.....	56
4.6. Фонд за пензиско и инвалидско осигурување.....	57
5. Право на пензија.....	58
5.1. Старосна пензија.....	60
5.2. Најнизок износ на пензија.....	61
5.3. Највисок износ на пензија.....	61
5.4. Инвалидска пензија.....	61
5.5. Семејна пензија.....	64

III ДЕЛ – ПРАВНА РАМКА ЗА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ.....	66
1. Меѓународни документи со кои се регулира пензискиот систем во Република Македонија.....	66
1.1. Конвенции на МОТ за социјална сигурност.....	66
1.1.1. Конвенција бр.102 – конвенција за социјална заштита.....	67
1.1.2. Конвенција бр.121 - за придонеси за повреда при работа.....	70
1.1.3. Конвенција бр.157 - за зачувување на правата за социјална сигурност.....	72
1.2. Директива 2003/41 на Европскиот парламент и совет.....	74
1.3. Универзална декларација за правата на човекот на ООН.....	78
1.4. Европска социјална повелба.....	78
2. Правни акти со кои се регулира пензискиот систем во Република Македонија.....	80
2.1.Устав.....	80
2.2. Закон за пензиското и инвалидското осигурување.....	81
2.3.Закон за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување.....	81
2.4.Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.....	82
2.5. Закон за матична евиденција за осигурениците на правата од пензиското и инвалидското осигурување.....	83
2.6. Закон за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување.....	84
2.7. Закон за придонеси за задолжително социјално осигурување.....	85

IV ДЕЛ - КАПИТАЛНО ФИНАНСИРАНО ПЕНЗИСКО ОСИГУРУВАЊЕ.....	88
1. Задолжително капитално финансирано пензиско осигурување.....	90
2. Доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.....	91
2.1. Цели на доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.....	93
V ДЕЛ - ДРУШТВА ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ПЕНЗИСКИТЕ ФОНДОВИ.....	94
1. Друштво за управување со доброволни пензиски фондови.....	94
1.1. Управен одбор на Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови.....	96
1.2. Надзорен одбор на Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови.....	97
1.3. Обврски на Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови.....	99
1.4. Спојување на Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови.....	100
1.5. Присоединување на Друштвата за управување со доброволни пензиски фондови.....	100
1.6. Маркетинг на доброволните пензиски фондови.....	101
1.7. Обврска за известување и информирање.....	101
2. Друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови.....	102
2.1. Управен одбор на Друштвото за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови.....	103
2.2. Надзорен одбор на Друштвото за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови.....	105

2.3. Обврски на Друштвото за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови.....	105
2.4. Спојување на Друштвото за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови.....	106
2.5. Присоединување на друштвата за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови.....	107
3. Друштво за управување со задолжителни пензиски фондови.....	107
4. Пререгистрација на друштвата.....	108
VI ДЕЛ - ПЕНЗИСКИ ФОНДОВИ.....	111
1. Задолжителен пензиски фонд.....	111
2. Доброволен пензиски фонд.....	111
3. Услови за стекнување на членство во пензиските фондови.....	112
3.1. Членување во задолжителни пензиски фондови.....	112
3.1.1. Начин на стекнување на членство во задолжителен пензиски фонд.....	114
4. Членување во доброволни пензиски фондови.....	115
4.1. Начин на стекнување членство во доброволен пензиски фонд...118	
4.1.1. Начин на членување во доброволен пензиски фонд со договор за членство и со отворање на индивидуална сметка.....	118
4.1.2. Начин на членување во доброволен пензиски фонд со учество во професионална пензиска шема и со отворање на професионална сметка.....	119
4.1.3. Постапка за премин од еден во друг доброволен пензиски фонд на член кој е учесник во професионална пензиска шема	121
4.1.4 Постапка за премин од еден во друг доброволен пензиски фонд на член кој склучил договор за членство.....	122

4.2. Начин на евиденција на членовите на доброволен пензиски фонд.....	122
4.3. Прекугранично членување во доброволен пензиски фонд.....	123
5. Надоместоци за управување со средствата на пензискиот фонд.....	123
5.1 Надоместок за премин на член од еден во друг пензиски фонд.....	125
5.2. Пренос на средства од една на друга индивидуална сметка.....	126
6. Работење со сметки и проценка на средствата на доброволен пензиски фонд.....	127
7. Инвестирање на средствата на доброволен пензиски фонд.....	128
8. Пензиски надоместок од задолжително капитално финансирано пензиско осигурување.....	130
9. Пензиски надоместок од доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.....	132
VII ДЕЛ - ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО.	133
1. Договор за членство во доброволен пензиски фонд.....	133
2. Договор за професионална пензиска шема.....	138
3. Резултати од спроведената анкета.....	142
4. Резултати од целокупното истражување.....	147
4.1.Членови во доброволните пензиски фондови НЛБ и КБ во општините во Југоисточна Македонија за 2009, 2010, 2011 и 2012 година.....	147
4.2. Членови според пол во доброволните пензиски фондови	150
4.3.Членови во доброволните пензиски фондови според тип на сметка.....	152
ЗАКЛУЧОК.....	154
ПРИЛОГ	157

Прилог 1.....	157
Прилог 2.....	162
Прилог 3.....	170
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	174

Објаснување на кратенки користени во текстот:

OECD - Organizatoin for ekonomikal cooperation and development;

PAYG - Pay-as-you-go;

IORP–Institutions for occupational retirement provision;

АД – Акционерско друштво;

БДП - Бруто домашен производ;

ЕУ - Европска унија;

КБ - КБ Прво пензиско друштво;

МАПАС – Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување;

МОТ – Меѓународна организација на трудот;

МТСП – Министерство за труд и социјална политика;

ММФ – Меѓународен монетарен фонд;

НЛБ - Нов пензиски фонд;

ОЕЦД - Организација за економска соработка и развој;

ООН – Организација на обединети нации;

ПИОМ – Пензиско и инвалидско осигурување на Македонија;

САД – Соединетите Американски Држави;

ФПИОМ – Фонд за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија;

ВОВЕД

Пензискиот систем е основата на една социјална држава. Пензискиот систем се соочуваше со големи финансиски проблеми. Тешката економска и социјална транзиција доведоа до масовно предвременно пензионирање, бројот на активни осигуреници се намали наспроти бројот на пензионери кој се зголеми. Зголемувањето на бројот на пензионери е резултат на зголемувањето на животниот век на луѓето. Поради лошата финансиска состојба во која се најде пензискиот систем властите бараа алтернативно решение на овој проблем. Проблемите кумулираа сè до донесувањето на новиот Закон за пензиско и инвалидско осигурување во 1993 година. После донесувањето на овој закон се водеше политика сè со цел обезбедување на стабилен пензиски систем.

Реформираниот пензиски систем обезбедува социјална и материјална сигурност за сегашните и идните пензионери. Со реформите на пензискиот систем се промени досегашната пракса дека само оние што беа во редовен работен однос очекувале пензија. Висината на придонесите за пензија е поврзана со економската состојба на земјата и порастот на БДП. Македонскиот пензиски систем постои повеќе од 50 години. Со реформите се воспостави повеќеслоен пензиски систем во Република Македонија. Од повеќеслојниот пензиски систем придобивки и предности имаат и поединецот и самиот систем.

Задолжителното пензиско и инвалидско осигурување е организирано врз принципот Pay-as-you-go, кој обезбедува дефинирани пензии според однапред утврдена формула.

Задолжително капитално финансирано пензиско осигурување е нов однапред финансиран систем со дефинирани придонеси. Овој систем е заснован врз принципот на собирање средства преку плаќање на придонеси на лична сметка, чии средства понатаму се инвестираат и добивката намалена за трошоците на работењето на системот се додава на имотот на личните сметки. Од овој систем се исплаќа старосна пензија.

Доброволно капитално финансирано пензиско осигурување е нов систем, во кој може да бидат вклучени сите лица кои се опфатени со задолжителното осигурување и оние кои не се опфатени со ова осигурување. Овој вид осигурување е регулирано со Законот за доброволното капитално финансирано пензиско осигурување. Според овој закон, овој вид осигурување е пензиско осигурување на доброволна основа, финансирано со капитализација на средствата. Член во овој столб може да биде секој граѓанин на возраст од 15 до 70 години. Членството во доброволното пензиско осигурување се стекнува со договор за членство и учество во професионална пензиска шема. Со доброволните пензиски фондови управуваат друштва. Чуvari на имот на средствата на пензиските фондови се НЛБ и КБ. Колку се зачленува населението од општините од Југоисточна Македонија во овие доброволни пензиски фондови и по која основа се зачленува останува да видиме до крајот на овој магистерски труд. Токму тоа - застапеноста на третиот пензиски столб во општините од Југоисточна Македонија е предмет на истражување во овој труд, со посебен акцент на условите за членство и договорите за членство.

I ДЕЛ

ПЕНЗИСКИ СИСТЕМ

1.ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ КАКО СОЦИЈАЛНА КАТЕГОРИЈА

Социјалното осигурување е систем наменет за обезбедување минимални услови за егзистенција, во случај кога поединецот нема или се намалени основните средства за издржување. Социјалното осигурување треба да обезбеди осигурување на поединецот и семејството со цел нивната економска и социјална положба да не се доведе до незадоволително ниво. Системот на пензиско и инвалидско осигурување е дел од системот на социјално осигурување. До намалување на економската положба на поединецот или на семејството може да дојде поради старост, инвалидност, болест, смрт на главата на семејството или на кој било начин со оневозможување на остварување на средствата за живеење. Со развојот на индустријата паралелно се развивал и системот на пензиско и инвалидско осигурување. Со самиот развој на индустријата се појавила потребата од заштита на работниците и од обезбедување на осигурување од ризици, поради што не можат да остварат средства за живеење. Пензиското и инвалидското осигурување почна да се развива кон крајот на 19-от век, поради големиот притисок од работниците за подготвување на законодавството за тоа подрачје. PAYG системот е широко прифатен насекаде во светот, па и во Европа.

Светската банка доминира со интернационалната пензиска агенда преку промоција на тростолбниот модел, кој се состои од јавен систем, приватни пензиски фондови и доброволни штедења.

2. СИСТЕМИ НА СОЦИЈАЛНА СИГУРНОСТ И ПЕНЗИСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Во Европа постојат три системи на социјална сигурност со оглед на три типа државни фондови, а тоа се:

- Бизмарков модел
- Скандинавски модел
- Бевериџов модел

- Бизмарковиот модел (корпоративистички модел) е модел со висок обем на права од системот на социјална сигурност. Овој модел се финансира од придонеси, односно обезбедувањето на правата од системот се врши со уплата на овие придонеси. Овој модел е застапен во континентална Европа. Македонија во рамките на поранешна Југославија започна да го користи овој модел во 20-от век. Пензиското осигурување се темели врз вработувањето и системот се финансира од придонеси кои ги уплаќаат работниците или работодавците. Карактеристично за овој модел на пензиско осигурување е дека постојат релевантно еднакви права кои на поединецот му обезбедуваат соодветен животен стандард во времето на нивното пензионирање.

- Скандинавскиот модел (социјалдемократски модел) се финансира од даноци каде што придонесите претставуваат помал дел од приходите на системот. Овој модел им обезбедува на сите државјани загарантирана основна пензија која се финансира од даноци. Скандинавскиот модел е основан на начелото на еднаквост, каде најголем дел на правата од системот се универзални. Додатен извор на доход во времето на пензионирањето претставуваат пензиите од шемите кои се поврзани со вработувањето на поединецот.

- Бевериџовиот модел (либерален) се базира врз скроман обем на права. Правата од овој систем зависат од доходот и инвестирањето на средствата на поединецот. Овој систем се финансира од даноци и обезбедува ниска пензија која не е поврзана со висината на доходот. Овој модел предвидува еднаква минимална пензија која му припаѓа на секој државјанин кој наполнил одредена возраст.

Посебен тип на модел на пензии е моделот кој се користеше во земјите членки на ЕУ кои во минатото имаа социјалистичко уредување. Овој систем се финансираше врз основа на административен принцип во согласност со карактеристиките на административно-централистичкиот систем и привилегиите се обезбедуваа за сите што имаат исполнето одредена возрасна старост.

Табела 1. Модели на пензиски системи во европските земји

Table 1. Models of pension systems in European countries

Модел/Model	Земја/Country
Бизмарковиот модел/ Bismarck model	Германија, Австрија, Белгија, Италија, Шпанија, Франција, Португалија, Грција, Малта, Кипар, Словенија, Македонија
Скандинавскиот модел/ Scandinavian model	Шведска, Финска
Бевеџовиот модел/ Beveridzhoviot model	Велика Британија, Холандија, Данска, Ирска
Социјалистички систем/ Socialist system	Литванија, Летонија, Естонија, Полска, Унгарија, Чешка, Словачка, Бугарија, Романија

Извор: Вучев З. (2011), Стареенето и реформите во системите, Фондација „Фридрих Еберт“, Скопје.

Од табелата може да се утврди дека најмногу застапен е Бизмарковиот модел, а најмалку Скандинавскиот модел. Република Македонија го има прифатено Бизмарковиот модел.

3. ВЛИЈАНИЕТО НА ФАКТОРИТЕ ВРЗ ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ

Зголемувањето на бројот на корисници на пензии и намалувањето на работоспособното население го влоши опстојувањето на пензискиот систем. Многу земји во светот за да го надминат овој проблем се фокусирале на зголемување на задолжителните години за остварување на правото на пензија. Други, пак, земји се соочуваат со проблемот како да ги зголемат средствата за финансирање на јавните пензии и со проблемот на населението кое старее. Постојат и такви земји кои се соочуваат со зголемување на пензиските трошоци кои се јавуваат поради долговечноста, неповолниот сооднос на бројот на вработени на еден пензионер, краткиот период за кој се плаќале пензиски надоместоци итн. Големо влијание за реформите на пензиските системи имале следниве фактори:

1. демографските фактори
2. економските фактори
3. социјалните фактори

3.1 Демографски фактори

Демографските фактори се однесуваат на стареењето на населението и намалување на стапката на наталитетот.

Под демографско стареење на населението се подразбира зголемување на бројот на населението на возраст од 60 и повеќе години во вкупното население. Во голем број земји од ЕУ е забележано континуирано стареење на населението и предвремено исклучување од пазарот на трудот на помлади години.

Учеството на работната сила која се приближува до пензионирањето била релативно мала бидејќи повоениот бум на наталитетот не ја достигнал потребната возраст за одење во пензија. Но во 21-от век земјите во кои вработените се стекнуваат со право на пензии на релативно ниска возраст, а населението старее најрапидно, се соочија со проблеми како да го финансираат порастот на бројот на пензионери што се очекува да се јави за

многу долг период. Луѓето живеат сè подолго, а за тоа придонесува здравиот живот. Долговечноста кај луѓето од една страна е придобивка, но од друга страна проблем, од причина што се зголемува бројот на пензионери, а се намалува бројот на работоспособно население. Но проблемот овде не треба да го бараме само во долгиот живот на луѓето, туку и во пораното пензионирање. Зголемувањето на годините на пензионирање, пак, ќе влијае негативно кај работниците кои се посиромашни, бидејќи овие лица започнуваат со работа на порана возраст, придонесите ги уплатувале подолго и имаат пократок животен век во однос на оние лица кои имаат добро платено работно место. Оваа проблематика постоела и ќе постои понатаму бидејќи е многу тешко да се воспостави рамнотежа во однос на годините за пензионирање.

3.2. Социјални фактори

Социјални фактори се невработеноста и сиромаштијата на старите лица. Европски предизвик е да се постигне пораст на вработеноста и перформансите со зачувување на социјалната кохезија. Во голем број земји од Европската унија се нагласува потребата од промена од пасивна кон активна улога на политиките. Националните влади од Европската унија и ОЕЦД треба да ја подобрат вработеноста на тие коишто се во ризик, да станат перманентно исклучени од економски активности и самите за себе да обезбедат средства за егзистенција. Овие држави продолжуваат со плаќање на средствата преку условување на граѓаните во работоспособните години да прифатат понуди за работен ангажман и да бидат вклучени во мерките кои се однесуваат за обука за работа, курсеви и др.¹ Ниското ниво на образование, руралната изолација и невработеноста придонесуваат голем дел од населението да биде исклучено од бенифициите од општеството и од можноста да се биде активен граѓанин. Сиромаштијата на старите лица е голем проблем во повеќето земји кој треба да се реши. За да се надмине мислењето дека постарите работници се

¹Hvinden B., Johansson H., (February 2008). Changes in European Welfare: New Forms of Citizenship. EUROPEAN PAPERS ON THE NEW WELFARE - The Counter-Ageing Society. THE TURIN CONFERENCE ON THE NEW WELFARE , The Risk Institute, Triste-Milan-Geneva, Macros Research-Milan, No.9 str.161-178

помалку продуктивни од помладите, во земјите членки на ЕУ се преземаат различни мерки. Во дел од овие земји се предизвикани позитивни промени кај работната сила помеѓу генерациите на работниците. Овде се смета дека продуктивноста помеѓу младите и постарите работници заемно може да се зголеми.

3.3 Економски фактори

Економските фактори кои влијаат врз реформите на пензискиот систем се:

- а) Атипичната вработеност
- б) Деиндустријализацијата
- в) Вработеност во секторот на услуги

а) Атипичната вработеност

Голем број земји постојано си воведуваат атипични договори за вработеност што го олеснува креирањето на работата. Овие атипични договори за вработеност се однесуваат на вработеност на определено време, работа на повик, неделен работен договор, приправнички стаж, делумна вработеност итн. Зголемената атипична вработеност доведува до зголемување на загриженоста на работниците за стабилна работа во нивната кариера. Новите форми на вработеност можат негативно да влијаат на стабилната форма на вработеност и да придонесат за дополнителна несигурност на работниците. Со најновите форми на вработеност се опфатени следниве категории на лица:

- старите лица
- жените
- лицата кои во минатото биле невработени
- лицата без работни вештини

За атипичната вработеност покрај негативните мислења постојат и позитивни мислења дека атипичната вработеност претставува премин и веројатност да се премине кон постојана и постабилна вработеност.

б) Деиндустријализацијата

Промените во меѓународната конкуренција и во технологијата предизвикаа големи загуби на вработеноста во одредени гранки на индустријата. Потрагата по поевтино производство и по профитабилен простор во некои индустриски гранки доведе до промени кај поразвиените земји. Вработеноста во индустријата го губи приматот во одредени сектори поради сè послабата конкурентност. Лицата кои биле вработени на добро платени работни места во индустријата поради глобализираниот пазар постепено ги губат овие работни места за замена со послабо платени места. Исто така поради глобализираниот пазар платите сè повеќе се намалуваат и автоматски повлекуваат намалување на пензиите. Пензијата е намалена бидејќи се плаќале придонеси на намалени износи на плати на работниците. Во последниве години сè повеќе постои дерегулација на пазарот на трудот каде социјалната сигурност останува на товар на самите вработени лица.

в) Вработени во услужниот сектор

Вработеноста во услужниот сектор може да се подели во следниве подгрупи:

- продажба на недвижности;
- ресторани и хотели;
- финансии;
- транспорт;
- бизнис услуги;
- социјални и лични услуги;
- осигурување;
- локална самоуправа;
- продажба на големо и др.

Зголемувањето на вработеноста во услужниот сектор влијае врз вработеноста на женската работна сила. Врз зголеменото вработување во

услужниот сектор влијаат следниве фактори: загарантираните минимални плати, поволните социјални услуги, степенот на образование и квалификуваност, степенот на синдикалното организирање итн. Зголемувањето на финансиите во услужниот сектор преку оданочувањето доведува до намалување на средствата за пензиското осигурување.

4. ФУНКЦИИ НА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ

Системот за пензико осигурување има три функции:

- функција на штедење
- редистрибутивна функција
- осигурителна функција

- Функција на штедење

Според оваа функција луѓето мора да штедат за сопствената старост, а системот за пензиско осигурување има за цел да управува со тоа штедење.

- Редистрибутивна функција

Постојат редистрибутивни аранжмани кои на луѓето кои имаат мала заработувачка и кои не се во можност да заштедат доволно за својата старост им обезбедуваат доволно за живот во нивните “стари денови”.

- Осигурителна функција

Оваа функција ги анулира ризиците на староста, ризиците на неможноста за работење и инфлацискиот ризик.

5. ВИДОВИ ПЕНЗИИ

Пензиите се делат на два вида, и тоа: основни пензии и додатни пензии.

- Основни пензии

Првиот закон во врска со основните пензии во Германија потекнува од 1889 година, потоа во Данска од 1891 година, во Нов Зеланд од 1898 година итн. Организацијата на пензискиот систем се темели врз два принципа. Првиот принцип се однесува на доделување помош на возрасните граѓани кои не се повеќе во состојба да ги задоволат своите потреби преку работење и вториот принцип се однесува на тоа да му се помогне на професионално активниот граѓанин да обезбеди навреме за стари денови сè со цел да води живот кој ќе биде идентичен со животот што го водел за време на неговото професионално и активно работење. Меѓутоа сите држави не ги поддржуваат истовремено и двата принципи. Така, на пример, земјите од северна Европа и оние од англосаксонска традиција му дале приоритет на првиот принцип каде предвидувале универзална пензија за сите жители. Во однос на организацијата на пензискиот систем, постојат и два модела. Првиот модел е национална пензија која со претходно утврдена такса е финансирана од државниот буџет. Таков модел имаат Австралија, Канада, Нов Зеланд, каде единствени услови кои треба да се исполнат за стекнување на правото на национална пензија се староста и должината на престој. Вториот модел функционира врз основа на уплатени котизации од страна на осигуреникот или друго лице во негова полза. Овој модел се однесува на национално старосно осигурување. Земји кои го применуваат овој модел се: Норвешка, Холандија и Британија. Услови за здобивање на правото на таков вид пензија се одредена возраст и претходно зачленување во социјалното осигурување. Постојат земји кои акцентот го ставаат врз професионално старосно осигурување. Тоа се Франција, Италија, Германија, САД, Јапонија.

- Додатни пензии

Постојат два режима. Едниот е режим на претпријатијата и другиот е режим каде додадните пензии се организирани во поширока професионална рамка. Помеѓу овие два режими постојат два вида на разликување. Првиот вид

на разликување односно спротивставување се однесува на стратегијата на актерите, каде во првиот режим пензијата е претставена како социјална предност и е многу важен елемент за поефикасно управување со работната рака. Работодавачот го користи овој инструмент за да обезбеди стабилност на персоналот. Во вој режим преговорите се одвиваат во рамките на претпријатието, додека во другиот режим се водат на ниво на цела бранша, односно на ниво на цела индустрија или трговија. Втората причина за разликување на овие режими произлегува од начинот на финансирање на пензиите. Во режимот на претпријатијата самиот капиталист го осигурува неговото финансирање, било од страна на самото претпријатие и било со неговото обраќање кон некоја осигурителна компанија. Поширокиот режим за разлика од режимот на претпријатијата зависи од одржувањето на односите меѓу котизантите и корисниците. Најкарактеристични примери за дополнителни режими на пензии на претпријатијата се Велика Британија и САД.

6. КОМПАРАТИВЕН ПРЕГЛЕД НА ПЕНЗИСКИТЕ СИСТЕМИ ВО ОЕЦД ДРЖАВИТЕ И НЕКОИ ОД ДРЖАВИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Овие земји покрај тоа што имаат развиени економии и ниска стапка на невработеност, сепак се соочуваат со ниска стапка на ферталитет, предизвици кои се однесуваат на стареење на населението и неможноста да одржат постојани пензиски модели. Реформите во пензиските системи во овие земји имаат цел да обезбедат финансиска стабилност на пензиските системи и нивна долгорочна солвентност. Висината на пензиите во некои од овие земји се намалува, а во некои е значително висока. Високи пензии се исплаќаат во Италија и Холандија, а во Канада и Нов Зеланд се исплаќаат најниски пензии. Универзални еднакви пензии постојат во Јапонија каде што работниците обезбедуваат дополнителни надоместоци во зависност од приходите на самите работници. Поради сè поголемиот животен век кој го имаат постарите лица се дојде до зголемување на возраста за пензионирање. Во некои од овие земји задолжителната возраст за пензионирање е во тенденција на зголемување.

Табела 2. Задолжителна возраст за пензионирање

Table 2. Mandatory retirement age

Земја /Country	Години на пензионирање/Age of retirement
Канада	Границата за пензионирање е отворена/The limit for retirement is open
Франција	65
Германија	67
Италија	65
Јапонија	65
Холандија	65
Нов Зеланд	Границата за пензионирање е отворена/The limit for retirement is open
Англија	65
САД	67
Шведска	65

Извор: Вучев З. (2011), Стареењето и реформите во системите, Фондација „Фридрих Еберт“, Скопје

Од оваа табела може да се заклучи дека возраста за пензионирање се движи од 65 до 67 години. Во Канада и Нов Зеланд плафонот за пензионирање е отворен.

Пензиите во земјите на ОЕЦД и во земјите на Европската унија се финансираат од различни извори. Овие земји имаат и различна структура на пензиските системи. Земји во кои пензиите се финансираат од два извора се САД, Нов Зеланд, Австралија, а земји кои се финансираат од три извори се Канада, Италија, Англија, Јапонија и Шведска. Постојат пензиски системи во кои пензиите се остваруваат од 4 извори, а тоа се пензиските системи на Франција и Холандија.

Табела 3. Застапеноста на пензиските системи по држави

Table 3. Representation of pension systems in countries

Извори на пензиско осигурување/ Sources of pension insurance	Земји каде се застапени тие извори/ Countries where these sources are represented
Доброволно пензиско осигурување/ Voluntary pension insurance	Канада, Франција, Германија, Холандија, Англија и Шведска
Професионално пензиско осигурување/ Occupational pension insurance	Австралија, Франција, Германија, Холандија, Шведска, Англија и САД
Старосно осигурување кое се остварува врз основа на статусот на државјанството/ Old-age insurance, which is realized on the basis of citizenship status	Канада и Италија
Специфичен пензиски систем кој е наречен пензиско штедење на индивидуален животен циклус/ Specific pension system that is named pension saving on individual life cycle	Холандија
Задолжително автоматско индивидуално зачленување кај лица кои работат кај еден работодавач/ Required automatic individual registration for people who work for one employer	Нов Зеланд

Извор: Вучев З. (2011), Стареенето и реформите во системите, Фондација „Фридрих Еберт“, Скопје.

Во овие земји проблемот во пензискиот систем не е само во зголемувањето на животниот век на луѓето, туку и во зголемувањето на бројот на пензионери, бидејќи сè подолго користат пензии.

Табела 4. Пензиски модели дефинирани врз основа на дефинирани надоместоци

Table 4 Pension models defined based on defined benefits

Пензиски модели/ Pension models	Држави / States
Пензиски систем на дефинирани придонеси/ Pension system of defined contributions	Австалија, Канада, Италија, Јапонија, Холандија, Шведска, Англија и САД
Пензиски систем на дефинирани надоместоци/ Pension system of defined benefits	Франција, Германија, Јапонија, Холандија, Нов Зеланд и САД
Пензиски систем таканаречен индивидуална национална сметка дефиниран врз основа на придонеси и други актуарски приспособувања/ Pension system named individual national account defined based on contributions and other actuarial adjustments	Шведска и Италија

Извор: Вучев З. (2011), Старењето и реформите во системите, Фондација „Фридрих Еберт“, Скопје

Во воие земји се извршија големи промени во пензиските системи кои носат различна придобивка за пензионерите.

7. ПЕНЗИСКИ СИСТЕМ ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

7.1 Пензискиот систем во Србија

Постојат три столба на пензискиот систем:

Првиот столб е задолжително државно пензиско осигурување, кој работи на принципот на тековното финансирање. Придонесите платени од страна на работодавецот и вработените во пензискиот фонд се плаќаат во форма на пензии на сегашните пензионери.

Вториот столб е задолжително дополнително приватно пензиско осигурување во кој дел од задолжителните придонеси одат во државниот

пензиски фонд и во приватен пензиски фонд, така што работникот има право на две пензии - јавни и приватни.

Третиот столб е доброволното пензиско осигурување, што претставува можност за сите граѓани, без оглед на тоа дали тие се вработени или не за да одвојуваат дополнителни пензиски придонеси на приватни сметки за во иднина да обезбедат дополнителна пензија.

Задолжителното државно пензиско осигурување во Србија денес се карактеризира со неповолен однос на бројот на вработени и пензионери. На релативно малиот износ на средствата наменети за пензии влијае високата стапка на невработеност и вообичаена практика на некои работодавци да ги регистрираат нивните вработени во т.н. "минимална плата".

Старењето на населението и намалување на вработеноста се двете главни причини за проблемите во пензиските системи на многу земји. Српскиот проблем е тоа што стареењето на населението е забрзано отколку во другите земји и невработеноста е повисока. Србија, пак, има "предност" поради доцнењето во споредба со другите земји кои имаат спроведено реформи на своите пензиски системи и овозможува таа да го користи нивното искуство и да ги избегне грешките кои некои од овие земји ги направија како погрешен избор на модел.

Пензискиот и инвалидскиот систем во Србија е заснован на моделот на задолжително државно пензиско осигурување и тековното финансирање преку придонеси. Овој систем значи дека пензиите се финансирани од придонесите уплатени од страна на вработените и врз таа основа имаат право на нивните пензии.

Во рамките на моделот на задолжително државно пензиско осигурување во Србија во примена се спроведува и компонента на пензискиот систем, која се однесува на обезбедување минимален приход за пензионери - од најнискиот износ на пензија - и компонента која се однесува на обезбедување на одржување на приход по пензионирањето од страна на бодовен систем на пресметување на пензиите.

7.2 Пензискиот систем во Хрватска

Пензискиот систем во Хрватска за време во 2001 година и 2002 година значително е променет. Начинот на финансирање на пензиите исклучиво од системот на државата е променет. Сега постојат мешовити пензии, и тоа јавни и приватни.

Новиот пензиски систем се состои од три столба. Првиот столб е дел од стариот систем, додека вториот и третиот столб се воведени со пензиските реформи. Заштедата во првиот и вториот столб е задолжителна, а во третиот доброволна. Новиот пензиски систем работи со обезбедување на пензиите од три независни извори.

Првиот столб е задолжително пензиско осигурување врз основа на солидарност. Пензија од првиот столб не може да се пренесе на друго лице, или наследи. Висината на пензиите се усогласува на секои шест месеци, со половина од збирот на зголемените трошоци за живеење и платите. Владата, а не пазарот, ја одредува висината на пензијата за чие плаќање гарантира државата. При недостиг на пари за остварување на правото се покрива од државниот буџет.

Вториот столб е задолжително пензиско осигурување за старост врз основа на индивидуалните капитализирани заштеди. Тоа е задолжително за сите осигуреници помлади од 40 години. Луѓе на возраст помеѓу 40 и 50 години може да изберат свој задолжителен пензиски фонд. Системот е целосно транспарентен, бидејќи осигуреникот во секое време знае колку заштеди има на својата лична сметка во задолжителниот пензиски фонд. Осигуреникот во секое време, ако е незадоволен од услугата, може да го промени задолжителниот пензиски фонд.

Кога стекнува право на пензија, осигуреникот избира пензиско друштво и во него го префрла својот капитал. Со избраното друштво осигуреникот склучува договор за плаќање на пензиите во една од двете можни форми: индивидуална или заедничка пензија, од кои секоја може да биде доживотна или гарантиран рок на отплата.

Ако член на задолжителен фонд почине пред да започне со користење на пензијата, средствата зачувани на неговата лична пензиска сметка се наследуваат од страна на вистинските наследници.

Надзор на работењето на пензиските фондови и на пензиските друштва за осигурување спроведува државна агенција за надзор на пензиски фондови и осигурителни – Хагена.

Трет столб е доброволно пензиско осигурување врз основа на индивидуалните капитализирани заштеди. Износот на месечната пензија се утврдува од страна на висина на средствата што ќе бидат платени на посебна сметка во доброволен пензиски фонд.

Осигуреникот избира пензиско друштво и склучува договор за плаќање на пензиите во една од неколкуте можни облици: доживотна пензија, предвремена пензија, променлива пензија, делумно еднократно плаќање и други форми на ануитети кои пензиското друштво ги нуди во своето портфолио на финансиски услуги. Плаќањето на целосна или на дел од пензија може да се пренесе на друго лице. Ако член почине, вкупните акумулирани заштеди на сметката преминуваат на законските наследници.

7.3. Пензиски систем на Албанија

Албанија има три столба, и тоа:

Прв столб, кој е задолжителен систем на социјално осигурување, ги опфаќа вработените во јавниот и приватниот сектор, како и самовработени.

Втор столб, кој е доброволен, во кој професионалниот пензиски план е воспоставен од страна на работодавците преку професионален пензиски фонд со лиценцирана компанија за управување. Постојат отворени и затворени пензиски фондови.

Трет столб, кој е доброволен, со индивидуална пензиска сметка со пензиски фондови управувани од страна на лиценцирани друштва за управување.

Системот на задолжително социјално осигурување работи на основата pay-as-you-go и се финансира преку придонеси од директни вработени и работодавачи, трансфери од државниот буџет, приходи заработени од инвестиции од резервниот фонд и други извори. Системот ги опфаќа и вработените и самовработените работници. Владата придонесува во име на невработените лица, за лицата во задолжителни воени служби, а исто така и за одредени категории на лица, кои имаат право да добијат посебни државни пензии (на пример: лица со уставни функции и државни службеници од централните буџетски институции). Бенефитите на целосното пензионирање се плаќаат со постигнување на законската возраст за пензионирање - 65 години за мажи и 60 за жени со најмалку 35 години придонеси и на возраст од 50, со најмалку 30 години придонеси за мајка со шест или повеќе деца постари од 8 години. Делумна пензија може да биде исплатена од 65 години (за мажи) или 60-годишна возраст (за жени) со 15 години на придонеси. Рана пензија се плаќа на 62-годишна возраст (за мажи) или 57 години (за жени) со најмалку 35 години на платени придонеси.

Законот за доброволните пензиски фондови (2009) предвидува создавање на доброволни професионални пензиски шеми од страна на работодавците за своите вработени и доброволни лични пензиски шеми од страна на која било индивидуа подготвена да придонесе за дополнителна старосна пензија, инвалидска пензија и придобивки за смртта. Во случај на професионални доброволни пензиски аранжмани, постојат и отворени и затворени пензиски фондови. Работодавците во име на нивните вработени или поединци може да отворат пензиска сметка со одобрен доброволен пензиски фонд по пат на воспоставување договор со пензиски фонд со лиценцирано друштво за управување. Во случај на професионални пензиски планови, стандарден договор со друштвото за управување треба да вклучува опис на главните параметри на плановите (вклучувајќи видови на придонеси, надоместоци, плаќање на такси итн.). Професионалните пензиски планови треба да бидат одобрени од страна на албанскиот финансиски надзорен орган.

Сите поединци можат да учествуваат во доброволни пензиски шеми. За да стане член во пензискиот фонд, индивидуата (или работодавецот во име на вработените) треба да воспостави договор со друштвото за управување.

Работодавците кои плаќаат придонеси во име на своите вработени или поединци кои придонесуваат за индивидуалните пензиски сметки одлучуваат за висината на нивните придонеси. Во индивидуалниот пензиски план, еден член може да одлучи во секое време да го зголеми, намали или да го прекине неговиот / нејзиниот придонес во пензискиот фонд. Придонесите префрлени во пензискиот фонд се претвораат во единици од страна на друштвото за управување.

Во случај на професионални пензиски планови, висината на придонеси платени од страна на работодавачот е поставена во договорот на професионалниот пензиски фонд.

7.4 Пензиски систем на Босна и Херцеговина

Пензискиот систем се состои од три столба, и тоа:

Задолжителното пензиско осигурување е првиот столб на пензискиот систем. Правата во овој столб се финансираат од актуелните јавни приходи. Овој столб се темели врз принципот на солидарност.

Задолжителното пензиско осигурување се состои од два дела (компоненти):

(А) социјална пензија / пензиско до најнискиот износ на пензија и

(Б) дел кој зависи од приходите во активен период на осигурување.

Се предлага социјалните пензии да се прошират и на оние кои не остваруваат право на пензија по сегашни законски решенија (оние со помалку од 20 години пензиски стаж; лица кои биле осигурани, но поради различни причини не се платени придонесите; лица кои биле активни, но не биле вклучени во системот на задолжително осигурување и оние кои никогаш не биле осигурани). Правата од првиот пензиски столб ќе бидат финансирани од општото оданочување.

Вториот столб на пензиско осигурување ќе ги опфаќа:

(А) лицата на кои нивните работодавци преку колективен договор плаќаат премија за дополнително пензиско осигурување,

(б) лицата кои се пензионирани под поволни услови од страна на различни прописи.

Втората компонента, пензиски права под поволни услови во согласност со прописите, исто така ќе биде дел од вториот пензиски столб, но оваа компонента не функционира по пат на капитален начин на финансирање. Носители на вториот столб за пензиско осигурување се финансиски посредници кои може да се формираат од сектори на сегашни инвестициски фондови, осигурителни компании или банки.

Третиот столб на пензиското осигурување е доброволен, и спаѓа во индивидуално пензиско осигурување на капитализиран принцип. Некои форми на ова осигурување веќе постојат во Босна и Херцеговина, но тие треба да бидат вградени во законодавството и надгледувани од страна на државата.

7.5. Пензискиот систем во Косово

Пензиите се механизам за намалување на ризици од сиромаштија меѓу постарите и средство за да се обезбедат приходи за одржување на животните стандарди за време на пензионирањето. Пензиската политика има најголемо влијание врз економскиот статус на старите лица, и на тој начин се намалува ризикот да бидат погодени од сиромаштија и социјална исклученост во текот на нивниот животен век. Неодржливиот пензиски систем може да биде пречка за фискална стабилност и економски раст. Пензискиот систем треба да го промовира развојот на пазарот на трудот. Фактичката состојба на пензискиот систем во Косово е детерминирана во периодот од 2001-2003 година. Фундаментално новиот пензиски систем е дизајниран и имплементиран без да се земе предвид изменувањето на постоечките шеми. Сегашниот систем се состои од три столба: столб I опфаќа старосна основна пензија финансирана од општите приходи, столб II е задолжителен, со дефинирани придонеси, столб III обезбедува дополнителна, индивидуална или спонзорирана пензиска шема. Системот е дизајниран врз основа на јасна поделба на функциите, каде столб I

обезбедува избегнување на сиромаштијата, а столб II и III служат како инструмент за дополнително штедење.

Столб I е задолжителен. Поединци кои ја достигнале возраста за пензионирање од 65 години, како и оние поединци кои се сметаат неспособни за работа, се обезбедени со пензија финансирана од приходите на владата. Првиот столб се смета за основа на пензискиот систем и алатка за намалување на сиромаштијата. Има сè повеќе и повеќе поединци кои користат пензија од првиот столб и тоа доведува до оптоварување на државниот буџет и ризици во целокупната одржливост на системот. Така, ако демографските трендови и натаму се влошуваат, властите треба да изнајдат друг начин на финансирање на првиот столб.

Основната пензија е финансирана од државниот буџет, а се плаќа на сите лица кои живеат во Косово и кои ја имаат достигнато возраста за пензионирање. Оваа шема е дизајнирана да биде универзална и недискриминирачка, покривајќи ги сите лица кои имаат достигнато возраст од 65 години и постари, без оглед на полот.

Столб II е задолжителен, со дефинирани придонеси и шема на штедење за сите поединци на возраст од 18 или повеќе години, и оние кои се родени за време или по 1946 година. Работниците родени пред 1946 год. имаат право да придонесат на доброволна основа. Ограничувањето на возраста беше поставено со цел ослободување на сите кои имаат 55 години и се постари во времето на започнување на програмата од задолжителните придонеси, и се должи на фактот дека придонесите помалку од 10 години ќе се сметаат за недоволни во однос на генерирање на задоволителна пензија. Шемата беше воведена во две фази: најпрво, беше воведена во август 2002 година за работниците во јавниот сектор, во јавни претпријатија и во големи фирми; втората фаза беше усвоена во август 2003 година за да се вклучат формално вработените лица во приватниот сектор, како и самовработените.

Столб III се состои од доброволни, дополнителни приватни пензиски шеми кои можат да бидат укинати од страна на работодавците како придобивка за своите вработени и од страна на поединци. Шемите се лиценцирани и регулирани од страна на Централната банка на Косово (CBK). Во моментот,

постојат два типа на дополнителни средства: Фондот за ребаланс на работодавачот и Фондот за ребаланс на поединци. Под дополнително колективно пензиско осигурување, даночното олеснување за работодавците, како и на вработените, е предвидено. Покрај тоа, пензиско осигурување може да се користи како алатка за поттик на вработените; може да се интегрира во бонус на работодавачот, а исто така се смета како додаток на платата на вработените.

7.6 Пензиски систем на Црна Гора

Системот на пензиското и инвалидското во Црна Гора е во организација на Законот за пензиско и инвалидско осигурување кој стапил во сила од 1 јануари 2004 година. Овој закон го реформирал PAYG системот на пензиско и инвалидско осигурување и ја воспоставил правната рамка за целокупната реформа на системот на пензиското и инвалидското осигурување. Законот определува дека системот на пензиското и инвалидското осигурување вклучува:

- задолжително пензиско и инвалидско осигурување на основа на PAYG (прв столб)

- задолжителното пензиско осигурување врз основа на лични капитализирани заштеди (втор столб)

- доброволно пензиско осигурување врз основа на лични капитализирани заштеди (трет столб)

Тоа овозможи да се воведе повеќеслоен пензиски систем кој се темели на три столба. Првиот столб на пензискиот систем е целосно организиран од Законот за пензиско и инвалидско осигурување, додека вториот и третиот столб на пензискиот систем се предмет на посебна регулатива.

Доброволното пензиско осигурување е регулирано со Законот за доброволните пензиски фондови. Овој закон ги дефинира условите за основање на пензиски фондови и организацијата на овие средства, како и нивните бизнис операции. Биле усвоени како и подзаконските акти потребни за

спроведување на овој закон. Првите три доброволни пензиски фондови управувани од страна на приватни компании се веќе воспоставени.

Првиот столб на пензискиот систем се темели на принципите на меѓугенерациска солидарност и на авансни плаќања (PAYG), со примена на пропишаните формули.

Со првиот столб се опфатени сите работници од приватниот и јавниот сектор, самовработените и земјоделските работници.

Законот за пензиско и инвалидско осигурување се базира на принципот на одбегнување на двојното осигурување. Законот постави приоритет на основите за осигурување во дадениот редослед:

1. Вработено лице;
2. Лице што врши самостојна дејност;
3. Лице што врши земјоделска дејност.

Системот е раководен од страна на трипартитниот одбор од 7 членови: еден претставник од најрепрезентативните синдикати, еден претставник од здружението на работодавачите, еден од здружението на пензионери и четири члена номинирани од страна на државните органи, како претставник на пензиското и инвалидско осигурување.

- Услови за старосна пензија:

Според Законот за пензиско и инвалидско осигурување услови за старосна пензија се следниве:

-возраст 67 години и најмалку 15 години пензиски стаж, но во 2013 година возраста е намалена, за мажи - 65 години а за жени - 60 години;

-40 години на пензиското осигурување и минимум 55 години возраст, но во 2013 год. има измени, за жени - 35 години пензиско осигурување;

-30 години на пензиското осигурување, од кои најмалку 20 години ефективно работно искуство во рудници каде пензиски стаж се пресметува со зголемени бенефиции.

Предвременно пензионирање е можно на возраст од 62 години и 15 години пензиски стаж (за мажи и жени).

Вториот столб е задолжителното пензиско осигурување врз основа на лични капитализирани заштеди. Основните принципи на задолжителното пензиско осигурување врз основа на лични капитализирани заштеди се:

- во ова осигурување секој осигуреник има своја лична штедна книшка со приватен пензиски фонд во кој ќе бидат платени придонесите. Овие средства ќе бидат инвестирани и профитот ќе биде додаден на средствата на лична сметка на осигуреникот;

- овој систем ќе се базира на капитализирање на индивидуалните заштеди и работи како дефиниран систем на придонеси;

- спротивно на системот на првиот столб, врз основа на меѓугенерациска солидарност, системот на вториот столб ќе функционира на пазарни принципи, каде што првиот столб има јавен правен карактер, а вториот столб ќе биде од приватна правна природа со приватни правни лица како оператори;

- овој систем исто така ќе биде транспарентен, што значи дека осигуреникот ќе биде во можност да го види во секој момент износот на личната сметка;

- ако член на задолжителниот пензиски фонд почине, вкупниот износ на капитализирани заштеди во нивната сметка ќе бидат наследени од страна на нивните легитимни наследници.

Третиот столб е доброволното пензиско осигурување врз основа на лични капитализирани заштеди.

Пари можат да бидат повлечени од сметката еднаш кога членот ќе достигне 50-годишна возраст. Ова може да се направи на два начина: 30 % од средствата може да се платат во готово, со останатиот дел се плаќа во месечни или периодични анuitети во текот на максимум од три години, или средствата можат да се пренесат на “компанија регистрирана за обезбедување на исплата на пензиите”.

7.7 Компаративен преглед на пензискиот систем на земјите од Западен Балкан

Од горенаведеното излагање за пензиските системи во Западен Балкан може да заклучиме дека во сите земји од Западен Балкан постои повеќестолбен пензиски систем. Во секоја земја има три столба, и тоа:

1. задолжително пензиско и инвалидско осигурување на основа на PAYG (прв столб)
2. задолжителното пензиско осигурување врз основа на лични капитализирани заштеди (втор столб)
3. доброволно пензиско осигурување врз основа на лични капитализирани заштеди (трет столб)

Првиот столб на пензискиот систем се темели на принципите на меѓугенерациска солидарност и на авансни плаќања (PAYG), со примена на пропишаните формули.

Вториот столб е задолжителното пензиско осигурување врз основа на лични капитализирани заштеди.

Третиот столб е доброволното пензиско осигурување врз основа на лични капитализирани заштеди.

Типично, пензиските системи се соочуваат со зголемување на проблемите кога нивната популација почнува да старее. Во смисла на стареењето, во оваа група спаѓаат многу млади земји, како што е Албанија, и многу постари земји, како Србија.

Босна, Македонија и Црна Гора можат демографски да се споредат со помладите земји во ОЕЦД, како што се Ирска, Исланд, Канада и САД. И покрај нивната општа младост, овие земји сè уште се соочуваат со пензиски проблеми кои произлегуваат од бројот на историски случувања. Во поголемиот дел од континентална Европа, со исклучок на скандинавските земји, учеството на работна сила помеѓу жените особено е значително пониско отколку кај мажи; многу жени не добиваат јавни пензии, додека не станат вдовици. Како резултат на тоа, процентот на стари лица кои примаат пензија е повисок во овие земји од поранешниот источен блок, отколку во западноевропските земји.

Возраста за пензионирање во Западен Балкан има тенденција да биде малку пониска отколку во западноевропските земји, каде што возраста за пензионирање е обично 65 и за мажите и за жените, со што се зголемува и понатаму бројот на пензионери, а се намалуваат потенцијалните придонесувачи на системот. Исто така, за разлика од Западна Европа и други земји на ОЕЦД, историската возраст на пензионирање за жените се одржувала во повеќето земји, со исклучок на Босна. Повеќето од овие земји наследиле релативно лабави прописи за предвременно пензионирање во многу занимања, како што се балерините и др.

Транзицијата кон пазарна економија, исто така, резултираше со затворање на некои претпријатија во државна сопственост и реструктурирање и намалување на другите, што резултира со отпуштања со кои работниците често се компензирани со доделувањето на предвремена пензија. Во новиот приватен сектор, работниците и нивните работодавци гледаат неколку придобивки од придонесување на систем со високи стапки на придонеси и ниски и неизвесни бенефиции.

Во повеќето земји, возраста за пензионирање за мажите се зголемува до 65 години или веќе достигнала 65 години, со исклучок на Македонија, каде што мажите можат да се пензионираат на возраст од 64 години. Од друга страна, на жените им е дозволено да се пензионираат порано од мажите. Само во Босна годините за пензионирање се еднакви и за мажите и за жените, додека разликата во Македонија е намалена на две години од типичните пет години. Не постои економска логика за пониска возраст за пензионирање за жени, кои живеат подолго од мажите, и затоа треба да се акумулираат повеќе пензиски извори за да им помогнат во неутрализирање на подолгиот пензионерски период од актуарска перспектива. Но повеќе проблематично е предвременно пензионирање за двата пола. Многу професии имаат привилегии за предвременно пензионирање, што тоа не е честа појава во западноевропските земји.

Повеќегодишното собирање на кредитот што го добиваат вработените за извршената работа им овозможува да се пензионираат под минималната возраст за пензија.

Сите шест системи ги поврзуваат идните бенефиции за придонесите уплатени денес, давајќи им на работниците стимулаци да придонесат со цел да се соберат идните пензии. Меѓутоа, во речиси сите случаи настрана од Македонија, други карактеристики во дизајнот на бенефициите ја бришат врската помеѓу придонесите и бенефициите, што им дава на работниците дестимулативни мерки. Во Албанија, максималната пензија не треба да биде поголема за два пати од најнискиот износ на пензија, додека максималната плата не треба да биде поголема за пет пати од минималната плата. Покрај тоа, бидејќи најнискиот износ на пензија е законски поврзан со инфлација, со текот на времето пензијата како процент од просечната плата се очекува да падне драстично.

Во Србија и во Црна Гора проблемот е малку поинаков, но влијанието на долг рок ќе биде слично. И двете од овие држави имаат усвоено систем на поени со кој се наградуваат работниците со поени врз основа на нивните придонеси за дадена година. Бројот на поени заедно со вредноста на поените во времето на пензионирање ја одредува пензијата. Бидејќи заработените поени се утврдени од времетраењето на придонесите и нивото на придонесите, системот на поени во теорија тесно ги поврзува придонесите и бенефициите.

Црна Гора има сличен систем на поени, но го задржува индексирањето на општите поени на 50-50, односно 50% до инфлација и 50% од порастот на просечната плата. Падот на вредноста на пензиите во однос на просечната плата нама да биде толку голем во Црна Гора, туку во Србија. За разлика од Албанија, оние кои плаќаат повеќе во Србија и во Црна Гора во рамките на дадена група ќе добијат повисоки бенефиции, но општото ниво на бенефиции ќе падне во однос на просечните плати. Како резултат на тоа, помладите групи ќе добијат помалку и помалку во однос на она што го платиле отколку постарите групи.

Босна и Херцеговина, исто така, ќе заврши со раскинување на врските помеѓу придонесите и бенефициите, но од различни причини. Двата ентитета во Босна и Херцеговина ги ограничуваат нивните пензиски расходи по достапните приходи. Износот на пензија се определува на денот на

пензионирањето врз основа на годините на придонесување и платите врз кои овие придонеси се платени. Системот досега ги поврзува придонесите и бенефициите. Сите исплатени пензии се собираат заедно и ако тие ги надминуваат приходите за придонес за конкретната година, сите тие се намалени со коефициент дизајниран за изедначување на приходите со расходите. Поради природното стареење на населението ќе се намали бројот на осигурениците во однос на бројот на пензионерите, со текот на времето пензиите ќе се намалат, со резултат што помладите групи ќе добијат помалку во однос на она што тие го придонесуваат од постарите групи, како што е во српските и црногорските случаи.

Македонскиот систем обезбедува посилна врска помеѓу придонесите и бенефициите.

Во прилог на прашањето за демографскиот и пензискиот дизајн, земјите наскоро ќе се соочат со нов сет на проблеми. Во моментот, многу од постарите лица добиваат некој тип на пензија од јавниот систем. Како што е наведено претходно, со растот на неформалниот сектор на пазарот на трудот, многу од работоспособната популација не придонесува за пензискиот систем и нема да има право на пензија кога ќе се пензионираат.

Со оглед на умереното ниво на придонеси, пензиите нема да бидат во можност да обезбедат старосна безбедност за сите наредни генерации на стари лица кога ќе ја достигнат возраста за пензионирање. Владата ќе треба да дополни со некоја форма на старосна помош. Ова старосна помош може да се обезбеди во форма на универзална пензија достапна за сите над одредена возраст, како што е во Нов Зеланд. Возраста на која таква пензија е дадена е често повисока од нормалната возраст за пензионирање, а вредноста е обично помала од минималната пензија.

Од социјална перспектива, пензијата ја обезбедува потребната социјална сигурност, но може да биде скапа, бидејќи ја заштитува целосната старосна популација, вклучувајќи ги и оние кои имаат други средства за поддршка.

Прашањето на руралните работници кои не ги плаќаат целосните придонеси, што е проблем во некои земји, како што се Албанија и Србија, може да биде решено со барање на целосни придонеси за пензија. Оние кои не се во можност или не се подготвени да ги исплатат целосните придонеси може да добијат старосна помош. Со оглед дека околу половина од работната сила придонесува во Македонија, Србија и Црна Гора, оваа старосна помош може да биде доволна за да им обезбеди старосна поддршка на оние кои нема да примаат јавна поддршка во иднина.

Ако некоја земја отпочнува нов пензиски систем денес со оглед на состојбата на глобалните финансиски пазари, тоа би можело да биде разумно ако понуди универзална пензија од владата со цел да се ублажи старосната сиромаштија. Сепак, секогаш ќе има политички притисок кој ќе го подигне нивото на социјална пензија овозможена од владата.

Во Албанија, додека има некои диференцијации на пензиите, пензиските бенефиции се високо компресирани со максималната пензија и не повеќе од двапати од минималната пензија и многу луѓе не добиваат многу повеќе од најнискиот износ на пензија. Во сите други земји, пензиите се далеку повеќе диференцирани и денес.

II ДЕЛ

ПЕНЗИСКИ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Пензиското осигурување е дел од социјалното осигурување. Со пензиското осигурување се регулира начинот на осигурување од ризици, и тоа ризици кои се однесуваат на старост, смрт и инвалидност. Пензискиот систем се развива во согласност со економската и социјалната состојба на земјата. Државата од нејзина страна го обезбедува пензиското осигурување. Пензискиот систем е многу важен систем од причина што сите граѓани користат пензија. Пензискиот систем во Република Македонија постои повеќе од 60 години, а во 1993 година стана автономен систем. Поради големите проблеми кои се јавуваа во тој период, пензискиот систем се соочуваше со криза. Повеќестолбниот пензиски систем овозможува придобивки за поединецот, за самиот пензиски систем и за економијата. Во однос на поединецот, повеќестолбниот пензиски систем му обезбедува поголема сигурност, бидејќи со тоа му се овозможува на поединецот финансирањето на пензиите да се врши од два односно од три извора. Со повеќестолбниот пензиски систем се овозможува намалување на ризиците од една страна и постигнување повисок степен на сигурност за поединците од друга страна.

1. ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ

Корените на пензискиот систем потекнуваат од 1922 година, кога е донесен Законот за социјално осигурување на работниците на Кралството Југославија. Во 1946 година во тогашна Југославија е донесен Законот за социјално осигурување на чиновниците и службениците. Во 1952 година е формиран завод за социјално осигурување во републиките. После десет години се конституирани заводи за пензиско осигурување врз основа на кои се втемелени и фондовите за пензиско и инвалидско осигурување. Со Уставот од 1974 година и Законот за здружен труд од 1976 година дошло до децентрализација на пензиското осигурување. Во тој период Македонија во рамките на поранешна Југославија започнала да го користи Бизмарковиот

модел на пензиско осигурување. За овој модел карактеристично е дека постојат релевантно еднакви права кои му обезбедуваат на поединецот соодветен животен стандард во времето на неговото пензионирање. Со монетарното осамостојување на Македонија во 1992 година започна да функционира македонскиот пензиски систем. Со Законот за пензиското и инвалидското осигурување од 1993 година за прв пат автономно се уредуваат односите и правата од пензиското и инвалидското осигурување. Со измените на овој закон во 2000 година се направени параметрички реформи на првиот столб. Првиот закон за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување е донесен во 2002 година. Со овој закон се уредува ова осигурување, основањето и работењето на пензиските фондови и друштвата кои управуваат со тие фондови. Овој закон и Законот за пензиско и инвалидско осигурување воведоа голем број на измени кои се однесуваат на:

- поместување на старосната граница за заминување во пензија, која за мажи се помести на 64, а за жени на 62;

- воведување на трајно намалување на предвремената старосна пензија за секој месец порано пензионирање;

- воведување на нова формула за пресметка на пензијата;

- воведување на пензија од приватните пензиски фондови.

Со реформите на пензискиот систем се вовеле третиот столб, односно доброволно капитално финансирано пензиско осигурување. Во 2008 година е донесен Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување. Новиот пензиски систем во Република Македонија е воспоставен согласно со моделот предложен од страна на Светската банка за имплементација на задолжително солидарно пензиско осигурување. Светската банка доминира со интернационалната пензиска агенда преку промоција на трестолбниот модел кој се состои од јавен систем, приватни пензиски фондови и доброволни штедења. Моделот на Светската банка го воведоа и земјите членки на Европската унија.

2. РЕФОРМИ НА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ

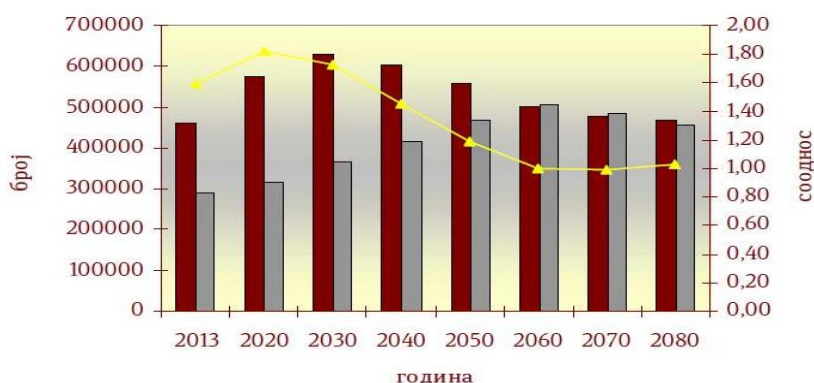
Негативно влијание врз пензискиот систем имаат социо-економските промени кои го попречуваат неговото нормално функционирање. Сето тоа го предизвикаа зголемениот број на претпријатија кои отидоа во стечај и оние претпријатија кои работат со голема загуба. Исто така и до промени на пензискиот систем доведе намалениот број на активни осигуреници, подолгиот животен век на човекот и зголемениот број на пензионери.

Сегашните осигуреници плаќаат надоместоци за сегашните пензионери да добиваат пензија, а со надеж дека нивните пензии ќе бидат финансирани од идните осигуреници.

Соодносот помеѓу осигурениците и пензионерите е намален од причина што се намали бројот на активни осигуреници, а се зголеми бројот на пензионери.

Графикон 1. Број на осигуреници и пензионери и нивен сооднос

Chart 1. Number of insured persons and pensioners and their ratio

Извор: ФПИОМ - Извештај за пензискиот систем во Република Македонија со актуарски проекции

Од овој графикон може да се забележи дека бројот на осигуреници се намалува, додека бројот на пензионери се зголемува.

Сето тоа може да се подобри со зголемување на наталитетот во државата. Поради горенаведените причини и поради примерот на другите

држави кои веќе воведоа реформи и Република Македонија изврши реформи на пензискиот систем, со што воспостави повеќестолбен систем.

Реформираниот пензиски систем има за цел долгорочно и квалитетно да обезбеди финансирање на пензиите. Со реформите на пензискиот систем се промени досегашната практика дека само оние што беа во редовен работен однос очекувале пензија. Реформираниот пензиски систем обезбедува подобра иднина за граѓаните со тоа што им овозможува да добиваат пензија од два или три извори.

Основни цели на реформата се:

- јакнење на довербата на јавноста во пензискиот систем;
- сигурност во остварувањето на правата од пензиско и инвалидско осигурување;
- гарантирање праведност за пензиите за сите генерации;
- стимулирање на развојот на пазарите на капитал и поттикнување на порастот на економијата;
- обезбедување долгорочно финансирање на пензиите;
- обезбедување максимална сигурност и минимален ризик.

Реформираниот пензиски систем се воведе со цел да се обезбеди социјална и материјална сигурност за сегашните и идните пензионери. Оваа реформа на пензискиот систем беше неопходна од причина што стариот едностолбен систем наиде на сериозни проблеми во своето функционирање. Се наметна прашањето за опстојување на едностолбниот пензиски систем.

Поради големите промени во стопанството на почетокот на транзицијата не остана имун ниту пензискиот систем. Реформираниот пензиски систем е наменет за новите вработени и вработените кои работеле само неколку години пред да влезат во вториот столб, односно кои имаат помалку години работен стаж. Постарите вработени и вработените со повеќе години работен стаж имаат силна причина да останат во стариот пензиски систем со еден столб.

Демографските фактори имаат силно влијание врз пензискиот систем. Еден од битните демографски фактори е стареењето на населението, кој во последните години е во постојан пораст. Од една страна бројот на старо

население се зголемува, но од друга страна бројот на новородени се намалува. Сето ова доведува до зголемен број на пензионери коишто подолг период користат пензија.

Основни демографски претпоставки кои имаат големо значење за пензискиот систем се:

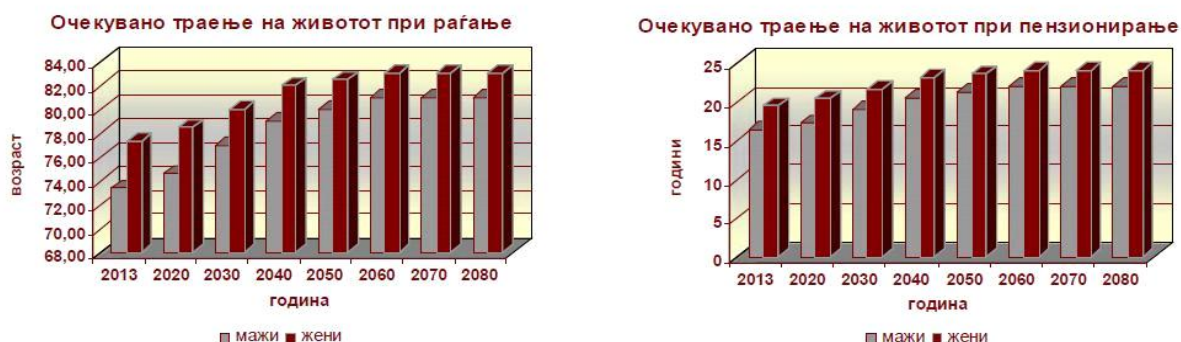
- стапката на наталитет и
- очекуваното траење на животот

Очекуваното траење на живот е демографска претпоставка со која се покажува колку години во просек ќе живее едно лице на одредена возраст. Оваа демографска претпоставка постојано се зголемува, што значи дека бројот на стари лица е сè поголем, односно луѓето имаат подолг животен век, а со тоа паралелно се зголемува бројот на пензионери и времетраењето на користење на пензија.

Во минатото стапката на наталитет била релативно ниска, што значи дека бројот на новородени деца релативно е намален. Во иднина се очекува подобрување на стапката на наталитет, односно зголемување на бројот на новородени деца како резултат на подобрениот животен стандард.

Графикон 2. Приказ на очекуваното траење на живот при раѓање и при пензионирање

Chart 2. Displaying the average life expectancy at birth and at retirement

Извор: ФПИОМ - Извештај за пензискиот систем во Република Македонија со актуарски проекции

Од овие графикони може да забележиме дека траењето на живот со текот на годините ќе се зголемува. До 2080 година се очекува дека траењето на животот ќе достигне 84 години, а траењето на пензионирањето 25 години.

Економски претпоставки кои имаат големо значење за пензискиот систем се:

- стапката на невработеност;
- инфлацијата;
- пораст на бруто националниот производ;
- пораст на платите.

Стапката на невработеност како економска претпоставка има големо значење бидејќи го определува бројот на вработени лица односно бројот на осигурени лица кои плаќаат придонеси.

Многу големо значење за пензискиот фонд има економската претпоставка која се однесува на реалниот пораст на платите од причина што има големо влијание врз големината на придонесите, кои придонеси се изворни приходи на фондот. Покрај порастот на платите, големо значење за фондот има и економската претпоставка која се однесува на бројот на осигуреници.

Една многу битна претпоставка е и претпоставката која се однесува на бројот на осигуреници кои се вклучуваат во новиот систем. Бројот на осигуреници се зголемува во зависност од бројот на нововработени лица кои во новиот систем задолжително се вклучуваат.

Реформираниот пензиски систем е во согласност со Уставот на Република Македонија. Овој систем придонесе поединците да имаат поголема сигурност во обезбедување на пензија која ќе се финансира од повеќе извори, а не само од еден извор. Реформата обезбедува подобро ниво на информираност за членовите на пензиските фондови, а исто така обезбедува и поголемо ниво на транспарентност.

3. СТРУКТУРА НА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ

Структурата на реформираниот пензиски систем се состои од три столба, и тоа:

Првиот столб, кој е задолжителен и е заснован на генерациска солидарност, што значи сегашните вработени плаќаат за сегашните пензионери, а истите тие вработени очекуваат дека нивните пензии ќе бидат финансирани од идните вработени.

Првиот столб е задолжителниот државен пензиски фонд. 12% од бруто платата се одвојуваат во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија (Фонд за ПИОМ). Во овој столб пензијата ја исплаќа Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија (Фонд за ПИОМ).

Преку првиот столб се обезбедува остварување на права од пензиско и инвалидско осигурување во случај на старост, инвалидност и смрт, што значи дека се исплаќа дел од семејна пензија, старосна пензија, инвалидска пензија и најнизок износ на пензија.

Вториот столб, кој е задолжителен и го претставуваат задолжителни пензиски фондови од кои секој осигуреник ќе може да избере само еден. Од бруто платата 6,0% се одвојуваат во задолжителните приватни пензиски фондови. Пензијата ја исплаќаат различни институции во зависност од избраниот пензиски модалитет.

Задолжителното капитално финансирано пензиско осигурување се заснова на претворање на средствата во капитал, при што постои поврзаност помеѓу обемот на вложените средства и идните пензиски надоместоци што ги остварува секое лице.

Со задолжително капитално финансирано пензиско осигурување ќе се исплаќа останатиот дел од старосна пензија. Овој столб се темели врз принципот на собирање средства преку плаќање придонеси на лични сметки, а тие средства заедно со добивката се акумулирани на сметките. Овие акумулирани средства ќе се добиваат по пензионирањето преку програмирани повлекувања или анuitет.

Третиот столб претставува доброволно капитално финансирано пензиско осигурување. Во доброволни капитални пензиски фондови секој осигуреник може да членува според доброволен избор. Овој столб нуди можност на остварување на повисока пензија на оние осигуреници кои доброволно ќе издвојуваат дополнителни средства од своите приходи. Овој начин на осигурување се однесува на сите лица над 15 години кои сакаат да обезбедат поголема сигурност во пензиските денови.

Примарни цели на доброволно капитално финансирано пензиско осигурување во Република Македонија се:

Обезбедување повисоки приходи по пензионирањето за осигуренците кои се веќе осигурани во едностолбниот или двостолбниот пензиски систем, а кои сакаат и се во можност да издвојат дополнителни средства заради поголема материјална сигурност или одржување на повисок стандард на живеење по пензионирањето;

Обезбедување пензија на лицата кои не се опфатени со задолжителното пензиско осигурување лично за себе или од други лица. Овде спаѓаат следните категории лица: долгорочно невработените, брачните другари кои не се вработени, вработените на проекти или во странски мисии и други лица без оглед дали се во работен однос или се невработени;

Обезбедување предуслов за воспоставување на професионални пензиски шеми во процесот на усогласување на системот на социјално осигурување во Македонија со системот во Европската унија.

Очекуваните ефекти од доброволното капитално финансирано пензиско осигурување за поединецот се:

- доброволно и дополнително штедење;
- поголема сигурност;
- транспарентност на работењето;
- намалување на ризиците.

Очекуваните ефекти од доброволното капитално финансирано пензиско осигурување за систем се:

- пораст на економијата;
- зголемување на националните заштеди;
- зголемување на ефикасноста на македонскиот пазар на трудот;
- солвентен пензиски систем;
- зајакнување на моќта на инвестирањето.

Пензискиот систем во Република Македонија е дел од социјалното осигурување. Структурата на пензискиот систем во Република Македонија е резултат на темелната реформа на пензискиот систем - три закони и поголем број подзаконски акти го уредуваат пензискиот систем во Република Македонија.

Пензискиот систем во Република Македонија има долгогодишно постоење. Преку пензискиот систем се обезбедуваат пензиите за осигурените лица. Пензискиот систем во голема мера ја опфаќа работната сила.

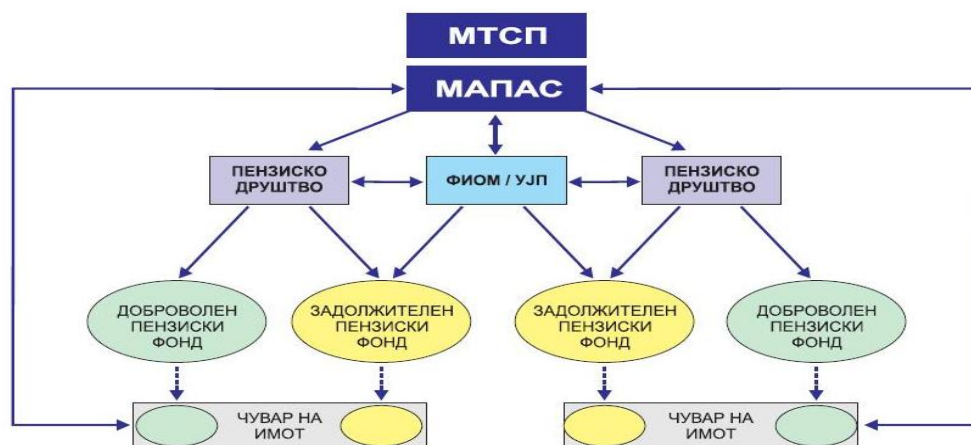
4. ИНСТИТУЦИИ НА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ

Институции на пензискиот систем се:

- Министерство за труд и социјална политика
- Фонд за пензиско и инвалидско осигурување
- Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување
- Пензиски друштва
- Пензиски фонд
- Банки-чувари на имот

Слика 1. Институции на пензискиот систем

Figure one, Pension System Institutions

Извор: Билјана Петровска, МАПАС, презентација на Меѓународната конференција за пензиски реформи и идни предизвици (Скопје, 2011 г.)

4.1 Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување

Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување има својство на правно лице чија задача е да врши супервизија на работењето на пензиските друштва и на пензиските фондови со цел заштита на интересите на осигурениците. Агенцијата за својата работа одговара пред Собранието на Република Македонија. Функции на Агенцијата за капитално финансирано пензиско осигурување се:

- Го супервизира работењето на пензиските друштва;
- Го супервизира работењето на задолжителните и доброволните пензиски фондови;
- Го супервизира работењето на чуварите на имот;
- Го супервизира работењето на странските менаџери на средствата и ги следи нивните финансиски сметки, осигурувајќи дека тие работат во согласност со локалните прописи и закони;
- Го промовира, организира и го поттикнува развојот на капитално финансирано пензиско осигурување во Република Македонија;

- Ја развива свеста на јавноста за целите и принципите на пензиските друштва и на задолжителните и доброволните пензиски фондови, за правата на членовите на задолжителните и доброволните пензиски фондови, за целите и придобивките од учество во професионална пензиска шема;

- Одговорна е за издавање повлекување и одземање дозволи за основање на друштва;

- Одговорна е за издавање за повлекување и укинување на одобренија за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови.

Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување за да обезбеди ефикасна контрола на капиталното финансирано пензиско осигурување соработува со Народна банка на Република Македонија, Министерството за финансии и Комисијата за хартии од вредност и други институции. Органи на управување на Агенцијата се Управен одбор, директор и заменик на директорот, кои ги именува Владата на РМ. Агенцијата се финансира исклучиво од надоместоци од пензиските друштва, што ѝ овозможува целосна независност од Буџетот на Република Македонија.

Агенцијата изготвува годишен извештај за својата работа и годишен извештај за состојбите во капитално финансирано пензиско осигурување.

4.2 Пензиски друштва

Пензиските друштва се акционерски друштва и тие управуваат со пензиските фондови. Пензиските друштва ги основаат банките, осигурителните друштва и други финансиски институции. Пензиските друштва својата дозвола за работа ја добиваат од Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување.

Постојат три вида на пензиски друштва:

1. Друштво за управување со задолжителни пензиски фондови – чии основачи се финансиските институции со солиден капитал и искуство

во работењето, а негова единствена функција е управувањето со средствата на задолжителните пензиски фондови;

2. Друштво за управување со доброволни пензиски фондови – чии основачи се финансиските институции со солиден капитал и искуство во работењето, а негова единствена функција е управувањето со средствата на доброволните пензиски фондови;
3. Друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови – чии основачи се финансиските институции со солиден капитал и искуство во работењето, а негова единствена функција е управувањето со средствата на задолжителните и доброволни пензиски фондови.

Сите овие друштва се акционерски друштва, водат точна евиденција за поединечните сметки на членовите на пензиските фондови и редовно ги известуваат членовите и Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување за состојбата на средствата, трошоците и други податоци за членовите и управувачките тела. Пензиските друштва ги инвестираат средствата на пензиските фондови заради зголемување на нивната вредност.

График 3. Пензиски друштва и пензиски фондови во Македонија

Graph 2. Pension companies and pension funds in Macedonia

Извор: МАПАС (2013), Извештај за состојбите во капитално финансираното пензиско осигурување во 2012 година

Од овој графикон може да забележиме дека во Република Македонија псотојат две друштва и четири пензиски фондови од кои двата се задолжителни, другите два доброволни.

4.3 Пензиски фонд

Пензиските фондови немаат својство на правно лице, тие се во сопственост на нивните членови. Пензиските фондови се отворени инвестициони фондови и се состојат од придонеси за пензиско осигурување на членовите. Секој член во пензискиот фонд има посебна сметка на која се евидентираат платените придонеси и приносите од инвестиција. Постои целосна одвоеност од средствата на пензискиот фонд и од средствата на пензиските друштва кои управуваат со тој фонд. Ова одвојување има за цел да се постигне големо ниво на сигурност на средствата од фондовите.

4.4 Банки-чувари на имот

Банки-чувари на имот се институции кои имаат задача за чување на средствата од пензиските фондови, но чување одвоено од сопствените средства и средствата на другите клиенти. Банките-чувари на имот водат посебна евиденција за секој пензиски фонд. Улогата банка-чувар на имот до 2009 година ја вршеше централната банка. Денес улогата банка-чувар на имот ја вршат Комерцијална банка, АД Скопје и НЛБ Тутунска банка, АД Скопје.

Чувар на имотот треба да биде деловна банка која има дозвола издадена од Народна банка. Средствата на пензиските фондови се чуваат одделно од средствата на друштвата кои управуваат со нив.² Овие средства се чуваат од страна на чувар на имот. Во меѓународните пензиски системи е воведен чувар на имот кој ги чува средствата на пензиските фондови одделно од средствата на друштвата. Надлежности на чуварот на имот се чување

² Овде треба да се нагласи дека чуварот на имот не треба да биде доверител или гарант на пензиското друштво и доброволните пензиски фондови.

хартии од вредност, да води евиденција за тие хартии од вредност и да одржува врски со други банки кои се чувари на имот. Чуварот на имот за да ги врши своите обврски треба да склучи договор со друштвото за управување со пензиски фондови. Во случај на прекинување на договорот за чување на имот се дава подолг период за известување за да се има доволно време да се назначи нов чувар на имот како замена на претходниот, бидејќи од голема важност е постојано да се има чувар на имот на пензискиот фонд. Во случај на влошена финансиска структура и закана за сигурноста на средствата, како и поради неправилно несовесно извршување или неизвршување на обврските од договорот за чување на имот, Агенцијата може да му наложи на друштвото промена на чуварот на имот. Доколку дојде до раскинување на договорот, чуварот на имот на кој му биле доверени средствата на чување должен е да ги предаде средствата и документацијата на новиот чувар на имот. Тоа треба да го стори во договорениот рок, но не подоцна од 30 дена по склучувањето на договорот помеѓу новиот чувар и друштвото за управување со пензиските фондови.

4.5 Министерство за труд и социјална политика

Уставна обврка на државата е социјалната сигурност на граѓаните на Република Македонија. Пензиското и инвалидското осигурување е дел од системот на социјално осигурување. Министерството за труд и социјална политика има задача креирање на политиката за пензиско и инвалидско осигурување. Исто така Министерството за труд и социјална политика врши следење и контрола на спроведување на ова осигурување. Ова министерство обезбедува сигурност и стабилност на системот на долг рок. Една од многу битните задачи на Министерството за труд и социјална политика е вршење контрола врз законитоста на работењето на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија и Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување.

4.6 Фонд за пензиско и инвалидско осигурување

Фондот за пензиско и инвалидско осигурување е составен од управен одбор и директор. Една од битните функции на управниот одбор е да управува со фондот. Вкупниот број на членови на управниот одбор е 7, кои ги именува Владата на Република Македонија со мандат од 4 години. Претседателот и заменик-претседателот на управниот одбор се избрани од редот на своите членови, и тоа со мандат од 1 година. Услови едно лице да стане член во управниот одбор се:

- Да има високо образование;
- Работно искуство од правото, финансиското работење или од системот на пензиското и инвалидското осигурување.

Директорот и заменик-директорот на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување ги именува управниот одбор по пат на јавен конкурс.

Преку Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија се врши остварување на правата за пензиско и инвалидско осигурување, права кои се врз основа на генерациска солидарност. Со воведување на повеќестолбниот систем, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, покрај тоа што го претставува првиот столб, има и други функции, и тоа:

- Прибирање на сите придонеси за пензиско и инвалидско осигурување и срамнување на придонесите добиени од Управата за јавни приходи;
- Пренос на придонесите на членовите на пензиските фондови на сметките на избраните пензиски фондови;
- доставува информации преку Агенцијата на друштвата за извршениот пренос на придонесите.

Со пензискиот систем на Република Македонија се опфатени сите вработени кои плаќаат придонеси и тие вработени се членови на првиот столб. Членови на првиот столб се индивидуалните земјоделци, лица вработени во претпријатие и друго правно лице кое врши стопанска дејност, во јавните служби, во државните органи, во единиците на локалната самоуправа и во домашни и странски правни лица, самовработени лица и невработени лица

што добиваат паричен надоместок. Почетокот на осигурувањето на едно лице се одредува со поднесување формулар во Агенцијата за вработување. Личните податоци за осигуреникот, податоците за степенот на образование и датумот на вработување на осигуреникот ги потврдува Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија.

5. ПРАВО НА ПЕНЗИЈА

Законот за пензиско и инвалидско осигурување го уредува задолжителното пензиско и инвалидско осигурување.

По барање на осигуреникот, односно на корисникот на пензија, се поведува постапка за остварување на право на пензија, а за семејна пензија постапката се поведува по барање на членот на семејството на осигуреникот. Право на пензија се стекнува со денот на исполнувањето на условите утврдени со овој закон, и тоа:

Старосната пензија се остварува по престанокот на осигурувањето.

Инвалидската пензија се остварува врз основа на решение за утврдување на инвалидност, и тоа во рок од 3 месеци од правосилноста на решението.

Едно лице да се стекне со право на пензија потребно е да поднесе барање во рок од 6 месеци од денот на исполнувањето на условите, но доколку барањето е поднесено по истекот на тој рок од поднесувањето на барањето, е за 6 месеци наназад.

За остварување на правата од инвалидско и пензиско осигурување потребни се средства кои се обезбедуваат од:

- платата на работниците,
- основицата на осигурување за физичките лица;
- основицата на осигурување на индивидуалните земјоделци;
- Буџетот на Република Македонија;
- имотот на фондот и

- други приходи.

Овие средства може да се користат само за исплата на пензии, за придонеси за здравствено осигурување, за трошоци за работа на органот на фондот и др.

Пензиското и инвалидското осигурување ги предвидува следните права:

Старосна пензија

Инвалидска пензија

Семејна пензија

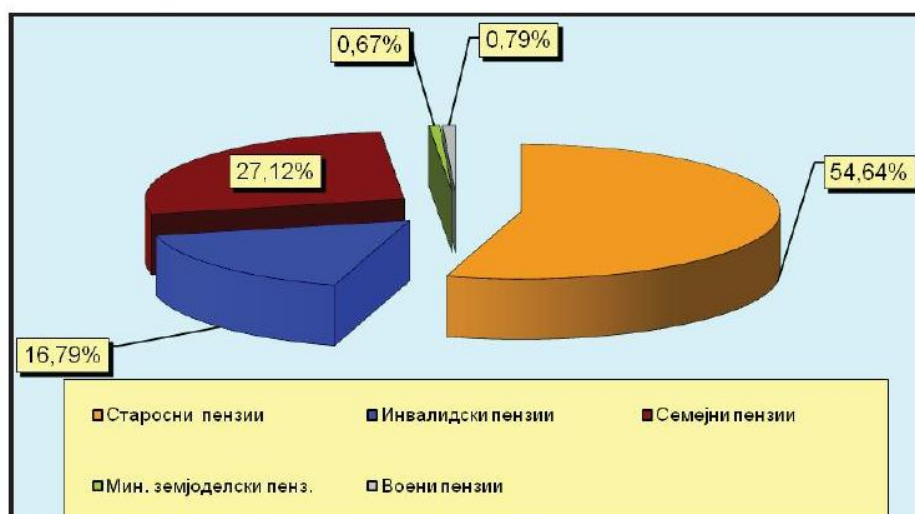
Професионална рехабилитација

Надоместок за телесно оштетување

Најнизок износ на пензија³

Слика 2. Структура на пензионерите

Figure 2. Structure of pensioners

Извор: Извештај за работата на ФПИО за 2010 година, стр. 12, март 2011 г., www.piom.com.mk

³ Член 5 од Законот за пензиско и инвалидско осигурување „Службен весник на Република Македонија“ бр.98/2012

Од оваа слика може да забележиме дека најзастапена е старосната пензија со 54,64%, потоа семејната пензија со 27,12%, инвалидската пензија 16,79% , воената пензија со 0,79% и мин. земјоделска пензија со 0,67%.

5.1 Старосна пензија

Условите за пензионирање во првиот и вториот столб се еднакви за сите осигурени лица, и тоа на возраст од 64 години за мажи, а 62 години за жени и минимум 15 години пензиски стаж. Зголемувањето на очекуваното траење на животот на населението, а со тоа и зголемување на очекуваното времетраење на користење на пензијата доведе до зголемување на старосната граница за добивање на пензија. Сето ова придонесе до приближување на пензискиот систем до европските стандарди. Правото на пензија во случај на инвалидност може да се стекне пред навршување на 64 години старост за мажи и 62 години старост за жени, а во случај на смрт на осигуреникот правото на пензија може да се стекне за минимум 5 години осигурување или најмалку 10 години пензиски стаж. Пензискиот надоместок од доброволната пензиска шема не може да се повлече порано од 54 години старост за мажи и 52 години старост за жени. Постои исклучок од ова правило, и тоа во случај на инвалидност и смрт.

Пред возраста за пензионирање не е дозволено повлекување на средствата од индивидуална сметка во задолжителните пензиски фондови од вториот столб. Повлекување на средствата може да се случи само во случаите на инвалидност или смрт. Во такви случаи средствата од индивидуална сметка се префрлаат во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување којшто е овластен за исплата на инвалидски и семејни пензии. Средствата од индивидуалната сметка можат да ги наследат наследниците на починатото лице, но само во случај кога нема корисници на семејна пензија. Бенефициран стаж се пресметува само за оние осигуреници кои работат на исклучително опасни тешки работни места и за оние осигуреници кои работат на работни места каде по одредена возраст не може да ги исполнуваат своите професионални активности.

5.2 Најнизок износ на пензија

Најнискиот износ на пензија во првиот и вториот столб зависи од должината на пензискиот стаж. Пензиите се долгорочни заштеди, при што средствата постепено но постојано се зголемуваат.

Доколку износот на пензија од првиот и вториот столб е помал од минималната пензија, дополнителниот износ до најниска пензија го плаќа односно покрива Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија. Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија ги покрива семејните и инвалидските пензии, исто така ја покрива и гаранцијата за најниска пензија за сите вработени без разлика на кој систем се членови.

5.3 Највисок износ на пензија

Терминот највисока пензија се изостави во новиот пензиски систем што значеше ограничување на пензијата при исплатата, а се воспоставува максимална основица на пресметување и плаќање на придонесот. Пензијата на овој начин е зависна од обемот на вложените средства. Терминот највисок износ на пензија ќе се користи за осигурениците кои не се вклучени во системот со два столба.⁴

5.4 Инвалидска пензија

Право на инвалидска пензија стекнува осигуреник кај кого ќе настане губење на работната способност, како и кај осигуреник со преостаната работна способност кој поради навршување на одредени години од животот не може да се оспособи за вршење на друга соодветна работа, со преквалификација и доквалификација. Инвалидската пензија ќе се добие во случај кога:

- инвалидноста е причинета со повреда на работа или професионална болест, без разлика на должината на пензискиот стаж и

⁴Талески П. (2009), Финансирањето на пензиските системи, Селектор, Скопје, стр.175

- инвалидността е причинета со повреда надвор од работното место или со болест, под услов пред настанувањето на инвалидността да имал наполнет пензиски стаж кој му покрива најмалку 1/3 на периодот од наполнети најмногу 20 години живот до денот на настанувањето на инвалидността, сметајќи го работниот век на полни години.

Табела 5. Процент на инвалидска пензија во годините кога осигуреникот постигнува возраст на пензионирање

Table 5. Percentage of disability pension in the years when the insured person reaches the age of retirement

Година	Проценти	
	Мажи	Жени
2010	29.67	33.83
2011	29.13	33.22
2012	28.60	32.60
2013	28.07	31.98
2014	27.53	31.37
2015	27.00	30.75

Извор: Закон за пензиско и инвалидско осигурување, чл.65, ПИОМ

Од Табела 5 може да утврдиме дека најголем процент на инвалидска пензија користат жените, додека мажите имаат помал процент. Во 2010 година 33,83% инвалидска пензија користеле жените, 29,67% инвалидска пензија користеле мажите.

Инвалидска пензија добиваат помлади осигуреници кај кои инвалидността настанала пред да наполнат 30 години возраст како последица на повреда надвор од работното место или болест, ако на денот на настанувањето на инвалидността се осигурани и ако инвалидността настанала:

- До 20-годишна возраст и ако лицето има најмалку 6 месеци стаж на осигурување

- До 25-годишна возраст и ако лицето има најмалку 9 месеци стаж на осигурување

- До 30-годишна возраст и ако лицето има најмалку 12 месеци стаж на осигурување⁵

Според овој член инвалидската пензија поради повреда на работа се определува во зависност од должината на пензискиот стаж и наполнетите години на живот.

Табела 6. Процент на инвалидска пензија во годините кога осигуреникот нема постигнато возраст на пензионирање

Table 6. Percentage of disability pension in the years when the insured person has not reached the age of retirement

Година	Проценти	
	Мажи	Жени
2010	40.00	47.00
2011	39.60	46.40
2012	39.20	45.80
2013	38.80	45.20
2014	38.40	44.60
2015	38.00	44.00
2016	37.60	43.40
2017	37.20	42.80
2018	36.80	42.20
2019	36.40	41.60
2020	36.00	41.00

Извор: Закон за пензиско и инвалидско осигурување, чл.65, ПИОМ

Од оваа табела може да забележиме дека процентуалниот износ за инвалидска пензија постепено се намалува.

Осигурениците кои се членови на повеќестолбниот пензиски систем инвалидската пензија ќе ја примаат само од првиот столб, со тоа што средствата од вториот столб ќе се префрлат во првиот столб.

⁵ Член 50 ст.2 од Закон за пензиско и инвалидско осигурување „Службен весник на Република Македонија“ бр.98/2012

5.5 Семејна пензија

Семејна пензија може да добијат:

- членовите на семејството на починатиот осигуреник
- децата
- родителите што ги издржувал осигуреникот
- брачниот другар

Членовите на семејството може да добијат семејна пензија ако починатиот осигуреник има најмалку 5 години стаж на осигурување или најмалку 10 години пензиски стаж, или тој ги исполнил условите за старосна или инвалидска пензија или бил корисник на старосна или инвалидска пензија.

Вдовица или вдовец стекнува право на семејна пензија ако:

- *до смртта на сопружникот наполнил/а 50/55 години*
- *до смртта на сопружникот бил/а неспособна за работа или таква неспособност настанала во рок од една година од денот на смртта на сопружникот*
- *по смртта на сопружникот останале едно или повеќе деца кои имаат право на семејна пензија, а вдовецот/вдовицата ги врши родителските должности*
- *до смртта на сопружникот имал/а наполнето 45/50 години, кога ќе наполни 50/55 години или ако во тие години станал/а неспособен/а за работа.*

Вдовицата/вдовецот кој/а во текот на користењето на правото по основа на родителска должност стане неспособен/а за работа или наполни 50/55 години, трајно го задржува правото на семејна пензија. Кога правото на семејна пензија врз основа на родителска должност ќе се изгуби на

возраст од 45/50 години, правото на семејна пензија се стекнува на возраст од 50/55 години.⁶

Дете стекнува право на семејна пензија ако пред смртта на корисникот на пензија било неспособно за работа или оваа неспособност настанала во рок од 1 година од денот на смртта на корисникот на пензија. Исто така дете стекнува право на семејна пензија до навршување на 15 години возраст, а доколку се школувало до навршување на 26 години возраст.

Доколку школувањето на детето се прекинува поради болест, правото на семејна пензија може да се стекне односно му припаѓа и за време на боледувањето до навршени 26 години живот. Доколку детето станало неспособно за работење за време на користење на семејната пензија, го задржува тоа право.

Родителите кои биле издржувани од страна на осигуреникот, односно корисникот на пензија, до неговата/нејзината смрт се стекнуваат со право на семејна пензија ако:

- до смртта на осигуреникот односно корисникот на пензија наполнил 45 (мајка) и 55 (татко) години, и

- е помлад од 45 години, односно 55 години, и ако до смртта на осигуреникот односно корисникот за пензија бил неспособен за работа.⁷

⁶ Член 59 од Закон за пензиско и инвалидско осигурување „Службен весник на Република Македонија“ бр.98/2012

⁷ Член 63 од Закон за пензиско и инвалидско осигурување „Службен весник на Република Македонија“ бр.98/2012

III ДЕЛ

ПРАВНА РАМКА ЗА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ

1. МЕЃУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ СО КОИ СЕ РЕГУЛИРА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

При реформирањето на пензискиот систем во Република Македонија големо влијание имаа меѓународните документи. Истите документи имаат влијание врз креирањето на легислативата во македонската пракса. Инструментите на Светска банка и МОТ имаат директно влијание врз националното законодавство во рамките на реформирање на пензискиот систем. Светската банка имаше најголемо влијание за спроведување на тростолбниот пензиски систем во пракса. МОТ има донесено пакет конвенции кои имаат влијание на социјалното осигурување во Република Македонија.

1.1. Конвенции на МОТ за социјална сигурност

Конвенции на МОТ за социјална сигурност се:

- Конвенцијата за социјална сигурност (минимални стандарди) од 1952 година (бр. 102);
- Конвенција за надоместоци во случај на повреда на работното место, 1964 година (бр. 121) и Препорака за надоместоци во случај на повреда на работното место, 1964 година (бр. 121);
- Конвенција за одржување на правата што произлегуваат од социјална сигурност, 1982 година (бр. 157) и Препорака за одржување на правата што произлегуваат од социјална сигурност, 1983 година (бр. 167);
- Конвенција за еднаков третман (социјална сигурност), 1962 година (бр. 118);
- Конвенција за медицинска нега и надоместоци во случај на болест, 1969 година (бр. 130) и Препорака за медицинска нега и надоместоци во случај на болест, 1969 (бр. 134);
- Конвенција за надоместоци во случај на инвалидност, старост и за членови на семејството, 1967 година (бр. 128) и Препорака за

надоместоци во случај на инвалидност, старост и за членови на семејството, 1967 година (бр. 131);

- Конвенција за мајчинска заштита, 2000 година (бр.183) и Препорака за мајчинска заштита, 2000 година (бр. 191);
- Конвенција за унапредување на вработеноста и заштита во случај на невработеност, 1988 година (бр. 168) и Препорака за унапредување на вработеноста и заштита во случај на невработеност, 1988 година (бр. 176);

Македонија ги има ратификувано следните конвенции на МОТ:

- Конвенцијата за социјална сигурност (минимални стандарди) од 1952 година (бр. 102);
- Конвенција за надоместоци во случај на повреда на работното место, 1964 година (бр. 121) и Препорака за надоместоци во случај на повреда на работното место, 1964 година (бр. 121);

Овие конвенции ги ратификува во 1991 година.

1.1.1 Конвенција бр.102 – Конвенција за социјална заштита

Конвенцијата била усвоена од МОТ на 28 јуни 1952 година. Оваа конвенција поставува рамка на важни и основни принципи за социјална сигурност, на кои треба да биде основан секој систем за социјална сигурност.

Основните принципи на Конвенцијата 102 се:

- гаранција за дефинирани бенефиции;
- учество на работодавачите и работниците во администрацијата на шеми;
- општа одговорност на државите за обезбедување на бенефиции и правилна администрација на институциите;
- колективно финансирање на бенефициите по пат на придонеси за осигурување или даночување.

Конвенцијата бр. 102 не пропишува начин како да се постигнат овие цели, но остава одредена флексибилност на земјите-членки.

Конвенцијата бр.102 како основна Конвенција за социјална сигурност е од најголема важност за сите земји-членки на МОТ. Таа поставува меѓународно прифатена дефиниција за принципите за социјална сигурност. Конвенцијата бр.102 и другите конвенции за социјална сигурност имале и сè уште имаат позитивно влијание на развојот на шемите за социјална сигурност во повеќето земји низ светот и служат како модел за донесување на националните закони за социјална сигурност. Таа е единствената меѓународна конвенција која ги дефинира деветте гранки на социјална сигурност и ги поставува минималните стандарди за секоја гранка. Тие се:

- медицинска нега,
- бенефит за боледување,
- бенефит за невработеност,
- бенефит за старост,
- бенефит за повреда на работа,
- бенефит за фамилија,
- бенефит при бременост,
- бенефит за инвалидитет и
- бенефит за преживување.

Конвенцијата 102 обезбедува превентивна заштита, заштита од општ лекар, вклучувајќи ги и домашните посети, специјалистичка нега, клучни фармацевтски лекови, нега од медицински експерти или квалификувани акушерки и хоспитализација каде што е потребно.

- Бенифициите во случај на болест се доделуваат во случај на неспособност за работа која произлегува од морбидна состојба.

- Бенифициите во случај на невработеност се однесуваат на лица кои се во состојба и се подготвени да работат, но не може да најдат работа.

- Бенифициите во случај на старост не може да ги добиваат лица постари од 65.

- Семејните бенефиции се однесуваат за одговорноста за одржување на семејството и децата.

- Конвенцијата бр. 102 обезбедува периодични плаќања или обезбедување на храна, облека, живеалиште, одмор или домашна помош.

- Породилни бенифиции се однесуваат на бенифиции при бременост и породување и нивните последици.

- Бенифициите вклучуваат медицинска нега, во периодот пред породување и после породување, од страна на доктори или од страна на квалификувани акушерки и хоспитализација каде што е потребно.

- Според оваа Конвенција под инвалидност се подразбира неможност за вршење на каква било активност до одреден степен.

Сите овие бенифиции треба да бидат во согласност со националните закони или прописи.

Минимални стандарди се поставени за секој дел:

- Да се исплати минимално ниво на бенефит во случај кога ќе се случи една од околностите;

- Најмал процент на население да се заштити во случај на појавата на една од околностите.

Овие минимални стандарди треба да се постигнат со аплицирањето на следните принципи поставени во Конвенцијата бр. 102, кои треба да се постават без оглед на типот на шемата. Овие се главни одговорности на земјата, колективно финансирање на шемите за социјална сигурност, гаранција за дефинираните бенефиции на земјата, согласување на исплаќањето на пензии, право на жалба во случај на одбивање на бенефит или жалба во врска со неговиот квалитет или квантитет.

Земјата која ја ратификува конвенцијата треба да го прифати основниот дел и најмалку 3 гранки на социјална сигурност од 9, вклучувајќи една од следниве 5: невработеност, старост, повреда на работа, инвалидитет и

преживување. Тогаш постои можност за ратификување во понатамошна доба, според социо-економската ситуација во земјата.

Конвенцијата го поставува и минималниот процент на лица кои треба да ги покрива, минимално ниво на бенефиции, максимален период на квалификации за добивање на бенефиции и минимално траење на бенефициите.

До декември 2008 година оваа конвенција е ратификувана од 44 земји-членки.

1.1.2 Конвенција бр.121 за придонеси за повреда при работа

Оваа Конвенција стапи во сила 1964 год.

Конвенцијата бр.121 укажува на следните принципи:

1.Правото на надомест за сите работници од нивниот прв ден на работа. Сите работни периоди се опфатени со оваа конвенција. Подобноста за надоместување не зависи од должината на вработувањето, времетраењето на осигурување или исплата на придонеси.

2.Начин на плаќање надомест: периодично плаќање во текот на еден период на неспособност за работа и во случај на смрт. Периодично плаќање се врши во случај на смрт на глава на семејството или во случај на целосна загуба на капацитетот на заработка.

3. Флексибилност на периодично плаќање - вредностите и условите на плаќањето може да се променат кога:

- зголемувањето на периодичните плаќања се обезбедува ако лицата со хендикеп имаат потреба од постојана помош или присуство на друго лице.

- состојбата на периодичното плаќање може да се разгледа, суспендира или откаже во зависност од промените во степенот на работната способност или значителните промени во трошоците за живеење.

4. Минимално ниво на бенефиции:

- 60% од просечната плата во случаи на привремена или целосна неспособност за работа (работник со сопруга и две деца се смета како стандарден корисник);
- 50% од просечната плата во случај на смрт на глава на семејството (вдовица со две деца се смета како стандард корисник).

5. Еднакви норми и прописи: применливост на сите работници, вклучувајќи ги мигрантите.

Еднаков третман се применува на сите работници во земјата, како и за работниците мигранти кои треба да ги имаат истите права и да имаат исто ниво на бенефиции како и државјанинот.

6. Несреќи при пристигнување и заминување од работа.

Несреќи кои се случуваат за време на пристигнување и заминување од работа се сметаат како индустриски несреќи. Сепак, секое патување поради приватни причини не се смета како несреќа поврзана со работата и конвенцијата не го покрива.

7. Професионални болести

Надоместокот за професионални заболувања се обезбедува за работниците или за семејствата во случај на нивна смрт. Според принципите на Конвенцијата 121, работниците имаат право да добијат бенефиции при повреда на работа:

- Дури и ако работодавците не ги платиле потребните придонеси;
- Дури и ако работниците не се државјани на земјата во која тие работат и
- Дури и ако симптомите на нивните професионални заболувања се појавиле долго време по нивниот работен ангажман.

Од оваа конвенција може да бидат исклучени следниве категории на работници:

- Државните службеници,
- Морнарите и
- Работниците ангажирани во меѓународниот превоз (возачи на камиони, стјуардесите, пилоти итн.)

Овие категории на работници се исклучени бидејќи се опфатени со други конвенции.

Со оваа конвенција се опфатени: морбидна состојба, неспособност за работа, инвалидност поради индустриска несреќа или пропишана професионална болест и губење на средствата за издржување поради смртта на издржувачот на семејство поради повреда на работа. Конвенцијата бр. 121 укажува на тоа во кои случаи несреќите треба да се сметаат како индустриски несреќи од страна на националното законодавство. Конвенцијата бр. 121 предвидува дека националните законодавства треба да ги заштитат сите вработени, вклучувајќи ги и приправниците во јавниот и приватниот сектор, како и во задругите. Оваа заштита се однесува на бенефициите за несреќи при работа и професионално заболување. Конвенцијата понатаму поставува три типа на бенефиции: медицинска заштита, парични надоместоци во случај на неспособност за работа и губење на капацитетот за заработка (инвалидитет) и бенефиција во случај на смрт.

1.1.3 Конвенција бр.157 за зачувување на правата за социјална сигурност

Конвенцијата бр. 157 се однесува на сите гранки на социјалното осигурување. Конвенцијата бр. 157 се однесува на општи и специјални шеми за социјално осигурување, како и за шеми кои се состојат од обврските наметнати на работодавците од страна на законодавство во однос на која било гранка на социјалното осигурување. Конвенцијата бр. 157 не се однесува на специјални шеми за државните службеници, специјални шеми за воените жртви или шемите за социјална или медицинска помош.

Конвенција ќе се применува на следниве гранки на социјално осигурување:

- здравствена заштита;
- болест;
- со пречки во пензија;
- старосна пензија;
- семејна пензија;
- надомест за повреда на работа или надомест на штета во случај;
- на професионални повреди и заболувања;
- надоместоци за невработеност и
- на семејни бенефиции.

Член 3 ги дефинира лицата заштитени со Конвенцијата во однос на лицата кои се или биле предмет на законодавството на една или повеќе држави кои ја ратификувале Конвенцијата, како и на членовите на нивните семејства и нивните наследници.⁸ Законодавството кое се однесува на лицата кои се опфатени со Конвенцијата треба да бидат утврдени со меѓусебен договор помеѓу членовите кои се во прашање, со цел да се избегне конфликт на законите и несаканите последици кои би можеле да настанат.

Целта на Конвенцијата бр. 157 е да се промовира флексибилна и широка форма на координација помеѓу шемите за национална сигурност. Оваа флексибилност е докажана со член 4 од Конвенцијата.⁹ Стекнување на правото на бенефит за социјално осигурување не е предмет на истите услови под регулативата за социјално осигурување во различни земји. Конвенцијата предвидува дека секоја држава мора да настојува да учествува со секоја друга земја-членка во шемите за одржување на правата во секоја гранка на социјалното осигурување опфатено со Конвенцијата и за која секоја од овие држави има законодавство во сила. Конвенцијата бр. 157 предвидува дека секоја држава мора да им гарантира на заштитените лица бенефиции за старост и инвалидност, без оглед на нивното место на живеење.

⁸ Член 3 од C157 - Maintenance of Social Security Rights Convention, 1982, (No. 157)

⁹ Член 4 од C157 - Maintenance of Social Security Rights Convention, 1982, (No. 157)

Конвенцијата бр. 157 содржи серија одредби кои се однесуваат на административна помош и помош на заштитените лица. Според член 12, надлежните органи и институции на различните држави мора да си дозволат помош една на друга заради олеснување на примената на Конвенцијата. Во принцип, таква помош е бесплатна, иако членките можат да се договорат за одреден надомест.¹⁰ Член 13 и 14 содржат серија на одредбите што се однесуваат на помош на заштитените лица.¹¹ Тие покриваат, на пример, услови под кои заштитените лица може да ги презентираат своите тврдења или да поднесат жалби надвор од територијата на засегнатата држава, како и обврската на државата да го промовира развојот на социјалните услуги кои им помагаат на работниците мигранти.

1.2. Директива 2003/41 на Европскиот парламент и совет

Оваа директива ги уредува активностите и супервизијата на институциите за обезбедување на пензии преку професионални пензиски шеми. Оваа директива е клучна ЕУ-директива и е поврзана со професионалните пензиски фондови. Директивата стапи на сила на 25 септември 2003 година. Според оваа директива сите земји кои имаат доброволни пензиски системи имаат воведено и професионални пензиски планови. Оваа директива гарантира висок степен на сигурност на идните пензионери преку наметнување строги стандарди за надзор.

Директивата ги утврдува правилата за преземањето и следењето на активностите што ги спроведуваат институциите за обезбедување професионално пензиско осигурување. Таа има цел да обезбеди високо ниво на заштита за идните пензионери (членови* и корисници* на пензиските фондови) со истовремено гарантирање на ефикасни инвестиции со основање на три групи на правила:

¹⁰ Член 12 од C157 - Maintenance of Social Security Rights Convention, 1982, (No. 157)

¹¹ Член 13 и 14 од C157 - Maintenance of Social Security Rights Convention, 1982, (No. 157)

- строги разумни правила за заштита на корисниците и членовите на институциите за обезбедување на професионално пензиско осигурување, кои мора да имаат доволно информации за правилата на пензиската шема, за финансиската ситуација на институцијата и за нивните права;

- инвестициски правила приспособени на карактеристиките на институциите за обезбедување на професионално пензиско осигурување и на ефикасно управување со заштедите од институциите за обезбедување на професионално пензиско осигурување откако тие институции инвестираат на долг рок и треба да ги прошират нивните средства со искористување на придобивките понудени од страна на единствениот пазар и еврото. Ако секоја институција ја воспостави најбезбедната и најефикасната инвестициона политика и инвестициски правила, а особено правилата за инвестирање во акции, не смее да бидат премногу рестриктивни;

- правила кои дозволуваат прекугранично управување на професионални пензиски шеми. Ова прекугранично управување бара заемно признавање на надзорните методи кои се во сила во земјите-членки и мора да бидат дополнети со соодветен степен на даночна координација.

Оваа директива не се однесува на институции опфатени со Директивата 2002/83 за осигурување на живот и на Директивата 2011/61 ЕУ за менаџери на алтернативни инвестициски фондови.

Европското осигурување и органот за професионално пензиско осигурување е одговорен за собирање на информациите доставени од страна на земјите-членки и за објавување на ваквите информации на својата веб-страница. Властите мора да бидат информирани за прекугранични активности на институциите за обезбедување професионално пензиско осигурување (IORP).

Оваа Директива ќе помогне во остварување на следните цели:

- Обезбедување на високо ниво на заштита на членовите и корисниците на пензиските фондови. Директивата јасно го прикажува начинот на кој институциите за обезбедување професионално пензиско осигурување треба да функционираат. Членовите и корисниците се правилно информирани за

правилата на шемата, финансиската состојба на институцијата и нивните права.

- Овозможување на институциите да ги прифатат како членови компаниите лоцирани во другите земји-членки и да управуваат со нивните пензиски шеми. Во целина, професионалните пензиски услуги работат само во земјата-членка во која тие се основани. Значителни економии на обем може да се постигнат ако некоја институција за обезбедување професионално пензиско осигурување би можела да управува со сите различни шеми на една компанија која води бизнис во неколку земји-членки. Институциите за обезбедување професионално пензиско осигурување може да управуваат со шемите на компаниите лоцирани во други земји-членки, со примена на разумни правила во земјата-членка во која се наоѓаат. Директивата гарантира продолжено применување на социјалната и трудовата легислатива на земјите-членки.

- Овозможување на институциите за обезбедување професионално пензиско осигурување за спроведување на инвестициски стратегии приспособени на карактеристиките на нивните пензиски шеми. Институциите за обезбедување професионално пензиско осигурување инвестираат на многу долг рок. Директивата утврдува збир на принципи кои имаат цел да им помогнат на институциите за обезбедување професионално пензиско осигурување да ги дефинираат нивните стратегии за распределба на средства во согласност со правилата. Понатаму, директивата дозволува земјата-членка каде е основана компанијата да бара од земјата-членка каде што се наоѓа институцијата за пензиско осигурување да се применат одредени квантитативни правила за средствата кои се чуваат од страна на прекугранични пензиски шеми, под услов земјата-членка каде е основана компанијата да ги примени истите или построги правила за сопствените фондови.

- Почитување на овластувањата на земјите-членки во поглед на социјалната заштита и пензиските шеми. Принципот на супсидијарност утврдува дека тоа е задача на земјите-членки да организираат социјална заштита и пензиски шеми. Изборот помеѓу PAYG или шеми за финансирање е целосна одлука на земјите-членки. Професионалните пензиски шеми врз

основа на принципот на финансирање постојат во повеќето земји-членки. Директивата во никој случај не влијае на оваа национална привилегија.

Постојат три главни категории на пензиските шеми: шемите за социјално осигурување, индивидуални шеми и професионални шеми.

Институциите за обезбедување професионално пензиско осигурување заедно со други финансиски институции, како што се банките и осигурителните компании, играат клучна улога во европската економија. Тие се разликуваат од други органи по долгорочната природа на нивните активности. Со оглед на стареењето на населението на Унијата, тоа е од витално значење да се осигури дека институциите за обезбедување професионално пензиско осигурување може да работат со максимална безбедност и ефикасност. Штедачите исто така мора да бидат заштитени со строги разумни правила.

Во овој контекст, Директивата 2003/41/EЗ е донесена со цел да се утврди меѓународната рамка во насока на заштита на правата на идните пензионери. Со интегриран пазар на капитал и воведувањето на еврото се помага во отстранување на бариерите за инвестициите во делот на пензиските фондови.

Според одредбите од Директивата, земјите-членки имаат целосна одговорност за организирање на нивните пензиски системи и улогата на секој од трите столба, како и улогата и функциите на институциите кои обезбедуваат пензии преку професионални фондови како што се пензиските фондови, друштвата за управување со пензиски фондови, друштвата за животно осигурување и др.

Оваа директива имаше огромно влијание и врз донесувањето на Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување во Република Македонија. Директивата се однесува на професионални пензиски фондови, а дел од пензиите во третиот столб се обезбедуваат преку професионални фондови.

1.3 Универзална декларација за правата на човекот на ООН

Универзалната декларација за правата на човекот е усвоена и прокламирана од Генералното собрание на ООН. Оваа декларација е усвоена за да се заштитат правата на човекот со правниот систем. Универзалната декларација за правата на човекот го гарантира правото на социјално осигурување на граѓаните, и тоа во чл.22 кој гласи: *Секој, како член на општеството, има право на социјално осигурување и право да остварува стопански, општествени и културни права нужни за своето достоинство и за слободен развој на својата личност, со помош на државата и меѓународната соработка, а во согласност со организацијата и средствата на секоја држава.*¹²

Исто така оваа Декларација го гарантира правото на осигурување во чл.25 кој гласи: *1.Секој има право на животен стандард кој му обезбедува здравје и благосостојба, нему и на неговото семејство, вклучувајќи ја исхраната, облеката, станот и лекарската нега и потребната социјална служба, како и правото на осигурување во случај на невработеност, болест, немоќ, вдовство, старост или други случаи на губење на средства за издржување поради околности независни од неговата волја; 2.Мајките и децата имаат право на посебна нега и помош. Сите деца родени во брак или надвор од него уживаат еднаква социјална заштита.*¹³

1.4. Европска социјална повелба

Европската социјална повелба влезе во сила 1965 година. Европската социјална повелба ги гарантира социјалните права на граѓаните со цел подобрување на нивниот животен стандард и нивната социјална благосостојба. Оваа повелба овозможува заштита на неприкосновеното единство на сите човекови права, без оглед дали се граѓански, политички, економски, социјални или културни права. Социјалното осигурување е гарантирано во чл.12 кој гласи:

¹² Член 22 од Универзална декларација за правата на човекот на ООН (1948)

¹³ Член 25 од Универзална декларација за правата на човекот на ООН (1948)

Со цел да се обезбеди ефикасно остварување на правото на социјална сигурност, страните-договорнички се обврзуваат:

- 1. да воспостават или да одржуваат систем на социјална сигурност;*
- 2. да го одржуваат системот на социјална сигурност на задоволително ниво т.е. барем на ниво потребно за ратификација на Европскиот кодекс за социјална сигурност;*
- 3. да настојуваат системот на социјална сигурност постепено да се подига на повисоко ниво;*
- 4. да преземаат мерки преку склучување на соодветни билатерални и мултилатерални договори или на друг начин, и под услови предвидени во тие договори, со цел да обезбедат:*
 - а) еднаков третман меѓу сопствениите државјани и државјаните на другите страни-договорнички во однос на правата за социјална сигурност, вклучувајќи го и задржувањето на бенефициите што произлегуваат од законите за социјална сигурност, без оглед на тоа на која територија на страните-договорнички престојуваат социјално осигурените лица;*
 - б) давање, зачувување или повторно воспоставување на правата на социјална сигурност со средства како што се акумулација на периодите на осигурување или вработеност, согласно со прописите на секоја од страните-договорнички.*¹⁴

Овој член се однесува на правото на социјално осигурување кој ги обврзува договорните страни да воспостават систем на социјално осигурување и дека секоја договорна страна треба да настојува кон подобрување на сопствениот систем на социјално осигурување. Овој член предвидува минимални стандарди за системот на социјално осигурување кои се однесуваат на опфатот на системот, условите за стекнување на право на

¹⁴ Член 12 од Европската социјална повелба од 18.10.1961 година (CETS No.: 035 of 18.10.1961)

надоместоци и висината на надоместоците. Според овој член секоја договорна страна е должна да го подобри сопствениот систем за социјално осигурување. Со член 12 став 4 е предвиден принципот на еднаков третман кој има цел да елиминира директна и индиректна дискриминација.

2. ПРАВНИ АКТИ СО КОИ СЕ РЕГУЛИРА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Основни закони со кои се регулира пензискиот систем во Република Македонија се:

- Закон за пензиското и инвалидското осигурување;
- Закон на задолжително капитално финансирано пензиско осигурување;
- Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување;
- Закон за матична евиденција за осигурениците на правата од пензиското и инвалидското осигурување;
- Закон за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување и
- Закон за придонеси за задолжително социјално осигурување.

2.1. Устав

Уставот на Република Македонија како највисок акт го гарантира правото на социјална сигурност и социјално осигурување на секој граѓанин, и тоа во чл.34 кој гласи: *Граѓаните имаат право на социјална сигурност и социјално осигурување утврдени со закон и со колективен договор.*¹⁵

Правата за пензиско и социјално осигурување се едни од основните права на граѓаните. Државата ги дефинира и ги гарантира овие права со член 35 од Уставот на Република Македонија, кој гласи: *Републиката се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните во согласност со начелото на социјална праведност. Републиката им гарантира право на*

¹⁵ Член 34 од Уставот на Република Македонија

*помош на немоќните и на неспособните граѓани за работа. Републиката им обезбедува посебна заштита на инвалидните лица и услови за нивно вклучување во општествениот живот.*¹⁶

2.2. Закон за пензиското и инвалидското осигурување

Со Законот за пензиско и инвалидско осигурување од 1993 год. за прв пат автономно се уредуваат односите за пензиско и инвалидско осигурување. Со Законот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 80/93, бр. 85/93, бр.3/94, бр.14/95, бр.71/96, бр.32/97, бр.24/2000, бр.96/2000, бр.5/2001, бр.85/2003, бр.50/2004, бр.4/2005, бр.84/05, бр.101/05, бр.70/2006, бр.153/2007, бр. 161/2008, бр.98/2012 и бр.53/2013, се уредува задолжителното пензиско и инвалидско осигурување на работниците во работен однос и на физички лица кои вршат дејност, посебни услови под кои одделни категории на лица ги остваруваат правата на пензиско и инвалидско осигурување и основите на капитално финансирано пензиско осигурување.

Со измената од 2000 година се постави основата на капитално финансирано пензиско осигурување.

2.3. Закон за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување

Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување е донесен во мај 2000 година. Со Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр.29/2002, бр.85/2003, бр.40/2004, бр.113/2005, бр.29/2007, бр.88/2008, бр.48/2009, бр.50/10, бр.171/10, бр.36/11, бр.98/12, бр.13/13, бр.164/13 и бр.44/2014, се уредува задолжителното капитално финансирано пензиско осигурување како дел од систем на пензиско и инвалидско осигурување.

¹⁶ Член 35 од Уставот на Република Македонија

Една од битните новини што е воведена со овој закон е Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување. Со овој закон се реформираше постојаниот систем со нов двостолбен систем.

2.4. Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување

Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување е донесен 2008 година. Со Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008, бр.124/10, бр.71/11 и бр.13/2013, се овозможи развој на доброволно пензиско осигурување. *Во чл.1 од овој закон се уредуваат доброволното капитално финансирано пензиско осигурување, основањето и работењето на доброволните пензиски фондови, друштвата за управување со доброволни пензиски фондови и друштвата за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови, како и организирањето на професионалните пензиски шеми за своите вработени од страна на работодавачи и за своите членови од страна на здруженија на граѓани.*¹⁷

Основните цели што се постигнуваат со Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување се:

- Поголема материјална сигурност во старост со обезбедување на дополнителни средства;
- Поголем опфат на лица во пензиско осигурување преку вклучување на лица кои не се опфатени во задолжителното пензиско осигурување или лица кои се опфатени во тоа осигурување по сопствен избор;
- Повисок степен на приходи по пензионирање за осигуреници кои се веќе осигурани во едностволбниот или двостолбниот пензиски систем, а кои сакаат и се во можност да издвојат дополнителни средства, и

¹⁷ Член 1 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008

- Можност за воспоставување професионални пензиски шеми и усогласување на системот на социјално осигурување во Македонија со системот во Европската унија.

2.5. Закон за матична евиденција за осигурениците на правата од пензиското и инвалидското осигурување

Законот за матична евиденција за осигурениците на правата од пензиското и инвалидското осигурување е донесен 2004 година.

Матичната евиденција за осигурениците се регулира со овој закон и е многу важна од причина што содржи битни податоци за остварување на правата од пензиското и инвалидското осигурување. Фондот за пензиското и инвалидското осигурување ја води матичната евиденција.

Во матичната евиденција се внесуваат податоци за:

- Лица кои оствариле право од пензиското и инвалидското осигурување;
- Лица осигурени според Законот за пензиско и инвалидско осигурување и
- Обврзници за плаќање на придонес¹⁸

Во матичната евиденција податоци сами за себе внесуваат индивидуалните земјоделци и физичките лица што вршат дејност. Постојат и податоци кои во матичната евиденција ги внесуваат работодавците за своите вработени. Фондот за пензиско и инвалидско осигурување внесува податоци за инвалидните лица. Податоците во матична евиденција се чуваат најмалку 30 години и по истекот на овој период податоците од матичната евиденција се поништуваат од страна на стручна комисија формирана од Фондот. Податоците кои се внесени во матичната евиденција се сметаат како службена тајна за

¹⁸ Член 6 од Законот за матична евиденција за осигурениците и корисниците на правата од пензиското и инвалидското осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр.16/2004

вработените во Фондот кои при својата работа дознаваат за содржината на овие податоци.

2.6. Закон за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување

Законот за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување е донесен во 2012 година. Со овој закон се уредува начинот на исплата на пензии од вториот и третиот столб.

Доколку едно лице кое е член на пензискиот фонд стекне право на пензија, може да избере пензијата да ја користи како:

- *доживотен непосреден ануитет*
- *програмирани повлекувања*
- *привремени програмирани повлекувања во комбинација со доживотен одложен ануитет*¹⁹

Доживотниот непосреден ануитет треба да биде фиксен, усогласен со трошоци на живот или со учество во добивката. Ануитетот е гарантиран со времетраење од 240 месеци; корисникот на пензија во тој случај определува корисник во случај на негова смрт кој ќе го користи ануитетот до крајот на тој период. Друштвото за управување со задолжителен пензиски фонд месечно ќе ги исплатува програмираните повлекувања, но не подоцна од 25-ти во месецот за претходниот месец. Исплатата ќе се врши со пренос на средствата на трансакциска сметка на пензионираниот член. Првото пресметување на висината на исплатата на програмираните повлекувања се врши на денот на остварување на правото на пензија. Постојат случаи кога целиот износ на средствата од сметката на член на задолжителен пензиски фонд се пренесуваат на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија,

¹⁹ Член 3 од Законот за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување „Службен весник на Република Македонија“, бр. 11/2012

и тоа кога членот ќе стекне право на инвалидска пензија или во случај на смрт на член на задолжителниот пензиски фонд, чии членови на семејството имаат право на семејна пензија. Со овој закон се уредува и исплатата на средствата од доброволното капитално финансирано пензиско осигурување, и тоа како: анuitети, програмирани повлекувања, еднократни и повеќекратни исплати и комбинација од анuitети, програмирани повлекувања и повеќекратни исплати.

2.7. Закон за придонеси за задолжително социјално осигурување

Законот за придонеси за задолжително социјално осигурување е донесен 2008 година.

Овој закон е донесен со цел да се регулира финансирањето на системите на социјално осигурување. Системот кој постоеше пред донесување на овој закон влијаеше дестимулативно врз работодавачите за да ги пријават работниците како вработени и социјално да ги осигураат; особено беше погодена групата на работници кои имаа ниски плати. Овој закон придонесе за намалување на пречките за создавање нови работни места и намалување на невработеноста кај младите луѓе и кај лицата кои се невработени подолг период. Овој закон беше изготвен врз основа на препораките на ММФ и ЕУ. Исто така направено е усогласување на минималната основица за плаќање на придонеси на 50% од просечно исплатената бруто плата по работник. Со овој закон се намали манипулацијата од страна на работодавачите, која се однесуваше на избегнување на обврската на плаќање на придонеси. Со плаќањето на придонесите се обезбедуваат средствата за финансирање на задолжителното социјално осигурување. Со помош на овој закон се овозможува поажурно следење и поедноставно контролирање на плаќањето на придонеси од страна на надлежните институции. Средствата од придонесите се јавни давачки и се под контрола на Министерството за финансии и се во целост на располагање на институциите за задолжително социјално осигурување.

Според овој закон во задолжително социјално осигурување спаѓаат придонесите за:

- 1) пензиско и инвалидско осигурување врз основа на тековна исплата;
- 2) задолжително капитално финансирано пензиско осигурување;
- 3) стаж на осигурување кој се смета со зголемено траење;
- 4) здравствено осигурување и
- 5) осигурување во случај на невработеност.²⁰

Директен обврзник за плаќање на придонесите е работникот, а работодавачот ги уплатува придонесите во име и за сметка на работникот. Обврзници за плаќање на придонеси за задолжително пензиско и инвалидско осигурување и задолжително здравствено осигурување се: работник вработен кај правно лице, самовработено лице, индивидуален земјоделец, верско службено лице, државјанин на Република Македонија кој на територијата на Република Македонија е вработен кај странски и меѓународни органи, организации и установи кај странски дипломатски и конзуларни претставништва, во лична служба на странски дипломатски и конзуларни претставништва, лица кои имаат телесно оштетување или инвалидност причинета со повреда на работа, професионална болест и повреда настаната со учество и др.

Обврзници за плаќање на придонеси за задолжително осигурување во случај на невработеност се: работник вработен кај правно лице, државјанин на Република Македонија кој на територијата на Република Македонија е вработен кај странски и меѓународни органи, организации и установи кај странски дипломатски и конзуларни претставништва, во лична служба на странски дипломатски и конзуларни претставништва и др.

Обврзници за пресметка и уплата на придонеси се: работодавачот за своите работници, Фондот за здравствено осигурување, Фондот за пензиско и

²⁰ Член 5 од Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 142/08, бр. 62/09, бр. 64/09, бр.156/2009, бр.166/2009, бр.53/2011, бр. 185/2011 и бр.15/2013.

инвалидско осигурување, Агенција за вработување, Управа за извршување на санкции, установи од областа на образованието, надлежен орган на државната управа, организаторот за лица, професионален спортски клуб и др. Најниската основица за осигурување не може да биде повисока од 50% од просечна плата по работник во Република Македонија, а највисоката основица е износот од четири просечни плати. Денот на исплата на плати или дел од плати, надоместок на плата, пензија или друг паричен надоместок е рокот за уплата на придонесите.

IV ДЕЛ

КАПИТАЛНО ФИНАНСИРАНО ПЕНЗИСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Капиталното финансирано пензиско осигурување од тековното финансирано пензиско осигурување се разликува според:

- третманот
- евиденција на уплатените придонеси
- утврдувањето и исплатата на пензиите

Во капитално финансирано пензиско осигурување членовите имаат индивидуални сметки на кои се евидентираат средствата. Во овој начин на осигурување постои тесна поврзаност помеѓу уплатените придонеси и идните пензии коишто ќе ги остварува секое лице. Во капитално финансирано пензиско осигурување пензијата се определува во зависност од акумулираните средства на индивидуалната сметка и од очекуваниот период на користење на пензијата.

Карактеристики на капитално финансирано пензиско осигурување се:

- долгорочно штедење;
- приватно и конкурентно управување со средствата;
- диверзификација на ризиците на инвестициите;
- правото на личен избор;
- преносливост на средствата и
- висок степен на транспарентност.

Со капитално финансирано пензиско осигурување се постигнува долгорочно штедење. Заштедите на осигуреното лице се зголемуваат постепено - додека е младо заштедите се помали, но кога ќе биде на возраст за пензионирање заштедите се зголемуваат.

Во капитално финансирано пензиско осигурување средствата се приватно управувани, а уплатените придонеси се инвестираат од страна на специјализирани пензиски друштва кои имаат задача да управуваат со пензиските фондови.

Правото на личен избор како една од битните карактеристики на капитално финансирано пензиско осигурување дало можност на сите вработени лица пред 1 јануари 2003 година да одлучат дали ќе се вклучат во вториот столб на пензискиот систем и да одлучат во кој задолжителен пензиски фонд сакаат да членуваат. Исто така правото на личен избор се однесуваше и за нововработните лица на кои им се остава можноста по сопствен избор да одберат задолжителен пензиски фонд. Членството во доброволните пензиски фондови е по сопствен избор на едно лице или преку учество во професионална пензиска шема.

Со преносливоста на средствата на сите членови на задолжителен или доброволен пензиски фонд им се овозможува да преминат од еден во друг фонд, при што истовремено им се пренесуваат и нивните заштедени средства. Пренос на заштедените средства може да врши и лице кое учествува во професионална пензиска шема, и тоа во случај доколку премине кај друг осигурител тогаш тие средства може да ги пренесе во друга професионална пензиска шема или на доброволна индивидуална сметка.

Секое друштво има обврска најмалку еднаш годишно во писмена форма да ги информира членовите и пензионираните членови на пензискиот фонд за:

- состојбата на средствата на нивните индивидуални сметки;
- за датумот на уплата на придонесите;
- за наплатените надоместоци и
- за салдото на индивидуалната и професионалната сметка.

Исто така друштвата на членовите и пензионираните членови им доставуваат податоци за вредноста на средствата и учеството на средствата на пензискиот фонд, податоци за трансакциските провизии и податоци за издавачите.

Меѓу задолжителното и доброволното пензиско осигурување постојат две разлики:

- според воспоставувањето
- според престанувањето

Според воспоставувањето кај задолжителното пензиско осигурување обврската за пријавување се наметнува со самото воспоставување на одредена ситуација како, на пример, склучување на редовен работен однос. Обврската за пријавување во вториот столб е задолжителна за секој нов осигуреник. Членувањето во третиот столб зависи исклучиво од желбата на осигуреникот. Осигуреникот индивидуално одлучува дали дополнително ќе врши или нема да врши уплата во доброволниот пензиски фонд.

Според престанувањето задолжителното пензиско осигурување престанува со престанокот на постоењето на работниот однос врз којшто се темели ова осигурување, додека кај доброволното пензиско осигурување одлуката за напуштање осигурителот може да ја донесе во секое време, независно од траењето на работниот однос.

1. ЗАДОЛЖИТЕЛНО КАПИТАЛНО ФИНАНСИРАНО ПЕНЗИСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Многу важна карактеристика на вториот столб е тоа што се управува приватно и конкурентно. Во вториот столб економските цели ја одредуваат инвестициската стратегија, поттикнувајќи максимално зголемување на целокупниот принос за остварување најдобар интерес на членовите.

Други значајни карактеристики на системот се диверзификацијата на ризиците од инвестирање и правото на поединичен избор и поединечна иницијатива. Пензиските друштва, во рамките на ограничувањата со законот, одлучуваат каде и како ќе ги инвестираат средствата на пензиските фондови со цел да се оствари најдобар принос на членовите на фондот.

Вториот столб на пензискиот систем се имплементира преку издавање дозволи на две друштва за управување со пензиски фондови. Заради имплементација на реформата на пензискиот систем во 2003 година се основаше Совет за имплементација на реформата на пензискиот систем. Советот го сочинуваат Народна банка на Република Македонија, Министерството за финансии, Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување, Министерството за труд и социјална

политика, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија и Комисијата за хартии од вредност на Република Македонија. Функцијата чувар на имот на пензиските фондови ја врши Народната банка на Република Македонија. Од јануари 2006 година започна уплатата на придонеси за пензиското и инвалидското осигурување во вториот столб. Тоа претставува почеток на имплементација на задолжително капитално финансирано пензиско осигурување. Заради имплементација на третиот столб беа преземени низа активности кои се однесуваа на анализа на искуствата во доброволно капитално финансирано пензиско осигурување во земјите од регионот.

2. ДОБРОВОЛНО КАПИТАЛНО ФИНАНСИРАНО ПЕНЗИСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Доброволно капитално финансирано пензиско осигурување претставува пензиско осигурување на доброволна основа финансирано со капитализација на средствата. Во ова осигурување се вклучени лица кои не се опфатени во задолжително пензиско осигурување и лица кои се опфатени во тоа осигурување заради остварување дополнителен приход.²¹

Во доброволните пензиски фондови се уплаќаат придонеси од работодавачи, здруженија на граѓани и од лица. Само Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови и Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови можат да нудат доброволни пензиски фондови, професионални пензиски шеми или слични пензиски аранжмани. Доброволниот пензиски фонд е отворен инвестиционен фонд. Сопственици на доброволниот пензиски фонд се пензионираните членови и неговите членови.

Во третиот пензиски столб е забрането секаков вид на дискриминација на членовите и пензионираните членови, и тоа дискриминација според: пол, вера и религија, јазик, боја на кожа, раса, национално или социјално потекло,

²¹ Член 1 ст. 2 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008

политичка или друга определба, имот, семејство, здравствена состојба, национално или етничко малцинство.

Возраст

Член во доброволниот пензиски фонд може да биде секое лице кое навршило најмалку 15 години и е сопственик на доброволна индивидуална сметка или секое лице кое е учесник во професионална пензиска шема и е сопственик на професионална сметка.²²

Едно лице може да стане член во доброволен пензиски фонд со договор за членство со друштвото кое управува со тој доброволен пензиски фонд, со отворање доброволна индивидуална сметка или со отворање професионална сметка.

Друштвото не може да одбие зачленување на лице во доброволниот пензиски фонд со кој управува доколку има најмалку 15 години возраст и најмногу 70 години возраст.²³

Со воведување на доброволното капитално финансирано пензиско осигурување и со основање на новите друштва за управување со пензиските фондови се постигна зголемена конкуренција, нови услуги за граѓаните, зголемување на можноста за избор од страна на граѓаните, можноста за намалување на трошоците на капитално финансирано пензиско осигурување, зголемено штедење од страна на населението, зголемување на моќта на инвестирање. Доброволното капитално финансирано пензиско осигурување е дел од системот на социјално осигурување и претставува трет столб во системот на пензиското осигурување.

²² Член 94 ст.1 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008

²³ Член 94 ст. 3 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008

2.1. Цели на доброволно капитално финансирано пензиско осигурување

Секој пензиски систем има 4 главни цели:

- на старите лица да им се обезбеди финансиска сигурност по пензионирањето;
- да се обезбеди финансиска сигурност на вработените во случај на губење на работната способност;
- да се обезбеди финансиска сигурност на семејството на вработен или пензионер во случај на смрт и
- да се исполнат претходните три услови, а да не се преоптовари националната економија.²⁴

Основните цели што се постигнуваат со доброволно капитално финансирано пензиско осигурување се:

- поголема материјална сигурност во старост;
- поголем опфат на лица во пензиско осигурување преку вклучување на лица кои не се опфатени во задолжителното пензиско осигурување;
- повисок степен на приходи по пензионирање за лицата кои се веќе осигурени во задолжителното пензиско осигурување и
- можност за воспоставување професионални пензиски шеми и усогласување со директивите на ЕУ.²⁵

²⁴ПИОМ (2012) Извештај за пензискиот систем во Република Македонија со актуарски проекции, стр. 5

²⁵МАПАС (2013) Извештај за состојбите во капитално финансираното пензиско осигурување во 2012 година, стр. 40

V ДЕЛ

ДРУШТВА ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ПЕНЗИСКИТЕ ФОНДОВИ

Во капитално финансирано пензиско осигурување има три вида на друштва:

1. Друштво за управување со задолжителни пензиски фондови
2. Друштво за управување со доброволни пензиски фондови
3. Друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови

Овие друштва се основаат во согласност со Законот за трговски друштва, и тоа како акционерски друштва, но исто така овие друштва се основаат и работат во согласност со Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување и Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.

1. ДРУШТВО ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ДОБРОВОЛНИ ПЕНЗИСКИ ФОНДОВИ

Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови е профитабилно друштво и за својата работа наплатува надомест. Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови може да биде основано од домашни и странски правни лица. Најмалку 51% од основачите на овие друштва мора да се финансиски институции. Исто правно лице не може да биде акционер во повеќе друштва од ист вид или друштва кои се поврзани едно со друго преку заемно поседување акции. Условите за основање на друштва за управување со доброволни пензиски фондови се полиберални од причина што се работи за доброволно осигурување и има помал обем на средства.

За основање на друштво за управување со доброволни пензиски фондови треба да се добие дозвола од Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување. Оваа дозвола за основање се иницира од

страна на заинтересирани лица со доставување на барање од негова страна и со соодветната документација. Агенцијата за да одлучи дали ќе го одобри барањето треба да има соодветни и точни информации. Во рок од 60 дена од приемот на барањата, Агенцијата треба да ја донесе својата одлука и за тоа треба да ги извести заинтересираните лица. Доколку Агенцијата донесе одлука со која го прифаќа барањето на заинтересираните лица, во тој случај тие добиваат дозвола за основање. Доколку Агенцијата го одбие барањето, тогаш заинтересираните лица имаат право да поднесат тужба за поведување управен спор. Во рок од 90 дена тие мораат да го основаат друштвото, доколку не го сторат тоа, Агенцијата ја зема дозволата за основање. Откако е основано друштвото во рок од 30 дена од неговото основање, лицата треба да ги достават потребните документи до Агенцијата во врска со регистрацијата.

Одобрението за управување со доброволен пензиски фонд може да биде повлечено или укинато од страна на Агенцијата. Агенцијата пред да го повлече или укине одобрението за управување со доброволен пензиски фонд на Друштвото за управување со доброволен пензиски фонд му дава можност да ги отстрани незаконитостите во работењето. Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови може да поднесе тужба за поведување на управен спор до надлежниот суд против одлуката на Агенцијата за повлекување или укинување на одобрението за управување со доброволен пензиски фонд. Доколку Агенцијата го повлече одобрението за управување со доброволен пензиски фонд, тогаш во тој случај Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови продолжува да работи под надзор на Агенцијата. Во случај кога одобрението на Друштвото за управување со доброволен пензиски фонд е укинато, тогаш Агенцијата го презема управувањето и раководењето со тој пензиски фонд заради заштита на интересите на членовите на пензиските фондови. Кога оваа одлука за укинување на одобрението за управување ќе стане конечна, Агенцијата ги распределува членовите по случаен избор во постојаните доброволни пензиски фондови. Распределувањето на бројот на членовите и пензионираните членови во секој одделен пензиски фонд се врши според придонесот на пензискиот фонд и висината на надоместокот.

1.1. Управен одбор на Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови

Бројот на членови на управниот одбор на Друштвото за управување со доброволен пензиски фонд е најмалку два члена. Членовите на управниот одбор треба да ги исполнуваат следниве услови:

- да имаат високо образование;
- да имаат работно искуство од најмалку пет години во областа на правото, банкарството, сметководството, осигурувањето, управување со средства и инвестирање, управување со задолжителни и/или доброволни пензиски фондови или финансиски услуги од кои три години работно искуство на раководна позиција;
- да не издржуваат прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;
- да не издржуваат казна за кривично дело од областа на финансии и банкарството и предизвикување на стечај на правно лице и
- да поседуваат добра репутација со што ќе се обезбеди сигурно и стабилно работење на друштвото и пензискиот фонд.²⁶

Во врска со условите да се биде член на управен одбор треба да се изврши дополнување односно да се нагласи дека членовите во управниот одбор не смеаат да бидат сопружници или роднини до трет степен. Причина за воведување на овој дополнителен услов е да не постои злоупотреба на функцијата член на управен одбор.

Постојат случаи во кои бројот на членови на управниот одбор може да биде намален. Во тие случаи надзорниот одбор има обврска од своите редови да именува член на управниот одбор. Овој член додека ја врши функцијата во

²⁶ Член 28 ст. 4 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008

управниот одбор, не смее да учествува во донесувањето на одлуките што се во надлежност на надзорниот одбор.

Во Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување е наведено дека најмалку еден член треба да има положено испит за инвестициски советник.²⁷ **Предлог е овде да се воведе правило еднакво за сите членови, односно секој член на управен одбор да има положено испит за инвестициски советник.**

Откако членовите на управниот одбор на друштвото ќе добијат одобрение од агенцијата, тогаш тие членови треба да се вработат во тоа друштво. Членот на управен одбор во Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови не може да биде член на управен одбор во исто такво друштво, ниту пак во друштво за управување со задолжителни пензиски фондови и во друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови. Членот на управниот одбор има обврска да работи единствено во корист на членовите на задолжителниот и доброволниот пензиски фонд. Исто така членот на управниот одбор треба да има управувачка или оперативна компетентност за извршување на должностите.

1.2. Надзорен одбор на Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови

Друштвото за управување со доброволен пензиски фонд мора да има и надзорен одбор, кој е составен од најмалку четири члена. Едно лице да биде член на надзорниот одбор треба да ги исполнува истите услови како и за член во управен одбор.

Во надзорниот одбор постојат независни членови кои се назначуваа при самиот избор на членови на надзорниот одбор.

²⁷ Види член 28 ст. 7 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008

Член на надзорниот одбор на Друштво за управување со доброволни пензиски фондови не може да биде член на друго исто такво друштво, или пак член во друштво за управување со задолжителни пензиски фондови, и друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови. Од ова правило има исклучок во случај кога Друштвото за управување со задолжителни пензиски фондови и Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови се поврзани лица. Членот на надзорниот одбор мора да работи единствено во корист на интересите на членовите на задолжителниот или доброволниот пензиски фонд. Исто така, овој член треба да биде компетентен при извршувањето на своите должности.

Друштвото не смее да ги користи своите средства за:

а) стекнување или преземање акции и други хартии од вредност или влогови во други правни лица, освен за стекнување државни записи и обврзници издадени од Република Македонија;

б) давање заеми и обезбедување гаранции или други обезбедувања, освен оние пропишани со овој закон;

в) земање заеми и кредити и издавање обврзници, во вкупна вредност која надминува одреден процент од главнината, кој процент го утврдува агенцијата

г) купување или продавање на хартии од вредност доколку со ваквото тргување би се оневозможило купувањето или продавањето на хартии од вредност од средствата на пензискиот фонд со кој управува или доколку купувањето и продавањето на хартии од вредност со средствата на пензиски фонд би се реализирало по понеповолни услови за тој фонд.²⁸

²⁸ Член 32 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на РМ“, бр. 7/2008

1.3. Обврски на Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови

Обврски на Друштвото се:

- да води целосна, точна и ажурна евиденција за индивидуалната сметка и професионалната сметка на секој член на доброволниот пензиски фонд;
- да ги архивира и чува сите документи во врска со пензискиот фонд со кој управува;
- да има посебна организациона единица за внатрешна ревизија која ќе врши целосна контрола на законитоста на работењето на друштвото и која ќе изготвува годишен план за работа за наредната година и извештајот за своето работење за претходната година;
- Да назначи овластен актуар кој е должен да даде насоки за програмираните повлекувања и да врши проверка на ликвидноста на задолжителниот и доброволниот пензиски фонд;
- Да назначи лице одговорно за управување со ризици на задолжителниот и доброволниот пензиски фонд, кое лице е должно да обезбеди објективна анализа на ризиците и да го советува управниот одбор при донесување на одлуките;
- Да има надворешен овластен ревизор кој не смее на никаков начин да биде поврзано лице со друштвото и
- Да дава, води, евидентира, архивира, доставува и објавува точни информации.

Доколку друштвото при извршувањето или неизвршувањето на своите обврски причини штета, тогаш тоа друштво е одговорно пред членовите и пензионираниите членови на доброволниот пензиски фонд. Штетите не смеат да се покриваат од средствата на пензискиот фонд.²⁹

²⁹ Доколу друштвото причинува штета на членовите на доброволен пензиски фонд да им се даде правото да поднесуваат жалби и тоа на својот службен јазик без да се прави каква било дискриминација. Најпрво треба да се направи обид спорот да се

Организационата единица за внатрешна ревизија на друштвото одговара пред надворешниот одбор на друштвото, а овластениот актуар за својата работа одговара пред управниот одбор на друштвото.

1.4 Спојување на Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови

Спојувањето или присоединувањето во доброволното капитално финансирано пензиско осигурување е различно од спојувањето или присоединувањето во задолжително капитално финансирано пензиско осигурување.

Во доброволното капитално финансирано пензиско осигурување друштвото кое управува со доброволните пензиски фондови може да се спои само со друштво од ист вид, односно со друштво кое управува со доброволни пензиски фондови. Со самото спојување на друштвата се основа ново друштво врз основа на дозвола издадена од страна на агенцијата, која дозвола се добива врз основа на поднесено барање за основање на новото друштво. Откако ќе се спојат друштвата кои управувале со пензиски фондови автоматски се спојуваат и тие пензиски фондови во еден доброволен пензиски фонд.

1.5. Присоединување на друштвата за управување со доброволни пензиски фондови

Друштвото кон кое се врши присоединување писмено ги известува своите членови. Истото известување го врши и пред присоединување на доброволните пензиски фондови. Доколку дојде до спојување или присоединување на две друштва, новото друштво е правен наследник на двете претходни друштва. Со самото присоединување на друштвата кои управуваат со доброволни пензиски фондови, автоматски се присоединуваат и доброволните пензиски фондови со кои тие управуваат.

реши по вонсудски пат, но доколку тоа е невозможно во тој случај се бара решавање од надлежен суд.

1.6. Маркетинг на доброволните пензиски фондови

Со цел да се обезбеди соодветно познавање и разбирање на пензискиот систем од страна на членовите и јавноста, потребно е да постои маркетинг на пензиските фондови. Овој маркетинг на пензиските фондови е важен поради тоа што има за цел заштита на интересите на постојаните и на идните членови. Постојат примери каде луѓето од страна на друштвата кои управуваат со пензиските фондови биле убедувани да се приклучат кон некој фонд или да се префрлат во друг фонд, а тоа било спротивно на нивните интереси. Со маркетингот на пензиските фондови исто така се спречува нудење разни парични награди и надоместоци различни од членство во пензискиот фонд за да се убеди едно лице да се приклучи кон еден фонд или да се префрли од еден во друг фонд. Секој рекламен материјал што го имаат друштвата мора да го поднесат на одобрување до Агенцијата. Ако Агенцијата утврди односно оцени дека овој материјал предизвикува забуна во јавноста, може да го забрани или одложи неговото објавување. Во многу случаи се покажале проблеми со тоа што некои членови преминале од еден во друг фонд, од причина што биле привлечени во новиот фонд со уверувања дека ќе остварат подобри приноси на средства, а не биле информирани дека за преминот треба да платат надоместоци. Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови мора да им даде приоритет на интересите на членовите наспроти своите интереси. На Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови му е забрането користење на секаков вид неморални методи сè со цел да се избегне нарушување на угледот на пензискиот систем во целина.

1.7. Обврска за известување и информирање

За еден пензиски систем правилно да функционира мора да се доставуваат точни и адекватни информации за членовите на пензиските фондови и осигурителите кои организираат и финансираат пензиски шеми. Исто така мошне значајно е и Агенцијата да добива соодветни информации за да може правилно и целосно да ги извршува своите функции. Редовното информирање од страна на друштвата освен за постојаните членови е значајно и за лицата коишто сè уште не се членови, а сакаат да станат членови на

пензиските фондови, и за потенцијалните осигурители. Друштвата кои управуваат со доброволните пензиски фондови треба најмалку еднаш годишно да ги информираат членовите за состојбата на нивните сметки, за структурата на инвестициите на пензиските фондови, за надоместоци кои се наплатени од средствата на фондот итн. Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови исто така треба да ги достават овие податоци на осигурителите на професионалните пензиски шеми, од причина што осигурителите ги уплаќаат средствата на индивидуалните професионални сметки на вработените за кои е организирана професионалната пензиска шема. Агенцијата за да може ефективно да ги извршува своите функции треба да добие известување за состојбите на друштвата и фондовите. Овие известувања се однесуваат за:

- податоци за трансакциите со средствата на доброволните пензиски фондови;
- детални податоци за бројот на членови;
- детални податоци за бројот на лицата кои преминале од еден во друг пензиски фонд;
- тромесечни финансиски извештаи за друштвата и фондовите;
- полугодишни финансиски извештаи за друштвата и фондовите;
- годишни финансиски извештаи за друштвата и фондовите;
- податоци за осигурителите и
- податоци за професионалните пензиски шеми организирани од осигурителите.

2. ДРУШТВО ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ЗАДОЛЖИТЕЛНИ И ДОБРОВОЛНИ ПЕНЗИСКИ ФОНДОВИ

Ова Друштво се основа согласно со Законот за трговски друштва, и тоа како акционерско друштво, но исто така ова друштво се основа и работи согласно со Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување и Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување. Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови може да биде основано од домашни и странски правни лица.

Најмалку 51% од основачите на ова друштво мора да се финансиски институции.

Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови се основа врз основа на дозвола издадена од агенцијата. Ќе се изврши упис на ова друштво во централниот регистар доколку има издадено дозвола од агенцијата. За да се добие дозвола за основање на друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови мора до агенцијата заинтересираните лица да достават барање.

Агенцијата донесува одлука за основање на друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови во рок од 60 дена од приемот на барањето. Откако агенцијата ќе донесе одлука за основање на друштвото, тогаш заинтересираните лица врз основа на издадената дозвола за основање мора во рок од 90 дена од приемот на дозволата да го основаат друштвото. Овој рок може да се продолжи за најмногу 90 дена, но само ако постојат оправдани причини. Доколку агенцијата го одбие барањето за основање на друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови, мора на заинтересираните лица да им достави одлука со образложение за одбивањето. Во тој случај заинтересираните лица имаат право да поднесат тужба за поведување на управен спор до надлежен суд против одлуката на агенцијата. Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови за да започне со своите активности за управување со пензиски фондови мора покрај дозволата за основање да добие и одобрение за управување со задолжителните и доброволните пензиски фондови. По добивањето на одобрението се врши упис на друштвото во централниот регистар на Република Македонија. Друштвото започнува со активноста управување со пензиските фондови на датумот определен од агенцијата.

2.1. Управен одбор на Друштвото за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови

Бројот на членови на управниот одбор на Друштвото за управување со задолжителен и доброволен пензиски фонд е најмалку два члена. Членовите на управниот одбор треба да ги исполнуваат следниве услови:

- да има високо образование

- да има работно искуство од најмалку пет години во областа на правото, банкарството, сметководството, осигурувањето, управување со средства и инвестирање, управување со задолжителни и/или доброволни пензиски фондови или финансиски услуги од кои три години работно искуство на раководна позиција

- да не издржува прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност

- да не издржува казна за кривично дело од областа на финансии и банкарството и предизвикување на стечај на правно лице и

- да поседува добра репутација со што ќе се обезбеди сигурно и стабилно работење на друштвото и пензискиот фонд.³⁰

Како и кај претходното друштво, предлагаме и овде да постои дополнување на условите за стекнува членство во управен одбор.

Постојат случаи во кои бројот на членови на управниот одбор може да биде намален. Во тие случаи надзорниот одбор има обврска од своите редови да именува член на управниот одбор. Овој член додека ја врши функцијата во управниот одбор не смее да учествува во донесувањето на одлуките што се во надлежност на надзорниот одбор.

Откако членовите на управниот одбор на друштвото ќе добијат одобрение од агенцијата, тогаш тие членови треба да се вработат во тоа друштво. Членот на управен одбор во друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови не може да биде член на управен одбор во исто такво друштво, ниту пак во друштво за управување со задолжителни пензиски фондови и во друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови. Членот на управниот одбор има обврска да

³⁰ Член 28 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008

работи единствено во корист на членовите на задолжителниот и доброволниот пензиски фонд. Исто така членот на управниот одбор треба да има управувачка или оперативна компетентност за извршување на должностите.

2.2 Надзорен одбор на друштвото за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови

Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови мора да има и надзорен одбор, кој е составен од најмалку четири члена. Едно лице за да биде член на надзорниот одбор треба да ги исполнува истите услови како и за член на управен одбор.

Во надзорниот одбор постојат независни членови кои се назначуваат при самиот избор на членови на надзорниот одбор. Член на надзорниот одбор на Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови не може да биде член на друго исто такво друштво, или пак член во друштво за управување со задолжителни пензиски фондови, и друштво за управување со доброволни пензиски фондови.

Доколку друштвото при извршувањето или неизвршувањето на своите обврски причини штета тогаш тоа друштво е одговорно пред членовите и пензионираниите членови на задолжителниот и доброволниот пензиски фонд. Штетите не смеат да се покриваат од средствата на пензискиот фонд.

2.3 Обврски на друштвото за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови

Обврски на друштвото се:

- да води целосна, точна и ажурна евиденција за индивидуалната сметка и професионалната сметка на секој член на доброволниот пензиски фонд;
- да ги архивира и чува сите документи во врска со пензискиот фонд со кој управува;
- да има посебна организациона единица за внатрешна ревизија која ќе врши целосна контрола на законитоста на работењето на

друштвото и која ќе изготвува годишен план за работа за наредната година и извештајот за своето работење за претходната година;

- да назначи овластен актуар кој е должен да даде насоки за програмираните повлекувања и да врши проверка на ликвидноста на задолжителниот и доброволниот пензиски фонд;
- да назначи лице одговорно за управување со ризици на задолжителниот и доброволниот пензиски фонд. Тоа лице е должно да обезбеди објективна анализа на ризиците и да го советува управниот одбор при донесување на одлуките;
- да има надворешен овластен ревизор кој не смее на никаков начин да биде поврзано лице со друштвото и
- да дава, води, евидентира, архивира, доставува и објавува точни информации.

Организационата единица за внатрешна ревизија на друштвото одговара пред надворешниот одбор на друштвото, а овластениот актуар за својата работа одговара пред управниот одбор на друштвото.

2.4 Спојување на Друштвото за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови

Со самото спојување на друштвата се основа ново друштво врз основа на дозвола издадена од страна на агенцијата, која дозвола се добива врз основа на поднесено барање за основање на новото друштво.

Агенцијата врз основа на овие документи издава дозвола за основање на ново друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови и одобрение за управување со задолжителен пензиски фонд и со доброволен пензиски фонд. Агенцијата ги запишува задолжителниот и доброволниот пензиски фонд во регистарот на задолжителни и доброволни пензиски фондови и им определува идентификациски број, и тоа по полноважноста на одобренијата за управување со задолжителен пензиски фонд и со доброволен пензиски фонд. Новото друштво е правен наследник на

двете друштва за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови.

Новите пензиски фондови ги преземаат правата и обврските од пензиските фондови кои се споиле. Обврска на друштвата е пред спојувањето и по спојувањето да ги известат своите членови.

2.5. Присоединување на друштвото за управување со доброволни и задолжителни пензиски фондови

Друштвото кон кое се врши присоединување писмено ги известува своите членови. Истото известување го врши и пред присоединување на доброволните пензиски фондови. Со присоединување од еден кон друг пензиски фонд, членовите и пензионираните членови, индивидуалните и професионалните сметки од пензискиот фонд кои се присоединуваат се префрлаат во пензискиот фонд во кој се присоединуваат.

3. ДРУШТВО ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ЗАДОЛЖИТЕЛНИ ПЕНЗИСКИ ФОНДОВИ

Друштво за управување со задолжителни пензиски фондови се основа и работи во согласност со Законот за трговски друштва во форма на акционерско друштво.

Друштвото за управување со задолжителни пензиски фондови е профитабилно друштво и за својата работа наплатува надомест.

Друштвото за управување со задолжителни пензиски фондови се основа и работи исто како и Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови и Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови. Како и кај претходните друштва, органи на Друштвото за управување на задолжителни пензиски фондови се управен одбор и надзорен одбор. Ова друштво се разликува од Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови и Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови по тоа што управува со задолжителни пензиски фондови. Друштвото за управување со задолжителни пензиски фондови се разликува и во делот на

спојување и присоединување бидејќи ова друштво може да се спои и присоедини само со друштво од ист вид односно со друштво за управување со задолжителни пензиски фондови.

4.ПРЕРЕГИСТРАЦИЈА НА ДРУШТВАТА

Друштвата кои управуваат со задолжителни пензиски фондови од вториот столб истовремено може да управуваат и со доброволни пензиски фондови од третиот столб. Исто така и друштвото за управување со доброволни пензиски фондови може истовремено да управува и со задолжителен пензиски фонд.

Сето тоа доведе до развој на пазарната конкуренција. Овие друштва веќе имаат развиено инфраструктура, добро обучени кадри и имаат претходни искуства од задолжително капитално пензиско осигурување (вториот столб) и со сето тоа овозможуваат побрз развој на третиот столб. Едно друштво кое управува само со еден вид на фонд, било да е задолжителен или доброволен, може да се пререгистрира во друштво кое ќе управува и со задолжителни и со доброволни фондови.

Друштвото за управување со задолжителни пензиски фондови може да управува и со доброволен пензиски фонд, но откако ќе ја добие дозволата за управување со тој фонд од агенцијата. Оваа дозвола ќе се добие само врз основа на поднесено барање за основање на таков вид на друштво. Агенцијата во рок од 60 дена од приемот на барањето ја донесува одлуката за издавање дозвола за вршење на дејноста за управување со доброволни пензиски фондови. Друштвото за управување со задолжителни пензиски фондови мора да изврши промена на регистрацијата во Централниот регистар, и тоа во рок од 90 дена од приемот на дозволата. Агенцијата може да донесе одлука со која не издава дозвола на Друштвото за управување со задолжителни пензиски фондови да ја врши дејноста управување со доброволни пензиски фондови. Против ваквата одлука друштвото може да поднесе тужба за поведување на управен спор до надлежен суд.

Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови во рок од 30 дена од извршената промена ја известува агенцијата за промена во Централниот регистар. Агенцијата го запишува доброволниот пензиски фонд во регистарот на задолжителни и доброволни пензиски фондови и му определува идентификациски број по полноважноста за управување со доброволен пензиски фонд. Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови не може да започне со активноста за управување со доброволен пензиски фонд пред да ја добие дозволата за вршење на дејноста за управување со доброволен пензиски фонд, одобрение за управување со тој фонд пред уписот во Централниот регистар и пред датумот определен од агенцијата.

Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови може да управува со задолжителен пензиски фонд, но само по добиената дозвола за вршење на дејноста управувањесо задолжителни пензиски фондови од страна на агенцијата и по извршената промена во Централниот регистар на Република Македонија. Агенцијата издава дозвола врз основа на поднесено барање и врз основа на поднесена документација. Одлуката ја донесува во рок од 60 дена од приемот на барањето. Во рок од 90 дена од приемот на дозволата за вршење на дејноста управување со задолжителни пензиски фондови, Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови е должно да изврши пререгистрација. Ова друштво има право да поднесе тужба за поведување на управен спор до надлежен суд доколку агенцијата донесе одлука со која не му издава дозвола на друштвото за вршење на дејноста управување со задолжителни пензиски фондови.

Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови во рок од 30 дена од извршената промена ја известува агенцијата за промена во Централниот регистар. Агенцијата го запишува задолжителниот пензиски фонд во регистарот на задолжителни и доброволни пензиски фондови и му определува идентификациски број по полноважноста за управување со задолжителен пензиски фонд. Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови не може да започне со активноста за управување со задолжителен пензиски фонд пред да ја добие дозволата за вршење на дејноста за управување со задолжителен пензиски

фонд, одобрение за управување со тој фонд пред уписот во Централниот регистар и пред датумот определен од агенцијата.

Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови може да управува и со доброволни и со задолжителни пензиски фондови, но овие фондови треба да бидат целосно одвоени.

Одобрението за управување со задолжителен и доброволен пензиски фонд може да биде повлечено или укинато од страна на агенцијата. Агенцијата пред да го повлече или укине одобрението за управување со задолжителен и доброволен пензиски фонд на друштвото за управување со задолжителен и доброволен пензиски фонд му дава можност да ги отстрани незаконитостите во работењето. Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови може да поднесе тужба за поведување на управен спор до надлежниот суд против одлуката на агенцијата за повлекување или укинување на одобрението за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови. Доколку агенцијата го повлече одобрението за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови, тогаш во тој случај друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови продолжува да работи под надзор на агенцијата. Во случај кога одобрението на Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови е укинато, тогаш агенцијата го презема управувањето и раководењето со тие пензиски фондови заради заштита на интересите на членовите на пензиските фондови. Кога оваа одлука за укинување на одобрението за управување ќе стане конечна, агенцијата ги распределува членовите по случаен избор во постојните доброволни пензиски фондови и во постојните задолжителни пензиски фондови. Рапределувањето на бројот на членовите и пензионираниите членови во секој задолжителен пензиски фонд и доброволен пензиски фонд се врши според придонесот на пензискиот фонд и висината на надоместокот.

VI ДЕЛ

ПЕНЗИСКИ ФОНДОВИ

1. ЗАДОЛЖИТЕЛЕН ПЕНЗИСКИ ФОНД

Задолжителниот пензиски фонд е составен од средствата кои произлегуваат од придонесите на членовите. Овој фонд е во сопственост на самите членови. Задолжителните пензиски фондови се инвестициони фондови и поради тоа работат и се основаат според Законот за инвестициони фондови. Сопственичките права врз овие средства им припаѓаат на членовите на задолжителните пензиски фондови. Средствата на пензиските фондови се одвоени од средствата на друштвата кои управуваат со задолжителните пензиски фонд. Сето ова е битно да се постигне за сигурноста на средствата на членовите. Со задолжителниот пензиски фонд може да управуваат Друштвото за управување со задолжителни пензиски фондови или Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови.

2. ДОБРОВОЛЕН ПЕНЗИСКИ ФОНД

Доброволниот пензиски фонд е составен од средствата кои произлегуваат од придонесите на членовите. Овој фонд е во сопственост на самите членови. Средствата на овој фонд се одвоени од средствата на друштвото што управува со него. Доброволните пензиски фондови се речиси исти со задолжителните пензиски фондови, но сепак постои разлика меѓу овие видови на фондови. Доброволните пензиски фондови се инвестициони фондови и поради тоа работат и се основаат според Законот за инвестициони фондови.

Овде треба да се нагласи дека основачи на доброволните пензиски фондови треба да се само друштвата и тоа едно друштво да може да основа најмногу дава фонда.

Средствата во фондовите се состојат од акумулиран принос од инвестирање на придонесот и од уплатениот придонес. Сопственичките права врз овие средства им припаѓаат на членовите на доброволните пензиски фондови и се определени во зависност од износот на средствата на нивните

сметки. Сето ова е битно да се постигне за сигурноста на средствата на членовите. Со доброволниот пензиски фонд може да управуваат Друштвото за управување со доброволни пензиски фондови или Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови. Доброволниот пензиски фонд нема својство на правно лице. Друштвата за управување со доброволни пензиски фондови и друштвата за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови може да управуваат само со по еден доброволен пензиски фонд. Друштвата може да управуваат и со повеќе од еден доброволен пензиски фонд, но само по исклучок. Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување го пропишува начинот на кој друштвата ќе може да основаат и да управуваат со повеќе од еден доброволен пензиски фонд, но по претходно мислење од Министерството за труд и социјална политика. Со тоа се овозможува да има фондови кои имаат поризични инвестиции, кој ќе бидат попривлечни за помладите лица или фондови кои инвестираат во хартии од вредност и кои ќе бидат попривлечни за постарите лица.

3.УСЛОВИ ЗА СТЕКНУВАЊЕ НА ЧЛЕНСТВО ВО ПЕНЗИСКИТЕ ФОНДОВИ

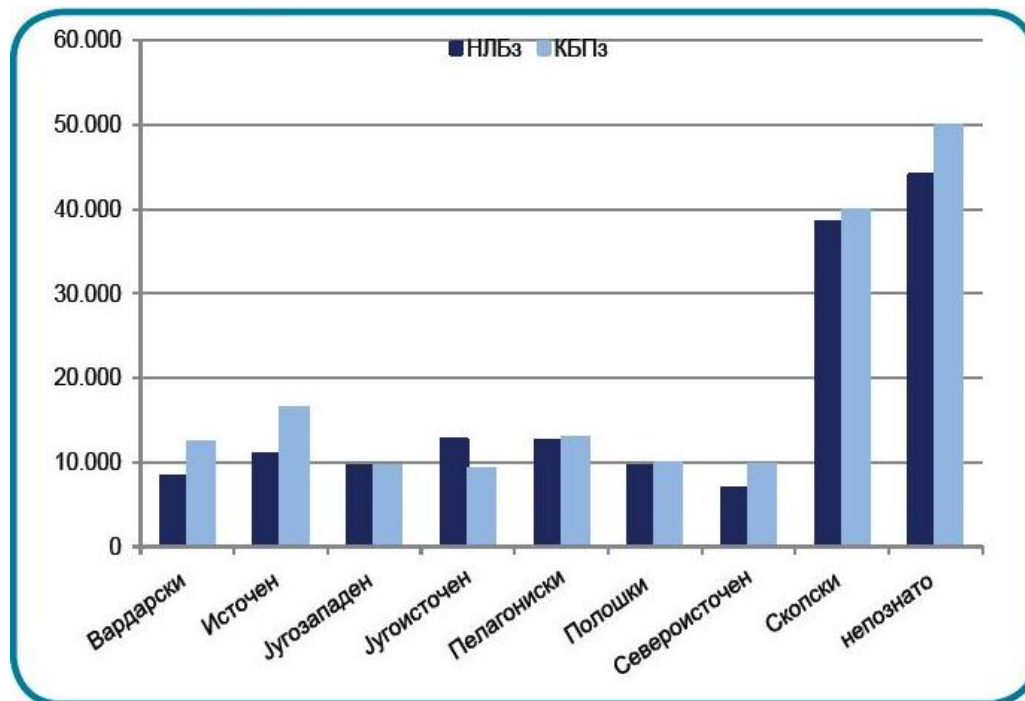
3.1. Членување во задолжителни пензиски фондови

Во вториот столб постојат задолжителни и доброволни членови. Задолжителни членови се оние членови кои за прв пат се пријавиле во задолжително пензиско и инвалидско осигурување по 1 јануари 2003 година. Доброволни членови се оние кои за прв пат се вработени пред 1 јануари 2003 година.

Вториот столб се состои од индивидуална сметка од кои за секој вработен има по една сметка на која се уплаќаат дел од придонесите на поединецот. Средствата од сметката на работникот од вториот столб при пензионирањето се користат како еден од изворите на пензија.

Графикон 4. Структура на членство во вториот столб, по статистички региони

Chart 4. Membership structure in the second pillar, by statistical regions

Извор: МАПАС и Државен завод за статистика

Од овој графикон може да забележиме дека бројот на членови во задолжителните фондови варира наизменично. Од сите региони наведени во графиконот најмногу членови во задолжителните пензиски фондови има во Скопскиот регион, но исто така голем е и бројот на членови за кои не се знае од кој регион се.

Членови на вториот столб не можат да бидат вработените со бенефициран стаж во Армијата на Република Македонија, казнено-поправните установи, Министерството за внатрешни работи и др. Исто така членови не можат да бидат и индивидуалните земјоделци. По исклучок овие вработени можат да бидат членови на вториот столб само доколку го променат својот статус. Во рок од три месеци по промената на статусот овие лица можат да склучат договор со пензискиот фонд по нивен избор. Постои и обратна ситуација кога одредени лица се членови на вториот столб, а потоа го промениле статусот во една од горенаведените категории. Во тој случај тие

лица имаат право да се вратат во системот со еден столб. Рокот предвиден за враќање во првиот столб е три месеци по промената на статусот.

3.1.1. Начин на стекнување на членство во задолжителен пензиски фонд

Осигуреник може да стане член во задолжителен пензиски фонд со потпишување на договор за членство.

Со распределување на осигуреникот во фонд по случаен избор од страна на МАПАС и ФПИОМ, тоа е само во случаите кога осигуреникот спаѓа во категоријата на задолжителни членови, а нема склучено договор за членство во законски пропишан рок. Рокот за склучување на договор за членство во законски пропишаниот рок е три месеци од датумот на првото вработување.

Договорот за членство во задолжителниот пензиски фонд го склучуваат осигуреникот, лично и продажниот агент што го застапува пензиското друштво. Осигуреникот кога прв пат склучува договор за членство никогаш претходно не бил член на ниту еден пензиски фонд, има право на еднострано раскинување на договорот по пат на писмен поднесок доставен до пензиското друштво. Рокот за еднострано раскинување на договорот е осум дена од датумот на склучување на договорот. Пред истекот на осмиот ден од потпишувањето на договорот, осигуреникот не може да стекне членство во задолжителен пензиски фонд. Во овој случај договорот не произведува правно дејство. Осигуреникот во исто време може да биде член само во еден а не во повеќе задолжителни пензиски фондови, и во тој фонд може да има само една сметка. Во рок од 2 години сметано од датумот кога ќе започне уплатата на придонесите во вториот столб, член на задолжителен пензиски фонд не може да премине во друг задолжителен пензиски фонд, што значи членството во еден пензиски фонд трае до префрлување во друг пензиски фонд или до стекнување право на пензија. Доколку еден член има прекин во работниот стаж или не плаќал придонеси, тој и понатаму ќе биде член на пензискиот фонд и ќе ги има сите права како и другите членови кои редовно ги плаќаат придонесите.

Членовите во вториот столб не можат односно немаат право да ги искористат заштедите пред да се пензионираат, од причина што намената на средствата на личната сметка е да обезбеди извор на пензионерски

приход. Исто така член на вториот столб не може да ги повлече заштедите одеднаш по пензионирањето, бидејќи една од битните цели на вториот столб е да обезбеди стабилен, редовен прилив на пензионерски приходи во текот на староста.

4. ЧЛЕНУВАЊЕ ВО ДОБРОВОЛНИ ПЕНЗИСКИ ФОНДОВИ

Член во доброволниот пензиски фонд може да бидат и домашни и странски државјани кои имаат најмалку 15 години и најмногу 70 години возраст.³¹

Член може да биде лице кое е сопственик на доброволна индивидуална сметка или е учесник во професионална пензиска шема и е сопственик на професионална сметка. Платата или друг приход не е услов едно лице да стане член во третиот столб што значи овој столб е достапен за сите лица независно од нивниот статус на вработување. Начини на кој едно лице може да стекне членство:

-Со потпишување договор за членство

-Со учество во професионална пензиска шема

Доколку едно лице потпише договор за членство друштвото му отвара доброволна индивидуална сметка, а доколку лицето учествува во професионална пензиска шема друштвото му отвара професионална сметка. Едно лице за да биде член во доброволен пензиски фонд може по сопствен избор да определи во кој доброволен пензиски фонд ќе членува. Доколку лицето кое сака да биде член во доброволен пензиски фонд е вработено и доколку работи кај работодавач кој има веќе организирано

³¹ Во однос на годините за стекнување на членство не треба да се поставува граница бидејќи можни се ситуации кога лицата под наведената минимална или максимална граница да бидат најредовни членови со уплатите на придонеси и со највисоки придонеси. Доколку се тргне веќе од фактот дека треба да постои минимална и максимална граница тогаш како едно дете од 15 години би уплаќало придонеси во доброволно пензиско осигурување со оглед на денешната услови во кои живее младото население.

професионална пензиска шема автоматски со самото вработување станува член во доброволниот пензиски фонд во кој е вклучена професионалната пензиска шема на неговиот работодавач. Истото се однесува и за лице кое е член на здружение на граѓани. Едно лице кое е член во доброволен пензиски фонд може да има само една доброволна индивидуална сметка и една доброволна професионална сметка. Овие сметки друштвото за членот ги отвара веднаш по првата уплата. На индивидуалната сметка на членот придонесот може да се плаќа на два начина:

- придонесот може да го плаќа самиот член врз основа на договор меѓу него и друштвото,
- придонесот може да го плаќа друго лице врз основа на склучен договор меѓу тоа лице, членот и друштвото кое управува со доброволниот пензиски фонд.

Во доброволниот пензиски фонд не може да врши уплата лице кое веќе стекнало право на пензија според Законот за пензиско и инвалидско осигурување. За разлика од индивидуалната сметка, на професионалната сметка на еден член придонесот го плаќа осигурителот (работодавачот или здружението на граѓани) на професионална пензиска шема. Членовите сами избираат во кој доброволен пензиски фонд ќе членуваат. Исто така членовите имаат право да преминат од еден во друг доброволен пензиски фонд. Член на доброволен пензиски фонд не може да премине во друг доброволен пензиски фонд доколку е вклучен во професионална пензиска шема за период додека е вработен или е член. Едно лице не може да плаќа придонеси во третиот столб во два случаја:

- лице кое почнало да прима пензија од прв, втор или трет столб
- лице кое навршило 70 години возраст мора да почне да повлекува средства од третиот столб³²

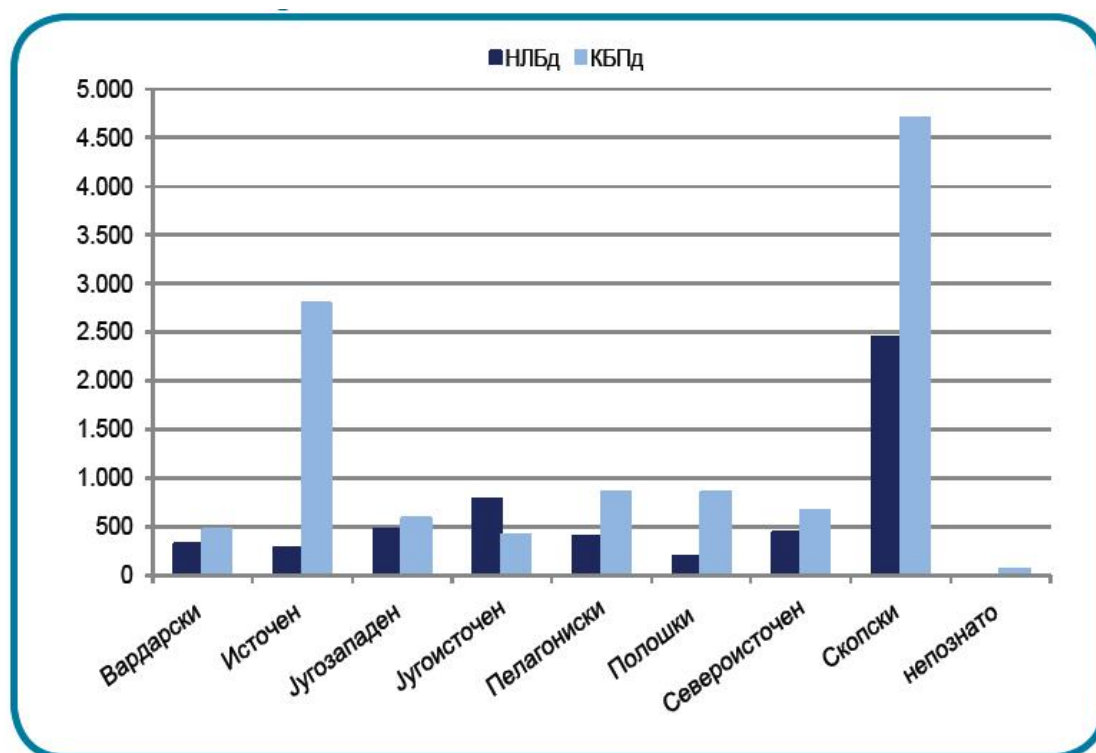
Доброволното капитално финансирано пензиско осигурување претставува доброволно штедење. Лицата кои се членови на доброволниот

³² Зошто не може да плаќа лице постаро од 70 години? Дали се смета оваа категорија на лица како полуписмени или како умствено заостанатаи поради годините?

пензиски фонд ја имаат слободата да може да плаќаат придонеси кога се во можност и да може да прави прекин на уплата на придонеси кога нема доволно средства. Тоа значи дека на тоа лице не му престанува членството, тоа лице останува да биде член на доброволниот пензиски фонд до смртта, до премин во друг фонд и до остварување право на пензиски надоместок. Средствата кои членот ги има на сметката се дел од неговиот личен имот и не може да бидат предмет на порамнување или стечај, исто така не можат овие средства да бидат дадени во залог или да се пренесат на трети лица. Овие средства

Графикон 5. Структура на членство во третиот столб, по статистички региони

Chart5. Structure of membership in the third pillar, by statistical regions

Извор: МАПАС и Државен завод за статистика

Од овој графикон може да забележиме дека бројот на членови во доброволниот пензиски фонд КБ е поголем во однос на доброволниот пензиски фонд НЛБ варира наизменично. Од сите региони наведени во графиконот многу членови во задолжителните пензиски фондови има во Скопскиот регион.

4.1. Начин на стекнување членство во доброволен пензиски фонд

Лицето станува член на доброволен пензиски фонд:

- со потпишување договор за членство во доброволен пензиски фонд меѓу лицето и друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови или друштвото за управување со доброволни пензиски фондови (во понатамошниот текст друштвото) и со отворање на доброволна индивидуална сметка;

- со потпишување договор за членство во доброволен пензиски фонд меѓу лицето, физичкото лице кое уплаќа придонеси во име и за сметка на лицето (во понатамошниот текст уплаќач) и друштвото и со отворање на доброволна индивидуална сметка, или

- со учество во професионална пензиска шема и со отворање на професионална сметка.³³

4.1.1. Начин на членување во доброволен пензиски фонд со договор за членство и со отворање на индивидуална сметка

Секој договор за членство во доброволен пензиски фонд има единствен број кој го определува друштвото. Тој број се состои од десет цифри. Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување ги определува првите две цифри со кои се идентификува секој пензиски фонд. Друштвото за управување со доброволен пензиски фонд го претставува агент, кој има задача да го провери идентитетот на лицата кои склучуваат договор за членство. Агентот и членот лично го потпишуваат договорот за членство, доколку во име и за сметка на членот уплаќачот кој уплаќа придонес тогаш овој договор треба да биде потпишан и од уплаќачот. Договорот за членство во доброволен пензиски фонд треба да ги содржи датумот и времето кога е потпишан и треба да биде составен во три оригинални примероци. Доколку едно лице склучи договор за членство со две или повеќе друштва, валиден ќе

³³ Член 2 од Правилникот за начинот на членство во доброволен пензиски фонд, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 138/2008 од 04.11.2008

биде договорот за членство врз основа на кој е извршена првата уплата на придонес. По првата уплата на придонес за лицето кое потпишало договор за членство, друштвото отвора доброволна индивидуална сметка. Договорот за членство може еднострано да се раскине, и тоа од страна на членот или уплаќачот.

4.1.2. Начин на членување во доброволен пензиски фонд со учество во професионална пензиска шема и со отворање на професионална сметка

Во многу европски земји практика е постоење на професионални пензиски шеми преку кои работодавачите или здруженијата овозможуваат и финансираат дополнително пензиско осигурување за своите вработени. За воспоставување на една професионална пензиска шема најпрво осигурителот со претставник на своите вработени потпишува договор за организирање и финансирање на професионалната пензиска шема, потоа истиот осигурител потпишува договор со друштвото кое управува со доброволниот пензиски фонд во кој е вклучена професионалната пензиска шема. По првата уплата на придонес за лицето кое учествува во професионална пензиска шема, друштвото отвора професионална сметка. По отворањето на професионална сметка, учесникот на професионална пензиска шема станува член на доброволниот пензиски фонд. За секој учесник на професионална пензиска шема кој станува член на доброволниот пензиски фонд, друштвото доставува потврда за членство во доброволниот пензиски фонд. Оваа потврда има единствен број кој го определува друштвото и кој се состои од десет цифри. Првите две цифри ги определува Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување и овие цифри служат за идентификување на пензискиот фонд. Доколку еден член на пензискиот фонд е учесник во две професионални пензиски шеми, друштвото кое управува со пензиските фондови во кои се вклучени професионалните пензиски шеми го известува членот во рок од 30 дена од известувањето од Агенцијата дека треба да избере само една професионална пензиска шема. Доколку во рок од 90 дена од известувањето од Агенцијата членот не избере ниту еден пензиски фонд во кој

ќе членува, тогаш ќе се смета членството каде е извршена првата уплата на придонесот.

Работодавачот односно осигурителот не смее да врши дискриминација во врска со тоа кој може да биде член, а кој не, или во врска со висината на процентот на придонесот, од причина што плаќа за сите вработени. Самиот осигурител определува кој вработени лица може да учествуваат во професионална пензиска шема.³⁴ Исто така здружението на граѓани може да бара од свој член да плати финансиски придонес за да може да учествува во професионална пензиска шема.

Учеството во професионална пензиска шема престанува со:

а) престанок на работниот однос или членство во здружение на граѓани и пренос на средствата од постојната професионална сметка на друга професионална сметка или доброволна индивидуална сметка, согласно со овој закон;

б) укинување на професионална пензиска шема и пренос на средствата од постојната професионална сметка на друга професионална сметка или доброволна индивидуална сметка согласно со овој закон.³⁵

Еден осигурител (работодавач или здружение на граѓани) може да организира само една професионална пензиска шема. Доколку дојде до спојување на два осигурителя, тогаш потребно е и нивните професионални пензиски шеми да се спојат во една. Изборот на доброволен пензиски фонд осигурителот (работодавачот или здружението на граѓани) е должен да го направи во интерес на своите вработени или членови. Едно лице може да стане член во професионална пензиска шема на два начина:

³⁴ Зашто на осигурителот и работодавачот му се дава право да определи кои вработени ќе учествуваат во професионална пензиска шема. Доколку работодавачот има организирано професионална пензиска шема, треба да остави целосна слобода на вработените сами да одлучат дали ќе учествуваат или не во професионална пензиска шема.

³⁵ Член 86 ст. 3 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008

- од датумот на потпишување на договорот меѓу работодавачот или здружението на граѓани и друштвото

- ако веќе постоела професионалната пензиска шема по самото вработување на едно лице

Обврски на осигурителот се:

- Да ги плати надоместоците за членовите на пензискиот фонд кои учествуваат во професионална пензиска шема од сопствени средства.
- Изборот на доброволен пензиски фонд треба да го направи во најдобар интерес на своите вработени или членови.
- Не смее да ги ограничува правата на стекнување пензиски надоместок за членовите кои учествуваат во професионалната пензиска шема.

Доколку еден член престане да работи кај работодавачот или престане да биде член во здружението на граѓани, тогаш работодавачот или здружението имаат право на средствата на неговата индивидуалната сметка. Овие средства се пренесуваат во професионалната пензиска шема, доколку новиот работодавач или здружение имаат професионална пензиска шема, а доколку ја немаат оваа шема, средствата се пренесуваат на индивидуална сметка.

Вработениот или членот за да учествува во професионална пензиска шема потпишува изјава за согласност за учество во таа шема.

4.1.3. Постапка за премин од еден во друг доброволен пензиски фонд на член кој е учесник во професионална пензиска шема

Доколку член кој е учесник во професионална пензиска шема сака да премине од еден во друг доброволен пензиски фонд, тогаш сите средства од постојната професионална сметка се пренесуваат на друга професионална сметка.

Пренос на средствата од професионална сметка на доброволна индивидуална сметка може да изврши друштвото кое ја води професионалната сметка, но само доколку членот склучи договор за членство во доброволен пензиски фонд. Доколку членот не побара пренос на средствата во рок од 90 дена, тогаш друштвото ќе побара од Агенцијата информација дали тој член има доброволна индивидуална сметка. Друштвото му отвора доброволна индивидуална сметка на членот по известувањето од Агенцијата дека членот немал доброволна индивидуална сметка.

4.1.4. Постапка за премин од еден во друг доброволен пензиски фонд на член кој склучил договор за членство

Едно лице може да премине од еден во друг доброволен пензиски фонд само со склучување на договор за членство со новото друштво и со префрлување на средствата од една на друга индивидуална сметка. Преносот на средствата од една на друга сметка не може да се изврши доколку постојното друштво одбие да го изврши тој пренос, и тоа од следниве причини:

- Ако лицето не е член на постојниот пензиски фонд
- Ако тоа лице има поднесено повеќе барања за премин

Постојното друштво испраќа писмено известување до идното друштво за тоа дали го прифаќа или го одбива преминот. Доколку постојното друштво го прифати преминот, во тој случај членот има обврска да плати надомест за премин. Откако членот ќе ги изврши сите обврски за премин, тогаш постојното друштво врши пренос на средствата и податоците за членот во идниот доброволен пензиски фонд. Членството во новиот доброволен пензиски фонд започнува да се смета од датумот на пренос на средствата на сметката на членот.

4.2 Начин на евиденција на членовите на доброволен пензиски фонд

Друштвата кои управуваат со доброволни пензиски фондови водат постојана евиденција за членството во тие фондови. Овие друштва

доставуваат податоци до Агенцијата за промени во членството. Ако Агенцијата по проверката на овие податоци утврди дека постои незаконитост, тогаш може да го задолжи друштвото да го раскине договорот за членство поради следниве причини:

- лицето ги исполнило условите за старосна и инвалидска пензија;
- лицето ги повлекло средствата;
- лицето наполнило 70 години;
- едно лице склучило договор за членство со две или повеќе друштва;
- членот е учесник во две професионални пензиски шеми и др.

4.3 Прекугранично членување во доброволен пензиски фонд

Освен осигурител (работодавач или здружение на граѓани) со седиште во Република Македонија, може да има и осигурител со седиште во земја-членка на Европската унија. Тој осигурител може да организира и финансира професионална пензиска шема во доброволните пензиски фондови во Република Македонија. Друштвото за управување со доброволен пензиски фонд кое сака да ја прифати професионалната пензиска шема треба да ја извести Агенцијата. Постои и обратна ситуација - кога седиштето на осигурителот наместо во земја-членка на Европската Унија, да е во Република Македонија. Во тој случај овој осигурител организира и финансира професионална пензиска шема управувана од друштво овластено за управување со пензиска шема во земја-членка на ЕУ.

5.НАДОМЕСТОЦИ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО СРЕДСТВАТА НА ПЕНЗИСКИОТ ФОНД

Постојат неколку вида на надоместоци за управување со средствата на пензискиот фонд. Тие надоместоци ги наплатува друштвото за управување со пензиските фондови. Овие надоместоци треба да бидат јасно и транспарентно

дефинирани сè со цел постојните и идните членови на пензискиот фонд да можат да ги разберат. Постојат следниве видови надоместоци, и тоа:

- надоместок од управување со средствата на пензискиот фонд;
- надоместок од уплатен придонес;
- надоместок кој се наплаќа доколку еден член се одлучи да премине од еден во друг фонд, и тоа пред истекување на дванаесет месеци од членството во фондот.

Овие надоместоци се изразуваат процентуално. Постојат случаи кога еден член не е обврзан да плати надоместок за премин, и тоа ако членот го напуштил работното место и се префрлил да работи кај друг работодавач и ако е започната постапка за повлекување на дозволата за работа на друштвото кое управува со пензискиот фонд. Постои еднаква примена на надоместоците за членовите кои за ист временски период се членови на пензискиот фонд. Друштвата за управување со пензиските фондови не смеат да вршат дискриминација во однос на надоместоците кои ги напаќаат. Ова е многу важно бидејќи има цел да привлече членство на одредена група луѓе кои имаат помали примања и кои сакаат да се осигураат во доброволен пензиски фонд. За секоја измена на надоместоците, без оглед дали е за зголемување или намалување на истите, друштвото мора да ги извести сите членови на пензискиот фонд. Друштвото кога има намера да ги зголеми надоместоците треба да ги извести сите членови на пензиските фондови и тоа најмалку 180 дена пред нивното воведување. Освен надоместоците кои ги плаќаат друштвата, постојат и надоместоци кои се плаќаат од сметките на пензискиот фонд, а тоа се трансакционите провизии. Доколку овие трансакциони провизии ги плаќаат друштвата, а не фондовите, тогаш во тој случај друштвата би правеле мал број на трансакции за пензискиот фонд

5.1 Надоместок за премин на член од еден во друг пензиски фонд

Доколку еден член премине од еден во друг пензиски фонд, во тој случај друштвото за управување со пензиските фондови го определува надоместокот за премин од постојниот во идниот пензиски фонд.³⁶

Во случај кога еден член преминува од постоечки задолжителен пензиски фонд во иден задолжителен пензиски фонд тогаш Друштвото за управување со задолжителни пензиски фондови односно Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови го определува надоместокот за премин врз основа на бројот на денови од кога членот се стекнал со статус на член во постојниот задолжителен пензиски фонд па сè до крајниот рок до кој членот треба да достави формулар и доказ за платен надоместок до Агенцијата. Но при премин на еден член од постоен во иден доброволен пензиски фонд, Друштвото за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови, односно Друштвото за управување со доброволен пензиски фонд го определува надоместокот за премин врз основа на бројот на денови од кога членот се стекнал со статус на член во постојниот доброволен пензиски фонд до датумот на потпишување на договорот за членство со идниот доброволен пензиски фонд. Износот на надоместок за премин од еден во друг задолжителен фонд е различен од износот на надоместок за премин од еден во друг доброволен пензиски фонд. Кај преминот од еден во друг задолжителен пензиски фонд, бројот на денови врз основа на кои се определува надоместокот за премин е поголем, за разлика од бројот на денови врз основа на кои се определува надоместокот за премин од еден во друг доброволен пензиски фонд. Надоместокот за премин од еден во друг пензиски фонд го плаќа членот кој преминува, а не пензиското друштво кое управува со пензиските фондови.

³⁶ Зошто членот да плаќа надомест за премин? Зошто друштвото го плаќа надоместокот само за оние кои биле членови пократко од една година?

5.2. Пренос на средства од една на друга индивидуална сметка

Средствата од една доброволна индивидуална сметка се пренесуваат на друга доброволна индивидуална сметка во случај кога еден член ќе премине од еден доброволен пензиски фонд во друг, и тоа со склучување на договор за членство.

Средствата од доброволна индивидуална сметка на членот во постојниот доброволен пензиски фонд во идниот доброволен пензиски фонд ги пренесува друштвото кое управува со постојниот доброволен пензиски фонд, и тоа наредниот ден од доставувањето на известувањето и доказот.

Овде средства се пренесуваат на првиот датум на пренос кој следи по датумот на вклучување во професионална пензиска шема во новиот доброволен пензиски фонд.

Средствата се пренесуваат на првиот датум на пренос по барањето на членот за пренос на неговите средства. Доколку членот не побара пренос на средствата од професионална на доброволна индивидуална сметка во рок од 90 дена од престанокот на работниот однос или членството во здружението на граѓани, а има доброволна индивидуална и професионална сметка, тогаш друштвото кое управува со тој доброволен пензиски фонд ги пренесува тие средства, и тоа по првиот датум на пренос кој следи по изминување на рокот од 90 дена од престанокот на работниот однос или членството во здружението на граѓани.

Овде преносот на средства се врши на првиот датум на пренос кој следи по отворањето на сметката.

Доколку членот на доброволен пензиски фонд има професионална сметка во тој случај друштвото ги пренесува средствата од едната на другата професионална сметка, и тоа наредниот ден по вклучувањето во новата професионална пензиска шема. Освен пренос на средствата од ист вид, на сметка може да се врши и пренос на средствата од различен вид на сметка. Како, на пример, средствата од професионална сметка може да се пренесат на доброволна индивидуална сметка и тоа на првиот датум на пренос кој следи по барањето на членот за пренос. Доколку членот не побара пренос на

средствата од професионална на доброволна индивидуална сметка во рок од 90 дена од престанокот на работниот однос или членството во здружението на граѓани, а има доброволна индивидуална и професионална сметка, тогаш друштвото кое управува со тој доброволен пензиски фонд ги пренесува тие средства, и тоа по првиот датум на пренос кој следи по изминување на рокот од 90 дена од престанокот на работниот однос или членството во здружението на граѓани.

За разлика од претходниот случај, доколку членот нема доброволна индивидуална сметка во доброволниот пензиски фонд, а има професионална сметка, друштвото кое управува со доброволниот пензиски фонд извршило пренос на средствата, но на првиот датум на пренос кој следи по добивањето на информацијата од Агенцијата за идниот доброволен пензиски фонд во кој членот има доброволна индивидуална сметка.

Овде преносот на средства се врши на првиот датум на пренос кој следи по потпишување на договорот за организирање и финансирање на професионална пензиска шема помеѓу друштвото кое управува со идниот доброволен пензиски фонд и осигурителот.

Овде преносот на средства се врши на првиот датум на пренос кој следи по изборот на професионалната пензиска шема. Друштвото кое управува со постојниот доброволен пензиски фонд во идниот доброволен пензиски фонд освен средствата ги пренесува и податоците од професионалната и доброволната индивидуална сметка.

6. РАБОТЕЊЕ СО СМЕТКИ И ПРОЦЕНКА НА СРЕДСТВАТА НА ДОБРОВОЛЕН ПЕНЗИСКИ ФОНД

Придонесите во доброволното капитално финансирано пензиско осигурување се дефинирани и врз основа на нив работи третиот столб. Идниот пензиски надомест на членот на доброволниот пензиски фонд зависи од износот кој се акумулира на неговата сметка.

Вредноста на средствата на пензискиот фонд ги определува пензиското друштво кое управува со тој фонд. Сите информации поврзани со проценката

на средствата на пензискиот фонд ги чува пензиското друштво и по барање на Агенцијата ги доставува на располагање. Проценка на средствата на пензискиот фонд пензиското друштво врши секој ден. Пензиското друштво ја известува Агенцијата по електронски пат за вредноста на средствата, нето средствата и сметководствената единица. Доколку Агенцијата утврди дека пензиското друштво при проценка на вредноста на средствата користело неточна цена за хартија од вредност, во тој случај до 15:00 часот истиот работен ден пензиското друштво треба да достави нова вредност на средствата, нето средствата и сметководствената единица на пензискиот фонд.

7. ИНВЕСТИРАЊЕ НА СРЕДСТВАТА НА ДОБРОВОЛЕН ПЕНЗИСКИ ФОНД

Средствата на пензиските фондови треба да бидат инвестирани правилно и тоа на начин кој ќе обезбеди зачувување и зголемување на вредноста на вложените средства за староста. Доколку средствата на пензиските фондови се инвестирани во средства со поголем пазарен ризик, тогаш би била загрозувана благосостојбата на членовите на пензиските фондови. Друштвата треба средствата да ги инвестираат на начин кој ќе донесе највисок принос единствено во полза на членовите и пензионираниите членови на доброволниот пензиски фонд.

Трансакциите треба да се извршуваат на регулирани секундарни пазари и пазари за кои постои дозвола за работа од овластени регулаторни тела. Агенцијата го пропишува максималниот износ на средства, но не и минималниот износ на инвестирање на средства. Максималниот износ на средства се оние средства кои можат да се инвестираат во една компанија и средства кои можат да се инвестираат во еден инструмент. Не го пропишува минималниот износ на средства заради спречување директно мешање во работењето на друштва кои управуваат со пензиските фондови. Постојат средства кои не смеат да се инвестираат во одредени видови на инструменти.

Средствата на пензискиот фонд друштвото не смее да ги продава на самото себе и на поврзани лица со него. Со цел да се спречи намерно

купување или продавање на хартии од вредност од средствата на фондот, се воведени забрани кои се однесуваат на издавање на заеми, купување и давање на гаранции од средствата на фондот. Доброволните пензиски фондови имаат значајно влијание на македонскиот пазар на капитал поради големината на средствата со кои овие фондови располагаат. Фондовите имаат доверливи информации. Оние лица кои имаат пристап до овие информации должни се да ги чуваат строго доверливо и да не ги злоупотребуваат таквите податоци за цели спротивни на интересите на членовите на пензиските фондови. Управувањето со средствата на пензиските фондови е најзначајна функција и неа ја извршуваат физички или правни лица од друштвото за управување со пензиски фондови кои имаат искуство и докажан кредибилитет. Друштвото кое управува со доброволниот пензиски фонд може управувањето да го довери и на лица надвор од друштвото, и тоа во случај кога е дадена можноста за инвестирање надвор од земјата. Значи оваа функција ја вршат странски менаџери на средства кои имаат големо искуство во управувањето. Сето ова се случува поради големината на странскиот пазар. (Секое друштво кое управува со доброволен пензиски фонд треба да има пишани документи за стратегијата за инвестирање на средствата, за принципите за инвестирање и за политиката за инвестирање за период од минимум 3 години. Овие документи треба да бидат предмет на постојано ревидирање и надополнување. Во овие пишани документи треба да се наведе како ќе се управува со ризиците кои се поврзани со планираниот принос, методите за мерење на ризикот од инвестирањето и стратешката локација на средствата.) Во случај на премин на член од еден во друг пензиски фонд, фондот треба да исплати поголема сума на пари, но доколку за таа цел се продадат добрите инвестиции, ќе се загрозат интересите на останатите членови во фондот. Поради оваа причина друштвото кое управува со пензискиот фонд се заложува во име и за сметка на доброволниот пензиски фонд.

8. ПЕНЗИСКИ НАДОМЕСТОК ОД ЗАДОЛЖИТЕЛНО КАПИТАЛНО ФИНАНСИРАНО ПЕНЗИСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Доколку едно лице кое е член на пензискиот фонд стекне право на пензија, може да избере пензијата да ја користи како:

- а) доживотен непосреден ануитет
- б) програмирани повлекувања
- в) привремени програмирани повлекувања во комбинација со доживотен одложен ануитет³⁷

Доживотниот непосреден ануитет треба да биде фиксен, усогласен со трошоци на живот или со учество во добивката. Ануитетот е гарантиран со времетраење од 240 месеци. Корисникот на пензија во тој случај определува корисник во случај на негова смрт кој ќе го користи ануитетот до крајот на тој период. Друштвото за управување со задолжителен пензиски фонд месечно ќе ги исплатува програмираните повлекувања, но не подоцна од 25-ти во месецот за претходниот месец. Исплатата ќе се врши со пренос на средствата на трансакциска сметка на пензионираниот член. Првото пресметување на висината на исплатата на програмираните повлекувања се врши на денот на остварување на правото на пензија. Повторно пресметување на висината на исплатата на програмираните повлекувања се врши на секои 12 месеци. Доколку дојде до искористување на средствата од индивидуалната сметка, исплатата на програмираните повлекувања се прекинува. Член на задолжителен пензиски фонд може да го повлече целиот износ од неговата сметка кога ќе стекне право на старосна пензија. Исто така, член на задолжителниот пензиски фонд може да го повлече целиот износ од неговата индивидуална сметка и во случај кога нема да стекне право на старосна пензија поради тоа што нема исполнето пензиски стаж од најмалку 15 години.

³⁷ Член 3 од Закон за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување „Службен весник на Република Македонија“, бр. 11/2012

Едно лице односно осигуреник кој е член на вториот столб, а има остварено право на инвалидска пензија, износот на акумулираните средства на сметката на тој член се пренесуваат во Фондот на ПИОМ. Според тоа инвалидската пензија на тој член се исплаќа од Фондот на ПИОМ. Член на вториот столб кој има право на инвалидска пензија може да избере наместо таа пензија да користи пензиски ануитет или програмирано повлекување, и тоа во случај доколку средствата на сметката се повеќе од износот потребен за исплата на инвалидска пензија. Доколку едно лице е член на вториот столб и тоа лице има право на семејна пензија, а настапи смрт на тоа лице, вкупниот износ на акумулирани средства на сметка се пренесува во Фондот на ПИОМ. Во тој случај семејната пензија се исплаќа од Фондот на ПИОМ. Корисникот на семејна пензија може да избере наместо исплата на таа пензија да користи пензиски ануитет или програмирано повлекување, и тоа во случај кога средствата на сметката се повеќе од износот потребен за исплата на семејна пензија.

Предвидени се и случаи во кои се врши исплата на средства од индивидуалната сметка на членот, а притоа да нема остварување право на пензија:

- кога починатиот член на задолжителен пензиски фонд нема членови на семејството кои имаат право на семејна пензија, тогаш средствата на сметката на тој член стануваат дел на оставинската маса на оставителот и со нив се постапува согласно со законот за наследување

- кога член на задолжителен пензиски фонд нема да стекне право на старосна пензија според Законот за пензиско и инвалидско осигурување поради тоа што нема навршено пензиски стаж од најмалку 15 години, може да купи месечен пензиски ануитет доколку износот на ануитет е еднаков или поголем од 40% од најнискиот износ на пензија, а доколку пресметаниот износ на пензискиот ануитет е помал од 40% од најнискиот износ на пензија, задолжителниот пензиски фонд на членот наеднаш ќе му ги исплати акумулираните средства на неговата сметка. Купување на пензиски ануитет и исплата на вкупните акумулирани средства во овие случаи може да се изврши по навршување на 65 години.

9. ПЕНЗИСКИ НАДОМЕСТОК ОД ДОБРОВОЛНО КАПИТАЛНО ФИНАНСИРАНО ПЕНЗИСКО ОСИГУРУВАЊЕ

На осигуреници кои биле членови на задолжително пензиско инвалидско осигурување и на оние осигуреници кои не биле опфатени со него може да им се исплаќаат дополнителни пензии. Право на пензиски надоместок од доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, член на доброволниот пензиски фонд може да стекне најрано 10 години пред возраста за стекнување на право на старосна пензија.³⁸ Членот е должен да го направи својот избор најдоцна до 70 години возраст. Постојат 4 алтернативни решенија за исплата на пензија, и тоа: купување на пензиски ануитет, програмирано повлекување од пензискиот фонд, исплата на вкупниот износ еднократно или во повеќе наврати и комбинација од претходните три алтернативи. Износот кој стои на сметката на членот при неговото пензионирање се користи за да се купи пензиски ануитет со што се дава правото на членот за избор на различни видови ануитети, како на пример семејни, доживотни, гарантирани и други. Од фондот во кое лицето било член на денот на пензионирањето може да се повлекуваат месечни рати, и тоа од насобраните средства. Програмираните повлекувања немаат функција на доживотно осигурување.

Доколку член на фондот почине, средствата на сметката се наследуваат, односно стануваат дел од оставинската маса на оставителот. Во случај кога кај член ќе биде утврдено општа неспособност за работа без оглед на возраста, може да избере една од можностите за пензиски надоместок.

³⁸ Зошто постои граница за подигање на заштедата? Тоа треба да се остави на самите членови да одлучат во кој момент ќе ја подигнат својата заштеда без да бидат ограничени во нешто што им припаѓа ним, во нешто што е дел од нивниот личен имот. Доколку самите тие не одлучуваат за подигање на надоместокот, се доаѓа до заклучок дека средствата не се нивен личен имот.

VII ДЕЛ

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Генерална хипотеза на овој магистерски труд е Пензискиот систем на Република Македонија и тоа со акцент на застапеноста на третиот пензиски столб во општините во Југоисточна Македонија.

Посебни хипотези се:

1. Застапеноста на третиот пензиски столб во општините во Југоисточна Македонија според полот и возраста на членовите.

2. Застапеноста на третиот пензиски столб во општините од Југоисточна Македонија според условите за членство, начинот на стекнување членство и висината на придонеси за членство.

За спроведување на нашето истражување беа користени следниве методи: метод на опсервација, квантитативен метод, квалитативен метод, метод на анализа и синтеза, метод на интервју и прашалник и метод на студија на случајот.

Во делот за истражувањето направивме кратка анализа на договорите за членство во доброволните пензиски фондови, спроведовме анкета и на крај ги сумиравме резултатите од спроведеното истражување.

1. ДОГОВОР ЗА ЧЛЕНСТВО ВО ДОБРОВОЛЕН ПЕНЗИСКИ ФОНД

Со договорот за членство во доброволен пензиски фонд се регулираат односите помеѓу друштвото од една страна и физичкото лице од друга страна. Договор за членство може да склучи уплаќач (лице кое во име и за сметка на друго лице уплаќа придонес) и друштвото.

Секој договор за членство во доброволен пензиски фонд има:

- единствен број кој го определува друштвото; тој број се состои од десет цифри; Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско

осигурување ги определува првите две цифри со кои се идентификува секој пензиски фонд

- ден на склучување на договорот
- место на склучување на договорот
- време на склучување на договорот
- назив на друштвото
- адреса на друштвото

- име презиме на агентот бидејќи друштвото за управување со доброволен пензиски фонд го претставува агент, кој има задача да го провери идентитетот на лицата кои склучуваат договор за членство

- регистарски број
- име презиме на членот
- адреса на членот
- матичен број на членот

- идентификациски број; доколку е странец - датум, место на раѓање, пол, адреса, контакт телефон и електонска пошта

- име, презиме, адреса и матичен број на лицето кое уплаќа придонес за членот

- предмет на договорот
- правата и обврските за двете договорни страни

Откако едно лице ќе склучи договор за членство, се стекнува со статут член на доброволен пензиски фонд. Во самиот договор за членство е определен износот за членство и рокот за уплата на придонесот. Рок за уплата на придонесот е 5 дена по потпишувањето на договорот. Членот во доброволниот пензиски фонд слободно ја одредува висината на износот кој ќе

го уплаќа. Оваа одредба од договорот остава слобода на членот и не поставува никакви ограничувања.

Во договорот за членство треба да се наведе нова одредба која ќе се однесува на возраста за членство во доброволниот пензиски фонд. Во оваа одредба да се наведе дека член на доброволен пензиски фонд треба да биде лице кое се стекнало со деловна способност односно со 18 години. Да не се поставува граница од 70 години, бидејќи некои луѓе живеат подолго и имаат доволно средства да плаќаат до крајот на животот.

Во договорот за членство постои одредба која гласи:

Член на доброволен пензиски фонд кој сака да премине во друг доброволен пензиски фонд треба да потпише нов договор за членство со друштвото кое управува со идниот доброволен пензиски фонд, по што пополнува формулар за согласност за премин добиен од идното друштво, плаќа надоместок за премин и го доставува до постојното друштво. Членот стекнува својство на член во идниот пензиски фонд на датумот на пренос на средствата во тој фонд.³⁹

Првиод дел од оваа одредба е добро формулирана - секогаш при ново членство мора да постои нов договор. Забелешките се однесуваат на вториот дел од одредбата кој се однесува на плаќањето надоместок за премин. Надоместок за премин не треба да плаќа членот, туку тоа треба да биде обврска на друштвото. Овој вид осигурување е доброволно, што значи дека едно лице може да биде член само по негова желба, но со наметнувањето дополнителни трошоци голем број на лица одбегнуваат да станат членови поради стравот од воведување трошоци за кои тие не се економски спремни да ги подмират. Друштвото со наметнувањето на обврската на членовите да плаќаат надомест за премин на некој начин ги оградува да бидат членови само во тој доброволен пензиски фонд со кој тоа управува, од причина што постојат ситуации кога членот нема да биде во можност да плати надомест за премин и по автоматизам си останува член во тоа друштво.

²⁶ Член 3 од Договорот за членство во доброволен пензиски фонд

Наредната одредба од договорот се однесува на времето на отворање на индивидуална сметка и тоа по првата уплата на придонесот. Во оваа одредба е наведено дека средствата на членот друштвото ќе ги инвестира само во негова полза, ќе применува висок степен на грижа и редовно ќе го информира за состојбата на неговата сметка, што е сосема во ред.

Со договорот за членство се гарантира заштитата на личните податоци на членот или уплатачот на придонес.

Во самиот договор постои одредба која прави дискриминација на членовите. Таа одредба гласи:

Друштвото има право да ги наплатува единствено следниве надоместоци:

а) надоместок од придонесите во висина од 3,8% од уплатените придонеси во доброволен пензиски фонд

б) месечен надоместок во висина од 0,1% од вредноста на нето средствата на доброволниот пензиски фонд, за покривање на трошоците на друштвото кое управува со доброволниот пензиски фонд и

в) надоместок во случај на пренос на средствата во друг доброволен пензиски фонд, под услов членот кој преминува да бил член во постојниот доброволен пензиски фонд пократко од една година пред да премине во идниот фонд.⁴⁰

Друштвото не треба да врши дискриминација на членовите според времето за членство, туку треба да се однесува еднакво спрема сите членови. Оваа одредба треба да се измени во делот на плаќањето на надоместок за премин наместо за член кој во постојниот доброволен

⁴⁰ Член 6 од Договорот за членство во доброволен пензиски фонд

пензиски фонд бил пократко од една година пред да премине во идниот фонд. Таму треба да стои “за сите членови кои преминуваат од еден во друг доброволен пензиски фонд”.

Одредбата од договорот која се однесува на *уплати на доброволна индивидуална сметка не може да се вршат за лице кое навршило 70 години* повторно става ограничување на возраста. Како што претходно напоменаваме, оваа возрасна граница не треба да постои.

Да се додаде нова одредба која ќе се однесува на стекнување на правото на пензиски надомест. Во Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување е наведено:

Член на доброволен пензиски фонд стекнува право на пензиски надоместок од доброволно капитално финансирано пензиско осигурување најрано десет години пред возраста за стекнување на право на старосна пензија согласно со Законот за пензиското и инвалидското осигурување. ⁴¹

На оваа одредба треба да се направат измени - наместо да постои ограничување, членовите на доброволен пензиски фонд да може да го повлечат пензискиот надоместок кога тие самите ќе одлучат.

Во договорот за членство треба да се додаде нова одредаба која ќе се однесува за раскинување на договорот. Во оваа одредба треба да се наведе дека членот или уплаќачот имаат право еднострано да го раскинат договорот, но не и друштвото кое управува со пензискиот фонд.

Исто така треба да се наведе дека овој договор престанува во два случаи:

- при смрт на членот и

⁴¹ Член 143 ст. 1 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 7/2008

- кога по сопствена волја членот премине во друго пензиско друштво

Во случај на смрт на членот и пензионираниот член, автоматски неговата пензија ја преземаат неговите законски наследници.

Во случај на премин, му се префрлаат средствата на новата индивидуална сметка.

Договорот за членство во доброволен пензиски фонд треба да биде потпишан од договорните страни и треба да биде составен во три оригинални примероци.

2. ДОГОВОР ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ПЕНЗИСКА ШЕМА

Договор за организирање и финансирање професионална пензиска шема потпишува работодавачот или здружение на граѓани со претставник на вработените или членовите. Вработениот или членот за да учествува во професионална пензиска шема потпишува изјава за согласност за учество во таа шема.

Секој договор за професионална пензиска шема има:

- единствен број кој го определува друштвото; тој број се состои од десет цифри; Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување ги определува првите две цифри со кои се идентификува секој пензиски фонд

- назив на друштвото
- адреса на друштвото
- име и презиме на лицето кое го застапува друштвото
- назив на работодавачот
- име и презиме на лицето кое го застапува

- управител со даночен број
- матичен број
- контакт телефон
- електронска пошта
- ден на склучување на договорот
- предмет на договорот
- правата и обврските за двете договорни страни

Во една од одредбите во договорот е наведено дека по првата уплата на придонес за лицето кое учествува во професионална пензиска шема, друштвото отвора професионална сметка. По отворањето на професионална сметка, учесникот на професионална пензиска шема станува член на доброволниот пензиски фонд.

Во договорот за професионална пензиска шема се наведени податоците што треба да ги содржи професионалната сметка, и тоа:

- име и презиме на членовите на доброволниот пензиски фонд, единствен матичен број (ЕМБГ), идентификациски број доколку членот е странец, ден, месец и година на раѓање, место на раѓање (општина, држава), пол, постојано живеалиште и адреса, адреса за кореспонденција и контакт телефон.⁴²

Договорот за професионална пензиска шема содржи одредби кои се однесуваат на информирање на членовите на доброволните пензиски фондови за состојбата на нивната сметка, и тоа еднаш годишно друштвото доставува податоци до секој член, а може тоа да го стори и кога членовите на фондот ќе го побараат тоа.

⁴²Член 2 од Договор за професионална пензиска шема

Во самиот договор е наведен износот на надоместоци кои треба да ги плати осигурителот.

Според овој договор осигурителот има обврска до друштвото да достави листа на учесници во професионална пензиска шема, потврда за вкупниот број на вработени, известување за извршената уплата и известување за секоја настаната промена. Со самото потпишување на овој договор осигурителот потврдува дека сите лица на листата на учесници се и вработени кај осигурителот.

Во самиот договор постои одредба која гласи:

Средствата од сметката на членовите на доброволен пензиски фонд се дел од нивниот личен имот.

Средствата од сметката на членовите на доброволен пензиски фонд не може да се користат во постапка на порамнување или стечај, ниту пак да се даваат во залог, асигнација или да се пренесуваат во полза на трети лица, освен кога тоа е изречно допуштено со закон.⁴³

На кој начин средствата се дел од нивниот личен имот?

Вториот дел од оваа одредба добро нагласува во кои случаи не може да се користат средствата од сметката на членовите на доброволниот пензиски фонд. Во одредени случаи можеби треба да се остави слобода на одлучување на членот за тоа дали ќе ги пренесе средствата во полза на трети лица или не. Во врска со оваа прашање и Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување поставува ограничувања.

Учесник во професионална пензиска шема стекнува право на пензиски надоместок од доброволно капитално финансирано пензиско осигурување најрано десет години пред возраста за стекнување на право на старосна пензија согласно со Законот за пензиското и инвалидското осигурување.⁴⁴

⁴³Член 8 од Договор за професионална пензиска шема

⁴⁴Член 9 од Договор за професионална пензиска шема

На оваа одредба треба да се направат измени - наместо да постои ограничување, членовите на доброволен пензиски фонд да може да го повлечат пензискиот надоместок кога тие самите ќе одлучат.

Членството во професионална пензиска шема не престанува доколку повеќе не се уплаќаат придонеси. Во врска со престанокот треба да се наведе во кои случаи може да престане учеството во професионална пензиска шема:

- престанок на работниот однос или престанок на членство во здружението на граѓани
- укинување на професионална пензиска шема

Во Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување постои одредба која гласи: *Осигурител може да определи кои вработени или членови можат да учествуваат во професионалната пензиска шема и да ја определи стапката на придонес која ќе ја уплаќа за секој од нив. Здружение на граѓани кое организирано професионална пензиска шема може да определи дека негов член може да учествува во професионалната пензиска шема само доколку членот финансиски учествува во покривање на трошоците на здружението поврзани со професионалната пензиска шема.*⁴⁵

На оваа одредба треба да се извршат измени во однос на определување на членовите кои може да учествуваат во професионална пензиска шема и во однос на определување на стапката на придонес која ќе се уплаќа. Овде треба да се остави слобода на одлучување на самите членови, а не во нивно име да одлучува осигурителот или работодавачот, бидејќи праксата покажала дека работодавачите при изборот на вработени за членови во доброволното пензиско осигурување правеле дискриминација по однос на економскиот статус, односно правеле делба на богати и сиромашни.

⁴⁵ Член 86 ст. 1 и ст. 2 од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на РМ“, бр. 7/2008

Договорот за членство во професионална пензиска шема треба да биде потпишан од договорните страни и треба да биде составен во четири оригинални примероци.

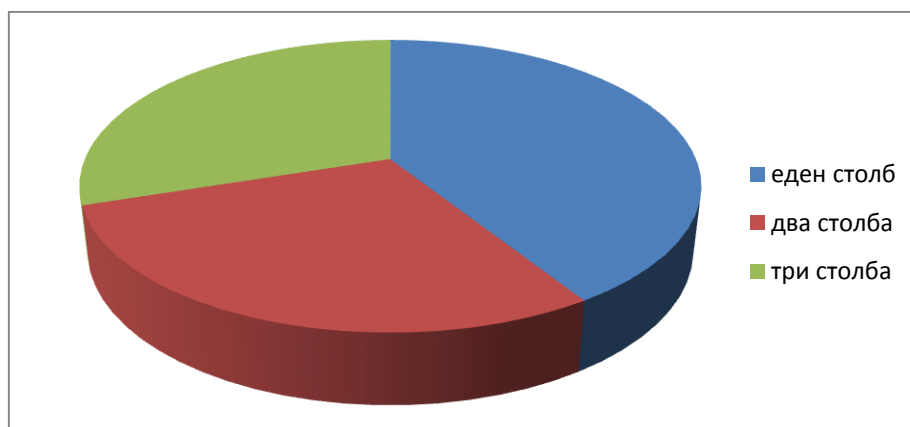
3. РЕЗУЛТАТИ ОД СПРОВЕДЕНАТА АНКЕТА

За да се утврди колку населението од Југоисточна Македонија е запознаено со Доброволното капитално финансирано пензиско осигурување, спроведовме анкета. Анкетирањето беше спроведено со помош на анкета составена од 15 анкетни прашања од отворен и затворен тип. Со анкетата беа опфатени 150 лица од различни општини од Југоисточна Македонија. Изборот на анкетираниите лица беше случаен, кој овозможи да се создаде определена констатација за познавањето и за примената на доброволното капитално финансирано пензиско осигурување во општините од Југоисточна Македонија. Дел од анкетираниите лица беа членови на еден од доброволните пензиски фондови, но поголем дел не припаѓаа на ниту еден доброволен пензиски фонд.

Првото прашање од анкетираниот лист се однесува на познавањето на структурата на македонскиот пензиски систем. По однос на првото прашање „Дали знаете каква е структурата на пензискиот систем?“, 41% од анкетираниите лица одговориле дека пензискиот систем се состои од еден столб, а 29% од два столба. Мал е бројот на лица кои имаа познавање за тоа дека пензискиот систем се состои од три столба, и тоа само 30%. За тростолбниот пензиски систем најмногу познавање има младото население од општините од Југоисточна Македонија. Непознавањето на структурата на пензискиот систем произлегува од недоволната информираност на населението.

Графикон 6. Обработка на одговорите на првото прашање од анкетниот лист

Chart 6. Processing responses of 1th issue of the questionnaire

Второто прашање се однесува на познавањата за капитално финансирање. На прашањето „Дали знаете што е тоа капитално финансирање?“, голем број од анкетираниите лица одговориле дека немаат познавање за овој вид на финансирање. Бројот на лица кои се запознаени со ваквиот вид на финансирање е многу мал. Од вкупниот број на анкетирани лица само 30% одговориле дека добро се запознаени со капиталното финансирање, а 70% одговориле дека немаат познавање за овој вид на финансирање. Најмногу позитивни одговори дадоа анкетираниите лица од општина Струмица и општина Гевгелија.

На третото прашање 27% од анкетираниите лица одговориле дека добро се запознаени со доброволното капитално финансирано пензиско осигурување. Другите 73% одговориле дека не се запознаени со доброволното капитално финансирано пензиско осигурување. Која е причината за тоа? Дали причината треба да се бара во фондовите поради недоволна информираност од нивна страна или, пак, во системот на кој функционира целиот пензиски систем.

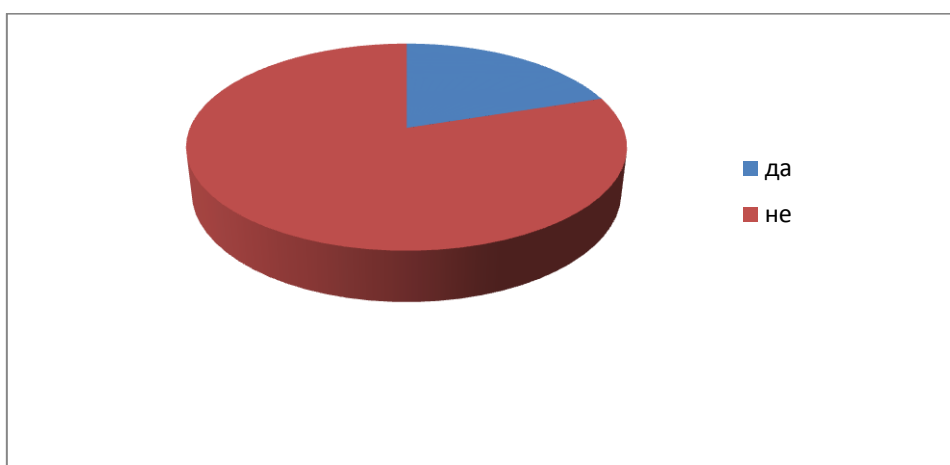
Натаму во анкетниот лист следува прашањето „Дали знаете дека покрај пензијата, од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија можете да остварувате и дополнителни заштеди?“, каде што 30% од

анкетираните лица одговориле дека знаат за дополнителното штедење, а остатокот од 70% одговориле дека немаат познавање за дополнителното штедење. Во општините од Југоисточна Македонија сè уште владее старата традиција дека пензија може да се добие само од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и тоа само врз основа на пензиски стаж и старост.

На наредното прашање „Дали сте член во доброволното капитално финансирано пензиско осигурување?“, 20% одговориле позитивно, 80% одговориле негативно. Коментар на анкетираните лица кои не се членови во доброволниот пензиски фонд беше дека овој вид на осигурување е за богатите луѓе.

Графикон 7. Обработка на одговорите на петтото прашање од анкетниот лист

Chart 7. Processing answers of 5th issue of the questionnaire

На шестото прашање 13% од анкетираните лица одговориле дека со членство се стекнале врз основа на договор за членство, 7% врз основа на професионална пензиска шема организирана од нивниот работодавач.

Седмото прашање се однесува на тоа кои се банки-чувари на имот. По однос на ова прашање, поголем дел од анкетираните лица одговориле дека Тутунска банка и Комерцијална банка се банки-чувари на имот. Но има и такви

кои одговориле дека ниту една од овие банки не е чувар на имот, што е резултат на нивната недоволна информираност за овој вид на осигурување.

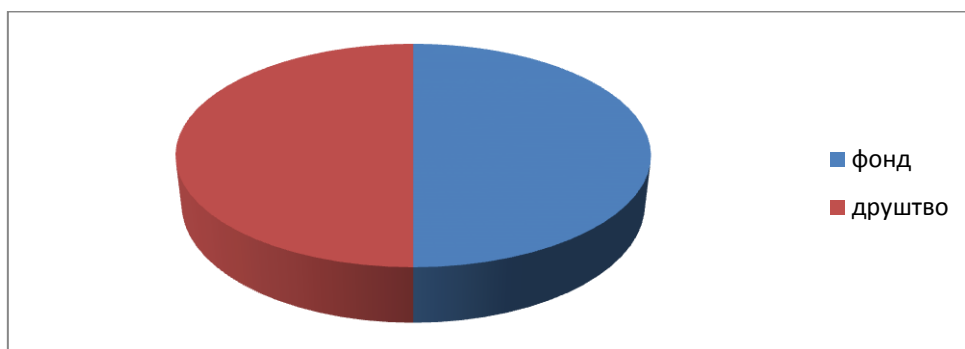
Следното прашање се однесува на трошоците за премин од еден во друг пензиски фонд. Поголем дел од анкетираните лица, и тоа 65%, не се согласуваат за постоење на трошоци за премин. Како причина поради која не се согласуваат за трошоци за премин ја наведоа доброволноста на овој вид осигурување.

На прашањето „Дали мислите дека средствата во доброволните фондовите се во сопственост на членовите?“, 15% од анкетираните лица одговориле дека средствата во доброволните пензиски фондови се во сопственост на членовите, 75% одговориле дека средствата не се во сопственост на членовите. Остатокот од 10% од анкетираните лица одговориле дека немаат познавање за тоа кој е сопственик на средствата.

На следното прашање „Кој управува со средствата на доброволниот пензиски фонд?“, 50% од анкетираните лица одговориле дека самиот фонд управува со средствата, 50% дека друштвото управува со средствата на фондот.

Графикон 8. Обработка на одговорите на десеттото прашање од анкетниот лист

Chart 8. Processing responses of the 10th issue of the questionnaire

На прашањето „Дали според вас секој поединец на возраст од 15 до 70 години може да си дозволи ваков вид на осигурување?“, поголем дел од анкетираните лица одговориле дека според економската состојба во државата секој поединец на возраст од 15 до 70 години не може да си дозволи ваков вид

на осигурување. Но има и такви кои одговориле дека секој може да си дозволи ваков вид на осигурување.

На дванаесеттото прашање „Дали постои ограничен минимум или максимум при уплатата на придонеси во третиот столб?“, поголем дел од анкетираниите лица одговориле позитивно - дека не постои ограничен минимум и максимум при уплатата на придонесите, но има и такви кои одговориле дека мора да постои ограничен минимум и максимум.

Со тринаесеттото прашање се регулира престанокот на уплата на средства во доброволниот пензиски фонд. Од вкупниот број на анкетирани лица, 82% одговориле дека со престанокот на уплата на средства автоматски престанува и членството во доброволниот пензиски фонд, 18% одговориле дека со престанокот на уплата на средства не престанува и членството во доброволниот пензиски фонд.

На прашањето „Дали ја одобрувате старосната граница од 54 години за мажи и 52 години за жени за најрано подигање на заштедената сума?“, дел од анкетираниите лица одговориле дека не одобруваат старосна граница за подигање на заштедената сума, а дел одговориле дека мора да постои старосна граница за подигање на заштедената сума.

Со последното прашање сакаме да утврдиме дали според населението во општините од Југоисточна Македонија треба да постои доброволно осигурување. Позитивен одговор имаат дадено поголем дел од анкетираниите лица, дел од нив имаа истакнато дека тоа е добро од причина што покрај пензијата од првиот столб ќе имаат и дополнителна пензија, но постојат и такви кои го одобруваат доброволното осигурување, но не за себе, туку за идните генерации.

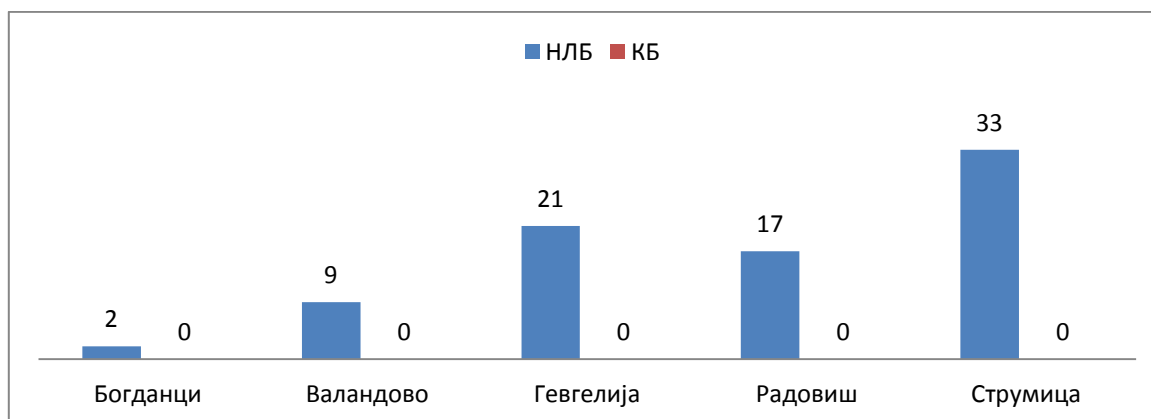
4. РЕЗУЛТАТИ ОД СЕВКУПНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Со цел да се согледа примената на Доброволното капитално финансирано пензиско осигурување во општините од Југоисточна Македонија беше извршено истражување на бројот на членови во двата доброволни пензиски фонда (НЛБ и КБ). Најпрво направивме истражување за одредени години, и тоа за 2009, 2010, 2011 и 2012 година, потоа направивме истражување за бројот на членови според пол. Последниот дел од истражувањето се однесуваше на договорите за членство и професионалните пензиски шеми.

4.1. Членови во доброволните пензиски фондови НЛБ и КБ во општините во Југоисточна Македонија за 2009, 2010, 2011 и 2012 година

Графикон 9. Членови во доброволните пензиски фондови НЛБ и КБ во општините во Југоисточна Македонија за 2009 година

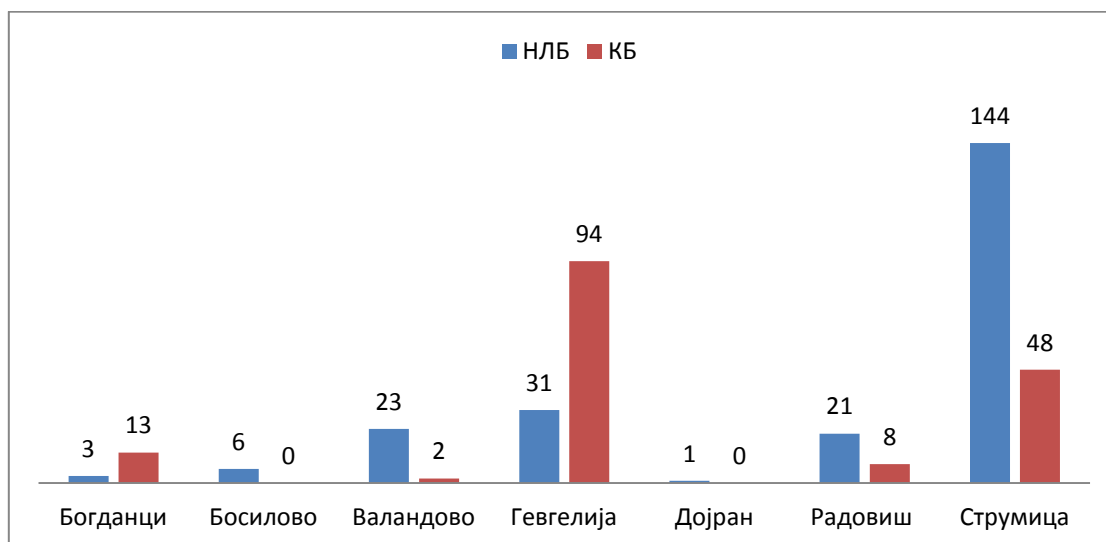
Chart 9. Members in voluntary pension fund NLB and KB in municipalities of southeastern Macedonia for 2009

Од графиконот може да се забележи дека доброволното пензиско осигурување во 2009 година не е застапено во сите општини од Југоисточна Македонија. Во 2009 година во општините од Југоисточна Македонија доброволниот пензиски фонд КБ нема воопшто членови; има членови само во доброволниот пензиски фонд НЛБ, и тоа во: Радовиш 17, Струмица 33, Валандово 9, Богданци 2 и Гевгелија 21.

Графикон 10. Членови во доброволните пензиски фондови НЛБ и КБ во општините во Југоисточна Македонија за 2010 година

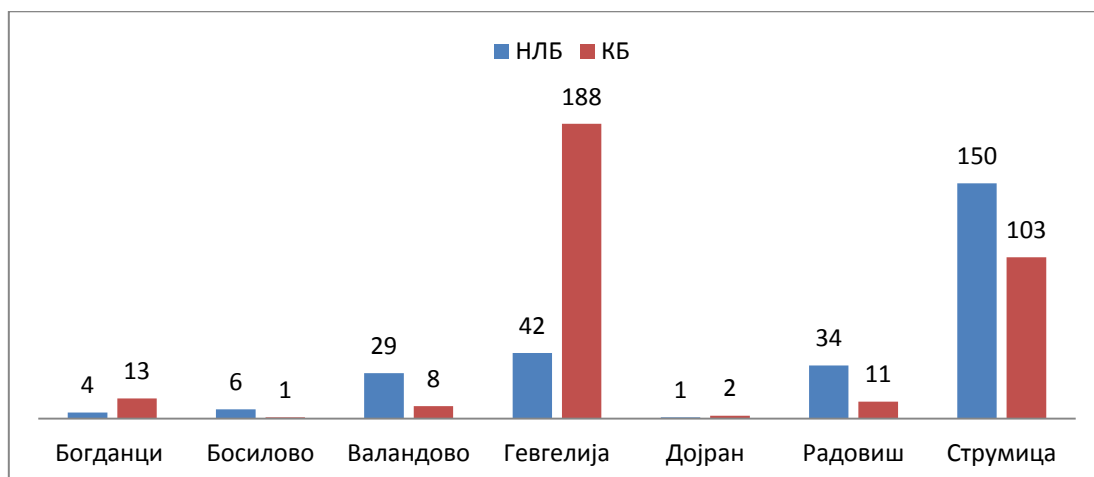
Chart 10. Members in Voluntary Pension Fund NLB and KB in municipalities of southeastern Macedonia for 2010

Од овој графикон може да се забележи дека членови во доброволните пензиски фондови има скоро речиси во сите општини од Југоисточна Македонија. Во споредба со 2009 година каде што немаше воопшто членови во доброволниот пензиски фонд КБ, во 2010 година има членови во овој фонд, но не во сите општини од Југоисточна Македонија. Бројот на членови во доброволниот пензиски фонд НЛБ е поголем во споредба со бројот на членови во доброволниот пензиски фонд КБ. Најмногу членови во доброволниот пензиски фонд НЛБ има во општинина Струмица, а најмалку во општина Дојран. Во доброволниот пензиски фонд КБ најмногу членови има во општина Гевгелија, а најмалку во општина Дојран.

Графикон 11. Членови во доброволните пензиски фондови НЛБ и КБ во општините во Југоисточна Македонија за 2011 година

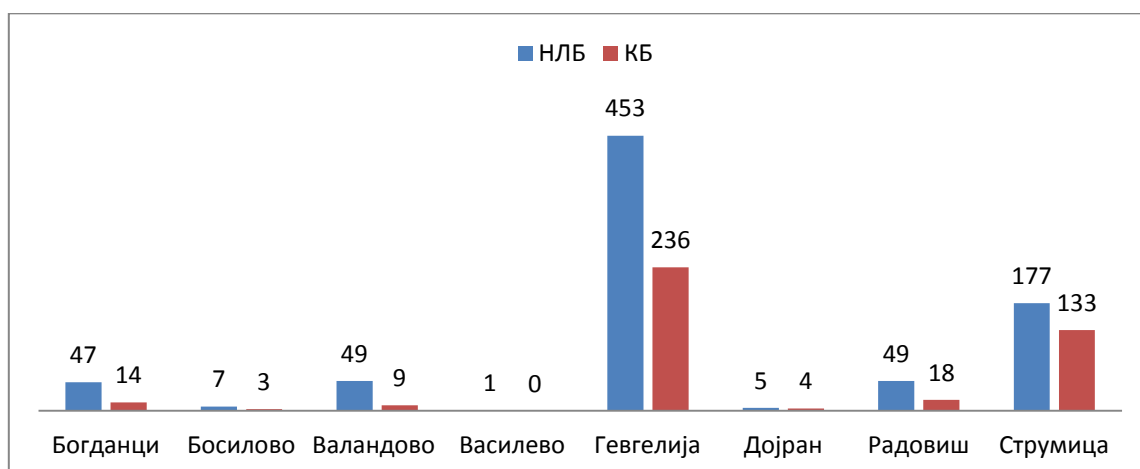
Chart 11. Members in Voluntary Pension Fund NLB and KB in municipalities of southeastern Macedonia for 2011

Од овој графикон може да се забележи дека во општина Гевгелија и општина Струмица има нагло зголемување на бројот на членови во доброволниот пензиски фонд КБ. Во другите општини од Југоисточна Македонија бројот на членови е во благ пораст.

Графикон 12. Членови во доброволните пензиски фондови НЛБ и КБ во општините во Југоисточна Македонија за 2012 година

Chart 12. Members in Voluntary Pension Fund NLB and KB in municipalities of southeastern Macedonia for 2012

Од графиконот може да се забележи дека бројот на членови во доброволните пензиски фондови НЛБ и КБ се зголемува.

Најголем е бројот на членови во општина Гевгелија, и тоа 453, во доброволниот пензиски фонд НЛБ и 236 во доброволниот пензиски фонд КБ. Додека во општина Василево бројот на членови е најмал, и тоа во доброволниот пензиски фонд НЛБ има 1 член, а во доброволниот пензиски фонд КБ нема членови. Споредбено, бројот на членови за 2012 година во доброволните пензиски фондови НЛБ и КБ е различен. Најмногу членови во општините од Југоисточна Македонија има во доброволниот пензиски фонд НЛБ. Според податоците во графиконот може да се забележи дека населението во општините во Југоисточна Македонија најмногу вложува заштеди во доброволниот пензиски фонд НЛБ.

4.2. Членови според пол во доброволните пензиски фондови

Во доброволното капитално финансирано пензиско осигурување е забранета секаква дискриминација на членовите и пензионираниите членови по пол, раса, боја на кожа, јазик, вера и религија, политичка или друга определба, национално или социјално потекло, припадност на национално или етничко малцинство, или врз основа на имот, семејство, здравствена состојба и возраст.⁴⁶

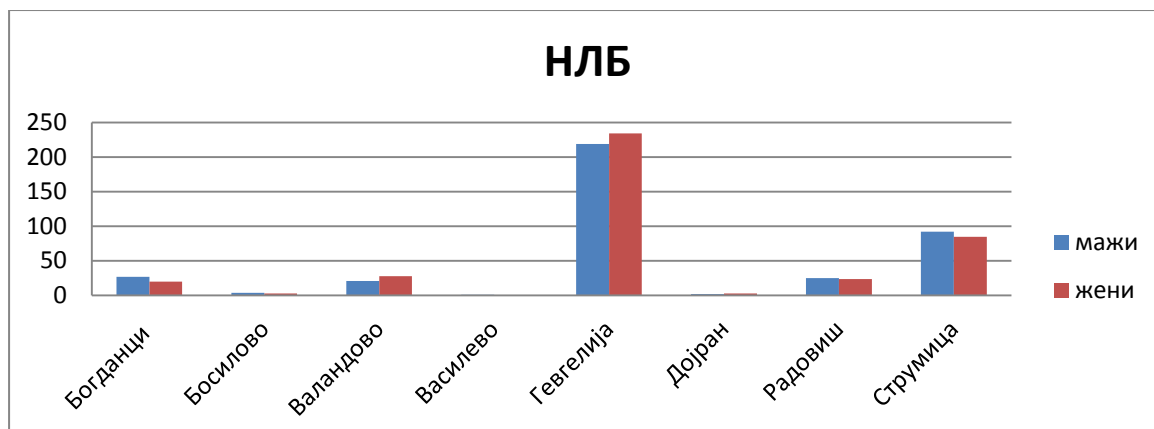
Според овој член од Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување не се прави дискриминација на членовите. Член во доброволните пензиски фондови може да биде секое лице без разлика на неговиот пол.

За да утврдиме колкав е бројот на членови според пол во општините во Југоисточна Македонија, спроведовме истражување.

⁴⁶ Член 3 од Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување

Графикон 13. Членови според пол во доброволниот пензиски фонд НЛБ

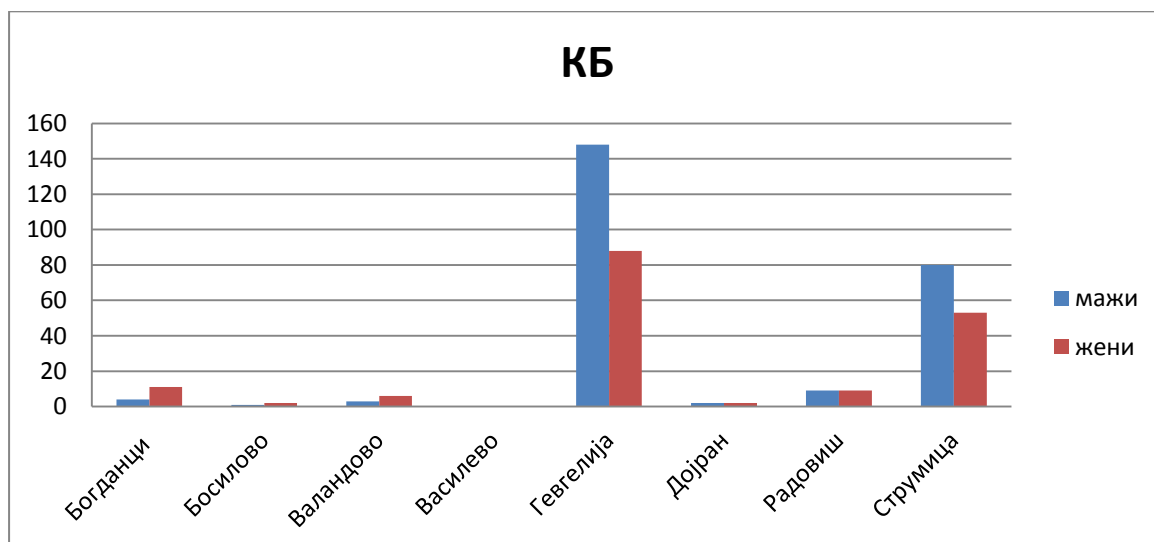
Chart 13. Members by sex in the Voluntary Pension Fund NLB

Од овој графикон може да се забележи дека бројот на мажи и жени во доброволниот пензиски фонд НЛБ е наизменичен. Најмногу членови од машки и женски пол има во општина Гевгелија, а најмалку односно воопшто нема во општина Василево.

Графикон 14. Членови според пол во доброволниот пензиски фонд КБ

Chart 14. Members by sex in the Voluntary Pension Fund KB

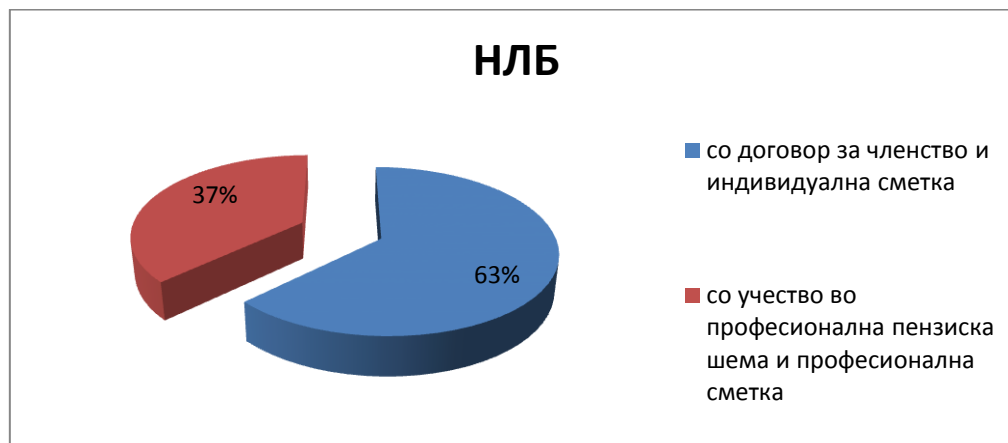
Од овој графикон може да се забележи дека најмногу членови во доброволниот пензиски фонд КБ се од машки пол, а помалку од женски пол.

Како и во претходниот доброволен пензиски фонд, најмногу членови од машки и женски пол има во општина Гевгелија.

4.3. Членови во доброволните пензиски фондови според тип на сметка

Графикон 15. Членови во доброволниот пензиски фонд НЛБ според тип на сметка

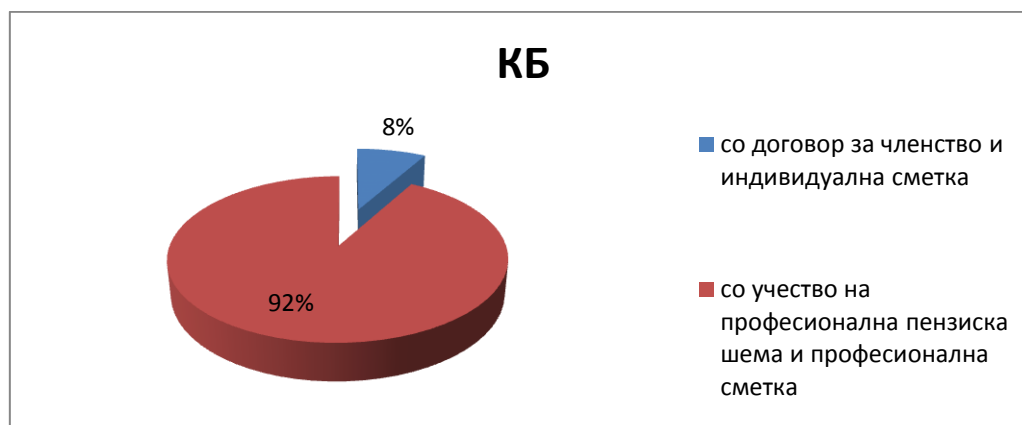
Chart 15. Members in the Voluntary Pension Fund NLB by type of account

Од овој графикон може да се забележи дека во доброволниот пензиски фонд НЛБ најголем е бројот на членови кои се стекнале со членство преку учество во професионална пензиска шема организирана од работодавачи. Со самото учество во професионална пензиска шема им е отворена и професионална сметка.

Графикон 16. Членови во доброволниот пензиски фонд КБ според тип на сметка

Chart 16. Members in the Voluntary Pension Fund KB by type of account

Од овој графикон може да се забележи дека во доброволниот пензиски фонд КБ најголем е бројот на членови кои се стекнале со членство преку учество во професионална пензиска шема и со отворање на професионална сметка.

ЗАКЛУЧОК

Главен предмет на обработка во овој магистерски труд беше пензискиот систем во Република Македонија со акцент на третиот пензиски столб во општините во Југоисточна Македонија. Главна цел, пак, на трудот беше помош во надминувањето на пропустите кои постојат во функционирањето на доброволното капитално финансирано пензиско осигурување, и тоа за условите за стекнување членство, начинот, постапката, придонесите за стекнување членство во третиот пензиски столб и исплата на пензиски надоместок на членовите во третиот пензиски столб со посебен осврт на општините од Југоисточна Македонија.

Од истражувањето кое го спроведовме може да заклучиме дека доброволното пензиско осигурување не е премногу застапено во општините од Југоисточна Македонија. Населението од општините во Југоисточна Македонија се зачленува наизменично и во двата пензиски фонда. Најмногу членови и во двата пензиски фонда има во општина Гевгелија и општина Струмица. Бројот на членови според полот е наизменичен - во некои општини поголем е бројот на машки членови, во други, пак, на женски членови.

Зачленувањето во доброволното пензиско осигурување зависи исклучиво од желбата на поединецот. Едно лице може да има отворено само една доброволна индивидуална сметка и една професионална сметка. Овие сметки може да се отворени во ист пензиски фонд или во различен пензиски фонд.

Во поглед на зачленувањето во доброволните пензиски фондови можеме да заклучиме дека во општините од Југоисточна Македонија во доброволниот пензиски фонд НЛБ членството се стекнува најмногу врз основа на договор за членство и индивидуална сметка, а во доброволниот пензиски фонд КБ врз основа на учество во професионална пензиска шема и со професионална сметка.

За добивање на реалната слика за примената на доброволното пензиско осигурување и информираноста за доброволното пензиско осигурување спроведовме анкета во општините во Југоисточна Македонија. Од

спроведената анкета дојдовме до податоци дека застапеноста на доброволното пензиско осигурување и информираноста за овој вид осигурување е многу мала во овие општини.

При спроведување на нашето истражување наидовме на многу пропусти и дилеми кои постојат во пензискиот систем во Република Македонија. За да се подобри функционирањето на пензискиот систем, особено на третиот пензиски столб, ги даваме нашите препораки кои се однесуваат на:

- Информираноста на населението за постоењето и функционирањето на доброволното пензиско осигурување, особено поголема информираност во делот на придобивките и погодностите кои ги имаат членовите;
- Да не се воведува минимална и максимална година за стекнување на членство, бидејќи тоа создава еден вид немир кај заинтересираното население;
- Да не се плаќа придонес за премин од еден во друг пензиски фонд, бидејќи тоа ги оградува луѓето;
- Да не постои граница во годините за уплаќање на придонеси, бидејќи лицата од 70 години може да бидат поажурни во однос на уплатата на придонесот;
- Да не му се остава слобода на работодавачот или осигурителот сам да одлучува кој да биде член;
- Да не се прави поделба од страна на работодавачите во однос сиромашни – богати;
- Во однос на изборот на доброволен пензиски фонд работодавачот да ја почитува и волјата на вработените;
- Да не се става граница во однос на подигањето на заштедите, туку да се остава слобода на членот кога тој ќе одлучи сам да си ја подигне заштедата;
- Да постојат попримамливи услови за зачленување сè со цел да се промени ставот кој гласи дека овој вид на осигурување е за богатите луѓе, а не за сиромашните;
- Доколку член одлучи својата заштеда да ја даде како подарок, да не му се ускратува оваа желба.

Доброволното капитално финансирано пензиско осигурување не е доволно развиено и има сè уште пропусти за кои оставам простор во иднина да се надминат.

ПРИЛОГ

Прилог 1

Премин од друг доброволен пензиски фонд

☐

Договор за членство во доброволен пензиски фонд број

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Склучен

на ____/____/____/; ____/____/во _____ помеѓу:

(Ден. мес. год. час. мин.)

(место)

1.Акционерско друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови _____

Застапувано од агентот _____

(име и презиме)

(регистарски број)

Од една страна како друштво и

2. _____

(име презиме и адреса на член)

_____, _____

(ЕМБГ)

За странец (идентификациски број) _____

Дата и место на раѓање: ____/____/____, пол _____

(Ден. мес.год.)

Адреса за кореспонденција: _____

Контакт телефон: _____ електронска пошта: _____

Од друга страна како член и

3. _____

(име презиме и адреса на лицето кое уплаќа придонеси за членот)

(ЕМБГ)

За странец (идентификациски

број) _____

Од трета страна како уплаќач.

Член 1

На датумот на уплата на првиот придонес на доброволна индивидуална сметка, по потпишување на овој договор, лицето стекнува својство на член во доброволниот пензиски фонд _____ управуван од друштвото. (назив на доброволниот пензиски фонд)

Член 2

Членот или уплаќачот може да изврши уплата на придонеси најрано 5 дена по потпишувањето на договорот за членство.

Членот или уплаќачот има право слободно да ја одредува висината на уплатниот износ и фреквенцијата на уплатата, а промената на висината или фреквенцијата на уплатата не влијае на правото на членството во пензискиот фонд.

Член 3

Член на доброволен пензиски фонд кој сака да премине во друг доброволен пензиски фонд треба да потпише нов договор за членство со друштво кое управува со идниот доброволен пензиски фонд, по што пополнува формулар за согласност за премин добиен од идното друштво, плаќа надомест за премин и го доставува до постојното друштво. Членот стекнува својство на

член во идниот пензиски фонд на датумот на пренос на средствата од тој фонд.

Член 4

Друштвото се обврзува дека, по првата уплата на придонес односно по извршениот пренос, ќе воспостави доброволна индивидуална сметка на име на членот во доброволниот пензиски фонд со кој тој управува.

Друштвото се обврзува дека средствата на членот ќе ги инвестира со цел остварувања на највисок принос единствено во полза на членот и преку диверзификација и финансиска анализа ќе го минимизира ризикот од загуби.

Друштвото се обврзува дека при управување и контролата на инвестирање на средствата ќе применува степен на грижа, делотворност и вештина кои би ги применувал разумен човек при инвестирање на сопствените средства.

Друштвото се обврзува редовно да го известува членот за состојбата на неговата доброволна индивидуална сметка и за инвестирањето на средствата на доброволниот пензиски фонд.

Член 5

Друштвото и агентот се должни да обезбедат тајност и заштита на личните податоци на членот согласно со членот 23 од Законот за заштита на лични податоци.

Во случај на промена на личните податоци од договорот, членот е должен да го извести друштвото со цел личните податоци да бидат ажурирани.

Член 6

Друштвото има право да ги наплати единствено следните надоместоци:

а) надоместок од придонесите во висина од 3,8% од уплатените придонеси во доброволниот пензиски фонд

б) месечен надоместок во висина од 0,1% од вредноста на нето средствата на доброволниот пензиски фонд за покривање на трошоците на друштвото кое управува со доброволниот пензиски фонд

в) надоместок во случај на пренос на средствата во друг доброволен пензиски фонд, под услов членот кој преминува да бил член во постојниот фонд пократко од една година пред да премине во идниот фонд

Висината на надоместоците од став 1, точка а) и б) на овој член е променлива категорија. Во примена е надоместокот одреден од друштвото, кој е во рамките на максимална висина на надоместоци препишани со Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.

Член 7

Уплати на доброволна индивидуална сметка не може да се врши за лице кое:

- остварува пензиски надомест согласно со Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување или

- лица кои навршиле 70 години

Уплати во доброволниот пензиски фонд, за себе или за друго физичко лице, не може да врши лице кое остварило право на пензија согласно со Законот за пензиско и инвалидско осигурување, кое повлекува средства согласно со Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување или кое остварува пензиски надоместок согласно со Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.

Член 8

Договорот е потпишан во три примероци од кои најмалку по еден за секоја договорна страна.

Член 9

Овој договор може да се менува со анекс само доколку настане вклучување, промена или исклучување на физичко лице-уплаќач од договорот.

Одредбите на овој договор се променливи во согласност со измените и дополнувањата на Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.

Потпис на членот

Потпис на агентот

Потпис на лице уплаќач

Прилог 2

Број на договор

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Врз основа на член 84 од Законот за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување (Службен весник бр.7/08, 124/10 и 17/11) и Правилникот за начинот на членство во доброволен пензиски фонд (Службен весник бр.138/08, 74/10, 134/10 и 26/11)

1. КБ Прво друштво за управување со задолжителни и доброволни пензиски фондови АД Скопје, со седиште во Скопје, бул.“Илинден” бр.1, застапувано од Јанко Тренкоски, генерален директор (во понатамошниот текст: Друштво за управување)

и

2. _____, _____, застапувано од _____, управител со даночен број _____, матичен број _____-, контакт–телефон _____, email: _____.

(во понатамошниот текст: осигурител)

На _____ година, склучија

ДОГОВОР

ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ПЕНЗИСКА ШЕМА

Предмет на овој договор е регулирање на меѓусебните односи помеѓу договорните страни.

Член 1

Осигурителот врши уплати на доброволен пензиски придонес за сметка на учесниците во пензиската шема _____ ПЕНЗИЈА во износ што одговара на процент од платата или фиксен износ.

Пензискиот придонес се уплаќа на сметка на КБ Прв отворен доброволен пензиски фонд – Скопје бр. **210059908150480** која се води кај чувар на имот НЛБ Тутунска банка АД Скопје.

Член 2

Друштвото за управување е должно да води професионални сметки за членовите на Фондот, учесници на пензиската шема на осигурителот. Професионалните сметки ги содржат следните податоци: име, презиме на членовите на доброволниот пензиски фонд, единствен матичен број (ЕМБГ), идентификациски број доколку членот е странец, ден, месец и година на раѓање, место на раѓање (општина, држава), пол, постојано живеалиште и адреса, адреса за кореспонденција и контакт-телефон.

Член 3

Друштвото за управување еднаш годишно во писмена форма да ги информира членовите на доброволниот пензиски фонд за состојбата на средствата на нивните професионални сметки, за датумите на уплата на придонесите и на преносот на средствата за членот на КБ Прв отворен доброволен пензиски фонд - Скопје во текот на односниот период и за претворањето на придонесите и пренесените средства во сметководствени единици.

По барање од член на доброволен пензиски фонд, во секое време, Друштвото за управување е должно во рок од осум работни дена од приемот на таквото барање, на членот да му достави известување за вредноста на средствата на неговата професионална сметка.

Еднаш годишно, Друштвото за управување ќе достави податоци до секој член на доброволниот пензиски фонд со кои тоа управува за вредноста и учеството на средствата на пензискиот фонд инвестирани во одделен вид на средства, вклучувајќи и податоци за издавачот на односната хартија од вредност, на последниот датум на процена, заклучно со 31 декември секоја година. Обврската за давање податоци за издавачите на хартии од вредност се однесува на вложувања во хартии од вредност кои претставуваат најмалку 1% од вредноста на средствата на доброволниот пензиски фонд. Исто така, друштвото е должно да достави податоци за вкупниот износ на трансакциони провизии кои ги платиле Друштвото за управување и неговите странски менаџери на средства на доброволниот пензиски фонд на правните лица кои обезбедувале услуги за хартиите од вредност, во периодот од последниот извештај и за просечниот износ на таквите трошоци по една сметководствена единица на пензискиот фонд

Член 4

Осигурителот се обврзува да ги плаќа следните надоместоци: надоместок од придонеси како процент од секој уплатен придонес во КБ Прв отворен доброволен пензиски фонд – Скопје (___ % од уплатениот придонес); надоместок за покривање на трошоците на Друштвото за управување (0,075% на месечно ниво од вредноста на нето средствата на КБ Прв отворен доброволен пензиски фонд - Скопје).

Член 5

Осигурителот се обврзува да достави до Друштвото за управување листа на учесници во професионалната пензиска шема од член 1 на овој Договор, во согласност со упатствата на Друштвото за управување за кои ќе уплатува придонес, која е составен дел на овој договор.

Осигурителот се обврзува да достави до Друштвото за управување потврда за вкупниот број на вработени лица.

За секоја поединечна уплата, осигурителот се обврзува да достави до Друштвото за управување спецификација за уплата во КБ Прв отворен доброволен пензиски фонд - Скопје на денот на уплаќањето.

Со потпишување на овој Договор, осигурителот потврдува дека сите лица наведени во листата на учесници од став 1 на овој член се вработени кај осигурителот.

Член 6

Осигурителот се обврзува при секоја уплата на пензиски придонес да го известува Друштвото за управување за уплатата на пензискиот придонес што се уплатува, да го известува Друштвото за управување за новите вработени за кои ќе се уплатува пензиски придонес, за престанокот на работниот однос, односно членството во пензиската шема во случај на смрт на членот на пензискиот фонд или од други причини.

Осигурителот е должен да го извести членот на пензиската шема за престанокот на неговото членство во пензиската шема.

Член 7

Друштвото за управување се обврзува средствата на доброволниот пензиски фонд со кој управува да ги инвестира согласно со закон.

Член 8

Средствата од сметката на членовите на КБ Прв отворен доброволен пензиски фонд - Скопје се дел од нивниот личен имот.

Средствата од сметката на членовите на КБ Прв отворен доброволен пензиски фонд - Скопје не може да се користат во постапка на порамнување или стечај, ниту пак да се даваат во залог, асигнација или да се пренесуваат во полза на трети лица, освен кога тоа е изречно допуштено со закон.

Член 9

Учесник во професионална пензиска шема стекнува право на пензиски надомест од доброволно капитално финансирано пензиско осигурување најрано десет години пред возраста за стекнување на право на старосна пензија согласно со Законот за пензиско и инвалидско осигурување.

Кога учесник во професионална пензиска шема стекнува право на пензиски надомест, целиот износ на акумулирани средства на неговата сметка ќе се искористи, со право на личен избор на учесникот за:

а) Исплата на вкупниот износ на неговата сметка, еднократно или повеќекратно;

б) Купување на пензиски ануитет кој се исплаќа до крајот на животот од посебна институција овластена за оваа цел;

в) Програмирани повлекувања обезбедени од друштвото кое управува со доброволниот пензиски фонд каде што тој бил член на денот на пензионирањето;

г) Комбинација од опциите наведени во точките а), б) и в) од овој став.

Во случај на смрт на учесник во професионална пензиска шема, средствата од сметката на учесникот стануваат дел од оставинска маса на оставителот и со тие средства се постапува согласно со Законот за наследување.

Кога кај учесник во професионална пензиска шема е утврдена општа неспособност за работа од страна на Комисијата за оценка на работната способност при Фондот на пензиско и инвалидско осигурување на Македонија, тој има право, без оглед на возраста, да избере една од можностите за пензиски надомест наведени во став 2 од овој член.

Со остварување на правото на пензиски надомест, при повлекување на средствата од сметката на учесникот во професионалната пензиска шема, на износот кој се повлекува согласно со член 144 од Законот за доброволно

капитално финансирано пензиско осигурување, се плаќа персонален данок на доход.

Член 10

Членството во пензискиот фонд не престанува со престанокот на уплатата на пензискиот придонес.

Осигурителот на пензиската шема ќе врши уплати на пензиски придонес во согласност со своите можности и планови.

Член 11

Сите спорови кои ќе произлезат од овој Договор, договорните страни се согласни спогодбено да ги решаваат, во спротивно надлежен ќе биде Основниот суд во Скопје.

Член 12

Договорот се смета за склучен по потпишувањето од договорните страни.

Член 13

Овој Договор е составен во 4 (четири) идентични примероци, по два за секоја страна.

Осигурител

Управител

/потпис/

**Друштво за управување
КБ Прво пензиско друштво АД Скопје**

Генерален Директор

Јанко Тренкоски

/потпис/

АНКЕТЕН ЛИСТ

Тема: Доброволно капитално финансирано пензиско осигурување во општините од Југоисточна Македонија

Возраст: _____

Пол: _____

1. Дали знаете каква е структурата на пензискиот систем?

2. Дали знаете што е тоа капитално финансирање?

3. Колку сте запознаени со доброволното капитално финансирано пензиско осигурување?

4. Дали знаете дека покрај пензијата од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија можете да остварувате и дополнителни заштеди?

5. Дали сте член во доброволното капитално финансирано пензиско осигурување?

а) ДА б) НЕ

6. На кој начин сте се стекнале со членството во третиот столб?

7. Која од овие банки ја извршуваат улогата банка-чувар на имот?

а) Комерцијална банка б) Тутунска банка

8. Дали ги одобрувате трошоците за преминување од еден во друг пензиски фонд?

9. Дали мислите дека средствата во доброволните фондовите се во сопственост на членовите?

10. Кој управува со средствата на доброволниот пензиски фонд?

- а) фондот б) друштвото

11. Дали според вас секој поединец на возраст од 15 до 70 години може да си дозволи ваков вид на осигурување?

12. Дали постои ограничен минимум или максимум при уплатата на придонеси во третиот столб?

- а) ДА б) НЕ

13. Дали знаете што ќе се случи доколку еден член престане да уплаќа придонеси во доброволниот пензиски фонд?

14. Дали ја одобрувате старосната граница од 54 години за мажи и 52 години за жени за најрано подигање на заштедената сума?

15. Дали треба да постои овој вид осигурување?

KORISTENA LITERATURA

1. Azdravković A., Domazet I. and Nikitović V. (2012), Uticaj demografskog starenja na održivost javnih finansija u Srbiji;
2. Andrews S.E. and Rashid M.(1990), The Financing of Pension Systems in Central and Eastern Europe, WORLD BANK, Washington, D.C;
3. Антић, Р.Т.(2008) Пензионо и здравствено осигурање, Економски факултет, Београд;
4. Arandarenko, M. and Stanic, K (2006): Labor costs in Serbia, background paper for World Bank, 2006: Serbia: labor market assessment;
5. Bar N. and Diamond P. (2008), Reforming Pensions – Principles and Policy Choices, Oxford University Press;
6. Bartlett W. and Xhumari M. (2007), Social Security Policy and Pension Reforms in the Western Balkans, European Journal of Social Security;
7. Bartlett W. (2010), The Social Impact of the Global Economic Crisis in the Western Balkans with a focus on the Republic of Macedonia, European Institute London School of Economics and Political Science;
8. Bredenkamp C., Gragnolati M. and Ramljak V. (2008), Enhancing Efficiency and Equity: Challenges and Reform Opportunities Facing Health and Pension Systems in the Western Balkans, the International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington;
9. C102 Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952,(No. 157);
10. C121 - Employment Injury Benefits Convention, 1964,(No. 157);
11. C157 - Maintenance of Social Security Rights Convention, 1982, (No. 157);
12. CRPM (Centre for Research and Policy Making) (2005), Pension System Reform in Macedonia Occasional Paper No. 7;
13. CRPM (Centre for Research and Policy Making) (2005), Models of pension schemes promoted by international organizations Occasional Paper No. 6, Skopje;
14. CRPM (Centre for Research and Policy Making) (2006), Public Management Reform: Modernizing Pension Systems in Sweden and Macedonia Policy Study No. 2, Skopje;

15. Deacon B. and Stubbs P. (2007), *Social Policy and International Interventions in South East Europe*, Edward Elgar Cheltenham, UK. Northampton, MA, USA
16. European Commission (2007), *Social Protection and Social Inclusion in the former Yugoslav Republic of Macedonia*, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Unit E2;
17. European Training Foundation (2006): *Labour market review of Albania*;
18. Fornero E. and Ferraresi M. P. (2007), *Pension Reform and the Development of Pension Systems: An Evaluation of World Bank Assistance*, The World Bank Washington, D.C.;
19. Fultz, Elaine and Markus Ruck (2001) *Pension reform in central and eastern Europe: An update on the restructuring of national pension schemes in selected countries* ILO CEET Policy Paper No. 25, Budapest: International Labour Office;
20. GDN and WIIW project: *Economic development, the informal economy and labour markets in Southeast Europe*;
21. Gillion, Colin, John Turner, Clive Bailey, and Denis Latulippe, eds. 2000. *Social Security Pensions: Development and Reform*. Geneva: International Labor Organization;
22. Hirose K. (2011), *Pension reform in Central and Eastern Europe*, International Labour Organization;
23. Hindan B., Johansson H., (February 2008). *Changes in European Welfare: New Forms of Citizenship*. EUROPEAN PAPERS ON THE NEW WELFARE- The Counter-Ageing Society. THE TURIN CONFERENCE ON THE NEW WELFARE , The Risk Institute, Trieste - Milan-Geneva, Macros Research- Milan, No.9;
24. Holzmann R. MacKellar L. and Repansek J. (2009), *Pension Reform in Southeastern Europe*, The World Bank, Washington, D.C.;
25. Holzmann R. and Guven U. (2009), *Adequacy of Retirement Income After Pension Reform in Central, Eastern and Southern Europe*, The world Bank, Washington, D.C.;
26. Jano D. (2007), (Necessary and sufficient) *Conditions for reforming pensions schemes in Eastern Europe: Slovenia vs. Macedonia, South-East Europe Review*;

27. Jemio LC. A Framework for the Analysis of the Macroeconomic effects of Multi-funds in the Macedonian Pension System;
28. Kulke, U. (2006) Up-to-date ILO social security standards and their status of ratification, ILO, Social Security Department;
29. Krsmanovic, A and M. Walewski (2006): Labor market institutions in Montenegro: A barrier to employment?, Working paper series, ISPP, Podgorica;
30. Кръстев П.(2013), Пенсионната система на България в числа и графики, Институт за пазарна икономика;
31. Krstic, G. et al. (2007): An anatomy of male labour market earnings inequality in Serbia 1996 to 2003, Economic Systems, Vol 31, No. 1 March;
32. Loxha A.(2012), Pension System in Kosovo: Review of Current State, Main Challenges and Gaps, Group for Legal and Political Studies;
33. Mirovinske reforme u zemljama zapadnog Balkana iz europske perspektive Projekta koji su, uz potporu Vlade Kraljevine Norveške, zajednički proveli LO Norveške i PERC, uz sudjelovanje stručnjaka iz sindikata jugoistočne Europe;
34. Mitev G.M.(2012), Material deprivation, poverty and social exclusion among households in Work and Social Policy, Faculty of Philosophy, Skopje;
35. Muco, M. (2004): Private sector and labour market development in Albania: formal vs informal;
36. Myles, John and Paul Pierson (2001) 'The Comparative Political Economy of Pension Reform' in Paul Pierson (ed.) The new politics of the welfare state Oxford: Oxford University Press;
37. Müller, Katharina (2007) 'The politics and outcomes of three-pillar pension reforms in Central and Eastern Europe' in C. Arza and M. Kohli (eds.) The Political Economy of Pension Reform: Politics, Policy Models and Outcomes in Europe London: Routledge;
38. Müller, Katharina (1999) 'Pension Reform Paths in Comparison: The Case of Central-Eastern Europe' Czech Sociological Review;
39. Prelić H. (2007) Reformisati penzionog sistema, Ekonomski fakultet, Sarajevo;
40. Renga S., Molnar-Hidassy D. and Tisheva G.(2010), Direct and Indirect Gender Discrimination in Old-Age Pensions in 33 European Countries,

European Commission Directorate-General for Justice Unit JUST/D/2 Theme Equal Treatment Legislation;

41. Stambolieva M., Maglajliæ A.R., Rašidagiæ K.E., Keil S., Bejakoviæ P., Vidoviæ D., Paukoviæ D., Uzunov V., Bornarova S., Vukoviæ D, Perišiæ N., Dzankiæ J., Orloviæ S., Kolariæ Z., Mrak K.A., Rakar T. and Guardiancich I. (2011), Welfare States in Transition, Friedrich Ebert Foundation, Bulgaria;
42. Snoy B., and Kadrić E. (2011/2), Financing Social Sector Projects in the Western Balkans Challenges and Opportunities for the WBIF, Western Balkans Investment Framework;
43. Vonk G. (2007), Managing the risks of mandatory 2nd pillar pension schemes; the situation in the former Yugoslavia and Albania;
44. World Bank (2000), Balancing Protection and Opportunity: A Strategy for Social Protection in Transition Economies, Social Protection Team Human Development Sector Unit Europe and Central Asia Region;
45. World Bank (2005): Albania: labor market assessment, Report No. 34597, December, draft;
46. World Bank (2005): Bosnia and Herzegovina: labor market update – the role of industrial relations, Report No. 32650;
47. World Bank (2005) 'Special Topic: Sustainability of Pension Systems in EU8' World Bank EU8 Quarterly Economic Report October;
48. World Bank (2006) Pension Reform and the Development of Pension Systems: An Evaluation of World Bank Assistance World Bank: Washington, D.C;
49. World Bank (1998), Macedonia: Pension Reform Technical Assistance Project. Report No. 17764., Washington, D.C;
50. World Bank (2002), Macedonia: Pension Reform Technical Assistance Project. IEG Implementation Completion Report. Report No. 25006. Washington, DC;
51. Xhumari-Vaso, Merita (2003) 'A comparative analysis of old-age pension schemes in Albania, Kosovo and Macedonia' paper presented at the 4th International Research Conference on Social Security: Social security in a long life society Antwerp, 5–7 May
52. Directive 2003/41/EC of 06.03.2003 year, (OJ L. 235 of 03.06.2003);
53. European Social Charter of the 18.10.1961, (CETS No.: 035 of 18.10.1961);

54. Universal Declaration of Human Rights of 10.12.1948;

Литература од македонско потекло

1. Весник БИЗНИС – НЛБ пензија плус - инвестиција за посигурна иднина, среда 01.06.2009 година;
2. Водич за вашите права на пензија, (2012), International Labour Organization, Скопје;
3. Вучев З. (2011), Старењето и реформите во системите, Фондација „Фридрих Еберт“, Скопје;
4. Закон за пензиско и инвалидско осигурување на РМ, „Службен весник на РМ“, бр. 80/93, бр. 85/93, бр.3/94, бр.14/95, бр. 71/96, бр.32/97, бр. 24/2000, бр.96/2000, бр.5/2001, бр.85/2003, бр.50/2004, бр.4/2005, бр.84/05, бр.101/05 бр. 70/2006, бр. 153/2007, бр. 161/2008, бр.98/2012 и бр.53/2013;
5. Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на РМ“, бр. 7/2008, бр.124/10, бр.71/11 и бр.13/2013;
6. Закон за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување, „Службен весник на РМ“, бр. 29/2002, бр.85/2003, бр.40/2004, бр.113/2005, бр.29/2007, бр.88/2008, бр.48/2009, бр.50/10, бр.171/10, бр.36/11, бр.98/12, бр.13/13, бр.164/13 и бр.44/2014;
7. Закон за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување „Службен весник на РМ“, бр. 11/2012;
8. Закон за матична евиденција за осигурениците и корисниците на правата од пензиското и инвалидското осигурување, „Службен весник на РМ“, бр.16/2004;
9. Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување, „Службен весник на РМ“, бр. 142/08, бр. 62/09, бр. 64/09, бр.156/2009, бр.166/2009, бр.53/2011, бр. 185/2011 и бр.15/2013;
10. Закон за инвестициони фондови, „Службен весник на РМ“, бр.12/2009;
11. КБ (2013), Информативен проспект за КБ прв отворен доброволен пензиски фонд-Скопје;

12. КБ (2013), Статут на КБ прв отворен доброволен пензиски фонд-Скопје;
13. МАПАС (2013) Извештај за состојбите во капитално финансираното пензиско осигурување во 2012 година;
14. МАПАС (2013) Статистика – квартални извештаи и месечни билтени;
15. НЛБ (2014), Информативен проспект за отворен доброволен пензиски фонд НЛБ Пензија плус-Скопје;
16. НЛБ (2013), Статут на отворен доброволен пензиски фонд НЛБ Пензија плус-Скопје;
17. ПИОМ (2012) Статистички извештај за пензискиот систем на РМ за 2012;
18. ПИОМ (2012) Извештај за пензискиот систем во Република Македонија со актуарски проекции;
19. Правилник за начинот на членство во доброволен пензиски фонд, „Службен весник на РМ“, бр. 138/2008 од 04.11.2008;
20. Правилник за измена и дополнување на Правилникот за начинот на членство во доброволен пензиски фонд, „Службен весник на РМ“, бр. 74/2010, бр. 134/2010, бр. 26/2011 и бр. 155/2013;
21. Правилник за проценка на средствата на задолжителните и доброволните пензиски фондови, „Службен весник на РМ“, бр. 138/2008 од 4.11.2008;
22. Правилник за измена и дополнување на Правилникот за проценка на средствата на задолжителните и доброволните пензиски фондови, „Службен весник на РМ“, бр.55/2013 од 16.04.2013;
23. Правилник за максималниот износ и за начинот на плаќање на паричниот надоместок за премин на член од еден во друг пензиски фонд, „Службен весник на РМ“, бр. 93/2008 од 25.07.2008;
24. Правилник за измена и дополнување на Правилникот за максималниот износ и за начинот на плаќање на паричниот надоместок за премин на член од еден во друг пензиски фонд, „Службен весник на РМ“, бр. 47/2014 од 10.03.2014;
25. Правилник за начинот и времето на пренос на средствата кај доброволните пензиски фондови, „Службен весник на РМ“, бр. 138/2008 од 4.11.2008;
26. Ружин Н. (2006), Современи системи за социјална заштита, Филозофски факултет, Скопје;

27. Станка Трајкова, Олгица Костова (2006) Закон за пензиско и инвалидско осигурување – со коментари и прилози, ЈП Службен весник на РМ, Скопје;
28. Талески П. (2009), Финансирањето на пензиските системи, Селектор, Скопје;
29. Устав на Република Македонија 52/1991;
30. www.mapas.mk
31. www.mtsp.gov.mk
32. www.piom.com.mk
33. www.kbprvo.com.mk
34. www.nlbnpf.com.mk
35. www.ilo.org
36. www.oecd.org
37. <http://www.csspp.ro/>
38. <http://www.socialprotection.eu/>
39. <http://www.specijalist.hr/>
40. <http://www.nbs.rs/>
41. <http://savetizaosiguranje.com/>
42. <http://www.crpm.org.mk/>
43. <http://www.nbrm.gov.mk/>
44. <http://www.aso.mk/>
45. <http://www.hanfa.hr/>
46. <http://www.fiap.cl/>